

Povijest gradnje i konzervatorski aspekti dvorca Lužnica u Zaprešiću

Bužanić, Jelena

Master's thesis / Diplomski rad

2021

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:131:432179>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-17**



Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
University of Zagreb
Faculty of Humanities
and Social Sciences

Repository / Repozitorij:

[ODRAZ - open repository of the University of Zagreb
Faculty of Humanities and Social Sciences](#)



SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FILOZOFSKI FAKULTET
Odsjek za povijest umjetnosti

Diplomski rad

**POVIJEST GRADNJE I KONZERVATORSKI ASPEKTI
DVORCA LUŽNICA U ZAPREŠIĆU**

Jelena Bužanić

Mentor: izv. prof. dr. sc. Franko Ćorić

Komentorica: izv. prof. dr. sc. Dubravka Botica

ZAGREB, 2021.

Temeljna dokumentacijska kartica

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
Odsjek za povijest umjetnosti
Diplomski studij

Diplomski rad

POVIJEST GRADNJE I KONZERVATORSKI ASPEKTI DVORCA LUŽNICA U ZAPREŠIĆU

Architectural history and conservation of Lužnica manor in Zaprešić

Jelena Bužanić
(r. Šekrst)

Rad se bavi kasnobaroknim dvorcem Lužnica u Zaprešiću koji je dala podići plemićka obitelj Rauch u trećoj četvrtini 18. stoljeća. Cilj mu je predstaviti dvorac u kontekstu uspješne prenamjene, revitalizacije i konzervacije jednog takvog kulturnog spomenika. Na početku rada je pregledom povijesti grada Zaprešića i okolnih mjesta predstavljen kontekst u kojem je nastalo cjelokupno imanje, dvorac i perivoj Lužnica. Potom su kronološki istaknuti svi vlasnici imanja i dvorca kroz povijest, među kojima su, uz obitelj Rauch, svakako najpoznatije sestre milosrdnice koje dvorac posjeduju već gotovo stotinu godina i koje su u njemu otvorile duhovno-obrazovni centar. Naredna poglavlja uključuju povijest gradnje dvorca i perivoja, arhitektonsku analizu njihovog postojećeg stanja te valorizaciju, kao i opis provedenih konzervatorsko-restauratorskih istraživanja i zahvata na dvorcu. Posljednje se poglavlje detaljnije bavi revitalizacijom i prenamjenom dvorca osnivanjem *Duhovno-obrazovnog centra Marijin dvor* i svim sadržajima koje su sestre milosrdnice u njega implementirale te tako stvorile uspješan model povezivanja iznimno vrijedne kulturne baštine, duhovnosti, edukacije i suvremenog turizma.

Rad je pohranjen u: knjižnici Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu.

Rad sadrži 106 stranica i 77 reprodukcija. Izvornik je na hrvatskom jeziku.

Ključne riječi: arhitektura baroka, dvorac Lužnica, konzervacija, plemićka obitelj Rauch, revitalizacija, sestre milosrdnice, Zaprešić

Mentor: dr. sc. Franko Ćorić, izvanredni profesor, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu

Komentorica: dr. sc. Dubravka Botica, izvanredna profesorica, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu

Ocjenjivači: dr. sc. Danko Šourek, docent, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu

Datum prijave rada: _____

Datum predaje rada: _____

Datum obrane rada: _____

Ocjena: _____

IZJAVA O AUTENTIČNOSTI RADA

Ja, Jelena Bužanić (r. Šekrst), diplomantica na Istraživačkom smjeru – modul Konzervatorstvo diplomskoga studija povijesti umjetnosti na Odsjeku za povijest umjetnosti Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, izjavljujem da je diplomski rad pod nazivom *Povijest gradnje i konzervatorski aspekti dvorca Lužnica u Zaprešiću* rezultat mog istraživanja i u potpunosti samostalno napisan. Također, izjavljujem da niti jedan dio diplomskoga rada nije izravno preuzet iz nenavedene literature ili napisan na nedozvoljen način, te da se tekst u potpunosti temelji na literaturi kako je navedeno u bilješkama, uz poštivanje etičkih standarda u citiranju i korištenju izvora.

U Zagrebu, 22. listopada 2021.

Vlastoručni potpis

ZAHVALA

Prije svega zahvaljujem mentoru dr. sc. Franku Ćoriću i komentorici dr. sc. Dubravki Botici koji su prepoznali i podržali moj interes za ovu temu te mi korisnim savjetima pomogli u uspješnom završetku rada.

Kolegicama Viki Jakaši Borić i Martini Ožanić iz Konzervatorskog odjela u Zagrebu zahvaljujem na ustupljenoj dokumentaciji i informacijama vezanim za dvorac Lužnica.

Također zahvaljujem vrhovnoj poglavarici Družbe sestara milosrdnica svetog Vinka Paulskog, sestri Miroslavi Bradici, na divnom vodstvu dvorcem, kao i na ustupljenim informacijama.

Želim zahvaliti i svim kolegama s kojima sam tijekom studija surađivala u provedbi studentskih projekata i drugih aktivnosti, među kojima posebno ističem prijatelje i kolege iz uredništva portala Kulturflux.

Posebnu zahvalu dugujem suprugu Domagoju, roditeljima, bratu, kao i ostatku obitelji te svima koji su me podržavali za vrijeme studiranja, od izbora studija pa sve do njegovog završetka.

Sadržaj

UVOD.....	1
1. POVIJEST GRADA ZAPREŠIĆA I OKOLNIH MJESTA.....	2
1. 1. Prvi tragovi naseljenosti zaprešićkog područja	3
1. 2. Zaprešićko područje u srednjem i ranom novom vijeku.....	3
1. 2. 1. Kulturni spomenici zaprešićkog područja	6
1. 3. Zaprešićko područje u 19. i 20. stoljeću	17
2. POVIJEST VLASNIŠTVA NAD IMANJEM I DVORCEM LUŽNICA.....	21
2. 1. Obitelj Čikulin	26
2. 2. Obitelji Moscon i Sermage.....	28
2. 3. Obitelj Rauch.....	30
2. 4. Sestre milosrdnice svetog Vinka Paulskog	36
3. POVIJEST GRADNJE I ARHITEKTONSKA ANALIZA DVORCA LUŽNICA	43
3. 1. Faze gradnje i adaptacije dvorca.....	44
3. 2. Arhitektonska analiza postojećeg stanja	47
3. 2. 1. Prostorno-tlocrtni raspored.....	47
3. 2. 2. Sjeverno pročelje.....	50
3. 2. 3. Južno pročelje	59
3. 2. 4. Interijer	62
3. 2. 5. Oštećenja	68
3. 2. 6. Perivoj.....	71
3. 3. Valorizacija i stilsko određenje	73

4. KONZERVATORSKO-RESTAURATORSKA ISTRAŽIVANJA I ZAHVATI NA DVORCU	78
4. 1. Istraživanja i zahvati u razdoblju od 2002. do 2007. godine.....	78
4. 2. Istraživanja i zahvati u razdoblju od 2007. do 2020. godine.....	81
5. REVITALIZACIJA – prenamjena u <i>Duhovno-obrazovni centar Marijin dvor</i>	87
ZAKLJUČAK	91
POPIS IZVORA.....	93
A) POPIS ARHIVSKIH IZVORA.....	93
B) POPIS INTERNETSKIH IZVORA.....	93
POPIS LITERATURE.....	96
POPIS SLIKOVNIH PRILOGA.....	99
SUMMARY	106

UVOD

Barokni dvorci kontinentalne Hrvatske veliko su bogatstvo hrvatske kulturne baštine i time česta tema istraživanja mnogih povjesničara umjetnosti, dok njihova ljepota i poseban ugođaj privlače brojne zainteresirane posjetitelje. Međutim, zbog vrlo lošeg stanja ili specifične namjene koja im je kasnije dodijeljena, mnogim je dvorcima teško pristupiti. Zapravo je vrlo malo primjera dvoraca kod kojih je obnova i prenamjena uspješno provedena i koji su se uspjeli prilagoditi suvremenim čovjekovim potrebama te tako izbjeći devastaciju.

Rad se bavi upravo jednim od takvih primjera, dvorcem Lužnica u Zaprešiću, te je nastao s ciljem dodatnog predstavljanja dvorca u kontekstu uspješne prenamjene, revitalizacije i konzervacije jednog takvog kulturnog spomenika.

Na početku će kroz povijest grada Zaprešića i okolnih mjesta biti predstavljen kontekst u kojem su nastali imanje, dvorac i perivoj Lužnica. U ovom su poglavlju ukratko opisani i ostali važni kulturni spomenici zaprešićkog područja. Potom će biti kronološki istaknuti svi vlasnici imanja i dvorca kroz povijest. Među njima su svakako najpoznatiji pripadnici obitelji Rauch, čiji je član Pavao dao sagraditi kasnobarokni dvorac, ali i sestre milosrdnice koje dvorac posjeduju već gotovo stotinu godina i koje su u njemu otvorile duhovno-obrazovni centar te ga učinile hvalevrijednim primjerom održivog kulturnog spomenika i prepoznatim turističkim proizvodom. Naredna poglavlja uključuju povijest gradnje dvorca i perivoja, arhitektonsku analizu njihovog postojećeg stanja te valorizaciju, kao i opis provedenih konzervatorsko-restauratorskih istraživanja i zahvata na dvorcu. Posljednje se poglavlje detaljnije bavi revitalizacijom dvorca osnivanjem *Duhovno-obrazovnog centra Marijin dvor* i svim sadržajima koje su sestre u njega implementirale te tako stvorile uspješan model povezivanja iznimno vrijedne kulturne baštine, duhovnosti, edukacije i modernog turizma.

1. POVIJEST GRADA ZAPREŠIĆA I OKOLNIH MJESTA

Grad Zaprešić (sl. 1) smješten je dvadesetak kilometara sjeverozapadno od središta Zagreba, između obronaka Medvednice, Marijagoričkog pobrđa i rijeke Save. Zahvaljujući tom povoljnom prometnom položaju na putu prema Srednjoj i Zapadnoj Europi, Zaprešić ima ulogu sjeverozapadnih vrata Zagrebačke županije te se uz Samobor, Veliku Goricu i Dugo Selo ubraja u satelitske gradove grada Zagreba.¹ Grad s pripadajućim naseljima (Hruševac Kupljenski, Kupljenovo, Pojatno, Šibice, Ivanec Bistranski i Jablanovec) zauzima površinu od 53 km²,² a prema posljednjem popisu iz 2011. godine njegov broj stanovnika iznosi 25.223.³



Slika 1 – Današnji grad Zaprešić

Šire zaprešićko područje obuhvaća prostor omeđen rijekama Sutlom, Krapinom i Savom te ga uz grad čini i sedam okolnih općina: Bistra, Brdovec, Dubravica, Jakovlje, Luka, Marija Gorica i Pušća.⁴

¹ Jukić, 2015., 302.

² O Zaprešiću, <http://www.zapresic.hr/naslovnica/o-zapresicu/o-zapresicu/70/> (pregledano 23. studenog 2020).

³ Stanovništvo u najvećim gradovima i općinama, popis 2011., https://www.dzs.hr/hrv/censuses/census2011/results/htm/h01_06_01/h01_06_01.html (pregledano 23. studenog 2020).

⁴ Prije 1995. godine, kada je Zaprešić dobio status grada, ove su općine administrativno pripadale jedinstvenoj općini Zaprešić koja je od 1974. godine bila dio „Gradske zajednice općina Zagreb“, odnosno Grada Zagreba. (Blažić, 2019., 7)

1. 1. Prvi tragovi naseljenosti zaprešićkog područja

Najstariji tragovi naseljenosti zaprešićkog kraja bilježe se već u prapovijesti, o čemu svjedoče arheološki nalazi neolitičke kamene sjekire iz Brdovca te naselje i nekropola iz starijeg željeznog doba u Svetom Križu Brdovečkom. Zahvaljujući položaju na značajnim prometnim pravcima, naseljavanje se nastavilo i tijekom antike, odnosno od prve trećine 1. stoljeća. U rimsko je doba ovim područjem prolazila prometnica *Emona* (Ljubljana) – *Neviodunum* – (Drnovo kraj Krškog, do kojeg je tada Sava bila plovna i gdje se nalazilo pristanište) – *Siscia* (Sisak).⁵ Prijelaz preko Save nalazio se u današnjem naselju Drenje, u kojem je također, u neposrednoj blizini rimske ceste,⁶ otkrivena rimska vila rustika većih dimenzija (95 x 45 m), za sada najvažniji antički lokalitet zaprešićkog područja. Još se jedna rimska vila nalazila u Šibicama, uz desnu obalu potoka Lužnica, a ostaci struktura pronađeni su i u Laduču.⁷

1. 2. Zaprešićko područje u srednjem i ranom novom vijeku

Srednjovjekovno društvo na ovom prostoru počelo se bilježiti krajem 11. stoljeća, kada je Ača, pouzdanik kralja Ladislava I. Arpadovića, dobio od kralja velika područja s istočne i zapadne strane Medvednice kako bi mogao štititi novoosnovanu zagrebačku biskupiju. Posjed koji se pružao uzduž Save te sve do Sutle nalazio se na zapadnim rubovima tog područja. Upravo će se iz njega razviti susedgradsko-stubičko vlastelinstvo,⁸ jedno od najvećih svjetovnih vlastelinstava u Zagrebačkoj županiji, u kojem je bio smješten i Zaprešić.⁹ Zaprešićki se kraj u povijesnim izvorima prvi puta spominje 1209. godine u pisanoj povelji hrvatsko-ugarskog kralja Andrije II. Arpadovića kojom kralj potvrđuje posjede kneza Vratislava, tada ujedno zagrebačkog župana, iz roda Ača. U povelji, između ostalih, postoji spomen posjeda u Bistri, Pojatnu i Kupljenovu.¹⁰ Zaprešić se neizravno spominje i u Popisu župa Zagrebačke biskupije iz 1334. godine koji je sastavio gorički arhiđakon Ivan. Pod brojem 193. zabilježena je *Item ecclesia sancti Petri et Crapina*, za koju Josip Buturac smatra da odgovara župi svetog Petra u tadašnjem selu Zaprešić i

⁵ Žiljak, 1990., 12–13.

⁶ Škoberne, 1987.b, 59.

⁷ Škoberne, 1987.a, 10–15.

⁸ U literaturi se najčešće upotrebljava ime susedgradsko-stubičko vlastelinstvo jer je obitelj Toth, te poslije njih Henning, spojila ta dva vlastelinstva. Prostorno je susedgradski dio vlastelinstva mnogo veći – oko 200 km², dok je površina stubičkog dijela tek oko 20 km². Vlastelinstvo je obuhvaćalo sve prostore između rijeke Sutle na zapadu, Save na jugu i gore Medvednice na istoku (oko Stenjevcu), dok se na sjeveru prostiralo sve do Klanjca. Na sjeveru je graničilo s cesargradskim vlastelinstvom, na istoku s medvedgradskim vlastelinstvom i nekim posjedima Zagrebačkog kaptola, a na jugu mu je pripadalo nekoliko sela preko Save te je dopiralo do granica Samobora, Brezovice i Okića. (Adamček, 1966.–1967., 142; Brgles, 2010., 10)

⁹ Szabo, Labus, 2015., 17.

¹⁰ Isto.

koja je vjerojatno trajala kratko jer se selo u povijesnim spomenicima uvijek navodi kao podružnica župe Brdovec.¹¹ U trima zapisima o popisu crkvene desetine iz 1474., 1494. i 1496. godine, Zaprešić se navodi kao *villa Zapryzyche* (Zaprisiće), *villa Zaprecheye* te kao *Zapresseche* (Zaprešeće). Takve se varijante naziva pronalaze u povijesnim dokumentima sve do 18. stoljeća, no današnji se istraživači uglavnom slažu da se prvim relativno sigurnim pisanim spomenom imena i mjesta Zaprešić može smatrati 1494. godina.¹²

Stjepan Krivošić navodi da se toponim *Zaprešić* u današnjoj varijanti udomaćio tek na početku 19. stoljeća (sl. 2) te da je na njegov prvotni oblik i značenje utjecao i uvriježeni izraz prisutan na ovim prostorima, *Idem u Zaprešiče*. Ovdje se, pritom, ne radi o množini imenice Zaprešić, nego o prostoru, odnosno kraju iza *preseke/presjeke*, te bi ova imenica označavala dolinu ili usjek kroz šumu. U kontekstu zaprešićkog područja, ona označava putni usjek kroz šumu preko Velikog Vrh (sjeverno od Zaprešića, na putu prema naselju Pojatno), a kraj iza tog usjeka nazvan je *Zapresečje/Zaprešiče*.¹³



Slika 2 – Šire zaprešićko područje na austro-ugarskoj karti, druga vojna izmjera, 1865. – 1869.

Tijekom druge polovice 15. (nakon pada Bosne 1463. godine) te nadalje kroz 16. stoljeće (posebno nakon Mohačke bitke 1526. godine) zbog osmanlijskih osvajanja na zaprešičke

¹¹ Riječ *Crapina* pojavljuje se u nazivu jer označava da se župa nalazi uz rijeku Krapinu. (Buturac, 1984., 67)

¹² Szabo, Labus, 2015., 17.

¹³ Krivošić, 1988., 46.

prostore dolazi veliki broj izbjeglica iz okupiranih krajeva. Za to se vrijeme također događa proces raspadanja i raslojavanja velikog susedgradsko-stubičkog vlastelinstva nakon izumiranja roda Ača. Zaprešićki kraj tada je pripadao susedgradskom vlastelinstvu i vlasti roda Henningovaca, staroj hrvatskoj plemićkoj obitelji koja je ženidbenim vezama došla u srodstvo s rodom Ača.¹⁴

Godine 1564. plemić ugarskog podrijetla Franjo Tahí kupio je polovicu susedgradsko-stubičkog vlastelinstva od obitelji Báthory pošto su mu Osmanlije osvojili posjede u Ugarskoj i Slavoniji. Toj kupnji suprotstavili su se Henningovci (vlasnici druge polovice imanja) te su početkom iduće godine izbacili Tahíja i njegovu obitelj s imanja i uz pomoć seljaka porazili bansku vojsku koja je tamo bila poslana kako bi Tahíju vratila posjed. Budući da je 1566. godine polovicu posjeda obitelji Henning zaposjela Ugarska komora, Tahí se sukobio s komorskim upraviteljem te tri godine kasnije dobio u zakup i komorski dio vlastelinstva.¹⁵ Velik dio kmetova koji je Henningovcima pomogao u borbi napustio je vlastelinstvo zbog straha od Tahíjeve osvete. Međutim, preostali su kmetovi, zbog daljnjeg Tahíjevog ugnjetavanja, uzaludno tražili da ga se udalji s vlastelinstva i da ono dođe pod izravnu upravu carsko-kraljevske komore iz Beča. Potom dolazi do dviju manjih, lokalnih buna kmetova, a kasnije i do velike Seljačke bune 1573. godine, u kojoj su se istaknuli i vođe kmetova iz zaprešićkog kraja. Među njima je svakako najpoznatiji Ilija Gregorić koji se sredinom 16. stoljeća doselio na susedgradsko vlastelinstvo i stekao imanje u Mariji Gorici.¹⁶

Jedna od posljedica Seljačke bune bio je raspad nekadašnjeg susedgradsko-stubičkog vlastelinstva koje se prvi put podijelilo na dva jednaka vlastelinstva 1574. godine te se kasnije daljnje usitnjavalo na manje samostalne posjede koji će se razviti u manja vlastelinstva. Henningovci će 1575. godine svoje vlastelinstvo razdijeliti u pet manjih dijelova koji će se potom ženidbama, zalogom ili darivanjem, raspasti u još manje posjede. Tako su na ta vlastelinstva, među ostalima, došle poznate plemićke obitelji Patačić, Rattkay, Erdődy, Kulmer, Sermage, Jelačić, Vojković, Zrinski, Drašković, Čikulin, Rauch i Vranyczany. Na zaprešićkom području nastali su brojni mali posjedi i vlastelinstva poput Laduča, Januševca, Lužnice, Novih

¹⁴ Szabo, Labus, 2015., 18.

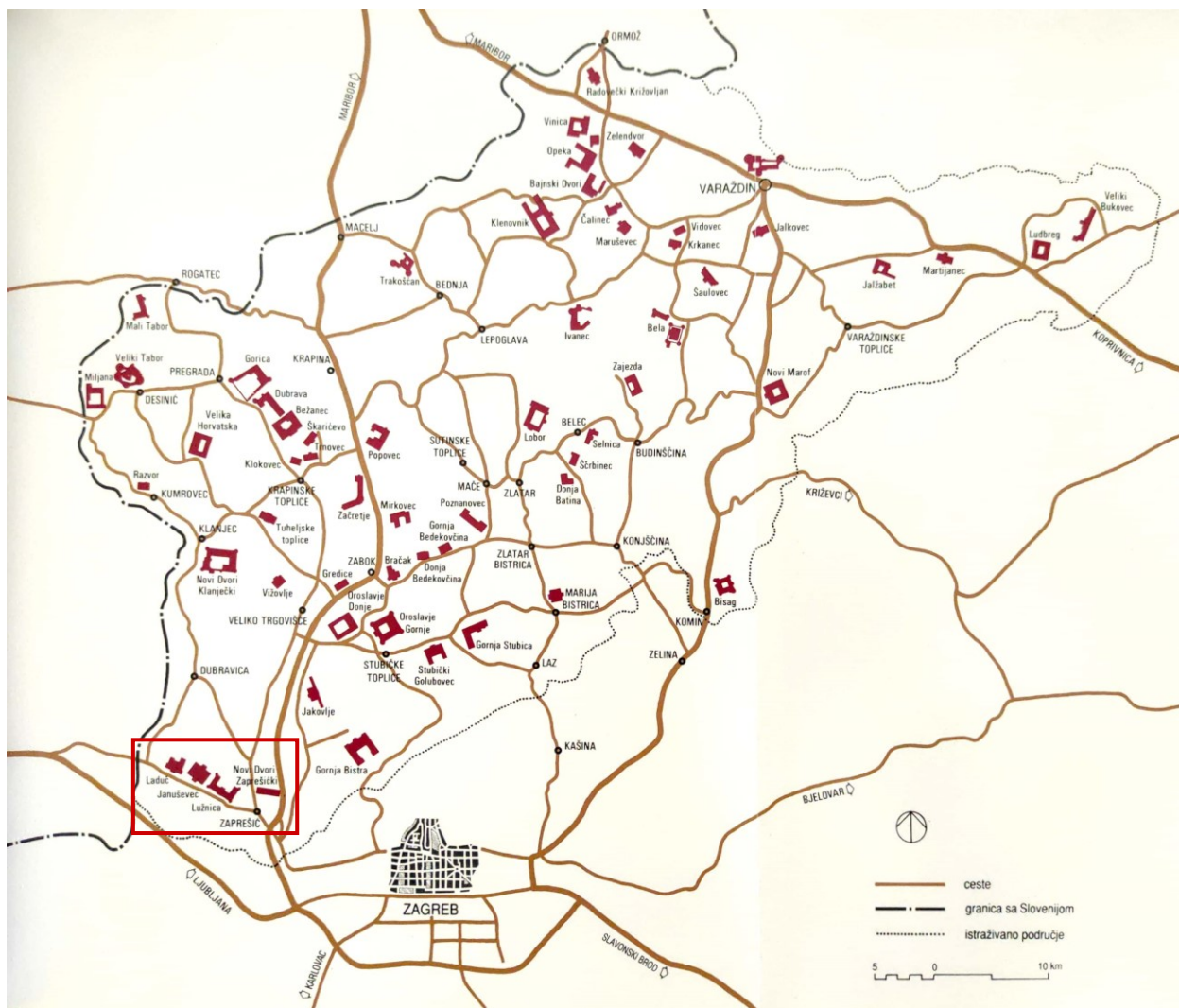
¹⁵ *Tahí, Franjo*, Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje, Leksikografski zavod Miroslav Krleža, <https://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=60185> (pregledano 28. studenog 2020.)

¹⁶ Szabo, Labus, 2015., 19.

dvora i mnogih drugih. Na tim su se posjedima od 17. stoljeća podizale kurije,¹⁷ a kasnije i dvorci, koji su do danas ostali simboli kulturne baštine šireg zaprešićkog prostora.

1. 2. 1. Kulturni spomenici zaprešićkog područja

Budući da je dvorac Lužnica tema rada, nastavak poglavlja ukratko će predstaviti druge važne i reprezentativne dvorce ovog područja, kao i određena kulturna dobra sakralne arhitekture.



Slika 3 – Dvorci sjeverozapadne Hrvatske (četiri dvorca u Zaprešiću i njegovoj bližoj okolini označena su crvenom bojom)

¹⁷ Tijekom 17. i početkom 18. stoljeća na širem je zaprešićkom području živjelo oko 30 plemićkih obitelji u plemićkim kurijama, što je jedan od svjedoka usitnjavanja vlastelinstava te postupnog slabljenja feudalizma. Mnoga su se vlastelinstva u obliku srednjih i manjih posjeda održala sve do prve polovice 20. stoljeća. (Szabo, Labus, 2015., 20; Obad Šćitaroci, Bojanić Obad Šćitaroci, 2016., 43)

Dvorac Vranyczany-Dobrinović u Laduču

Dvorac Vranyczany-Dobrinović u Laduču (sl. 4) najzapadniji je od četiriju dvoraca u bližoj okolini Zaprešića koji su međusobno udaljeni svega nekoliko kilometara (sl. 3). Sagrađen je krajem 19. stoljeća u historicističkom stilu na mjestu nekadašnjih Starih dvora.¹⁸ Dvorac i posjed u Laduču, koji su nekoć pripadali Richardu pl. Jelačiću, barun Vladimir Vranyczany-Dobrinović kupio je u studenom 1878. godine. Pošto je stara zgrada znatno oštećena u zagrebačkom potresu 1880. godine, već iduće godine započela je gradnja nove. Prvi je projekt izradio Otto von Hofer, a u računskim knjigama vlastelinstva vidljivo je da je novogradnju nadzirao zagrebački arhitekt Kuno Waidmann te da je izvođač građevinskih radova bio Gjuro Carnelutti.¹⁹ Dvorac je jednokatan, pravokutnog tlocrta s dogradnjama na sjeveru te jednostavnim pročeljima. Smješten je unutar reprezentativnog perivoja i orijentiran prema jugu. Upravo se na južnom pročelju nalazi njegovo glavno arhitektonsko obilježje – velika altana s trima lukovima. U dvorcu Laduč danas se nalazi dom za djecu bez roditelja, podružnica Dječjega doma Zagreb iz Nazorove ulice.²⁰



Slika 4 – Dvorac Vranyczany-Dobrinović, Laduč, 1881.

¹⁸ Obad Šćitaroci, Bojanić Obad Šćitaroci, 2016., 42–45.

¹⁹ Bagarić, 2013., 152.

²⁰ Obad Šćitaroci, Bojanić Obad Šćitaroci, 2016., 45.

Dvorac Januševec u Prigorju Brdovečkom

Dvorac Januševec u Prigorju Brdovečkom (sl. 5) često se smatra najvećim dometom klasicističke arhitekture u Hrvatskoj. Dao ga je sagraditi barun Josip Vrkljan oko 1830. godine, a projektirao ga je vjerojatno tadašnji poznati zagrebački graditelj Bartol Felbinger, iako to još uvijek nije utvrđeno sa sigurnošću. Uz dvorac Hellenbach u Mariji Bistrici, Januševec je jedini klasicistički dvorac (izuzevši gradske vile) te oba dvorca predstavljaju lijepe primjere ladanjske arhitekture s obilježjima *ville suburbane* paladijanskog tipa. Dvorac je tlocrtno pravokutnog oblika s kružnom dvoranom u sredini oko koje se nižu ostale prostorije, a tipične klasicističke karakteristike vidljive su na pročeljima. Sjeverno je pročelje zbog smještaja na padini jednokatno te je jednostavnijeg oblikovanja, s istaknutim ulaznim trijemom s četirima stupovima, visokim gređem i zabatom. U punoj visini južnog, dvokatnog pročelja, nalazi se altana, a zapadno je rastvoreno lođom. Za Januševec se može reći da je jedan od najznačajnijih primjera rekonstruiranoga graditeljskoga naslijeđa u Hrvatskoj. Dvorac je nakon povlačenja 1945. godine minirala ustaška vojska, nakon čega je faksimilno rekonstruiran u razdoblju od 1961. do 1988. godine. Od 1980-ih godina dvorac funkcionira kao dio Hrvatskog državnog arhiva.²¹



Slika 5 – Dvorac Januševec, Prigorje Brdovečko, 1830., izveden po projektu B. Felbingera (?)

²¹ Obad Šćitaroci, Bojanić Obad Šćitaroci, 2018.b, 44–51.

Novi dvori Jelačićevi u Zaprešiću

Novi dvori Jelačićevi u Zaprešiću predstavljaju jedinstvenu spomeničku i gospodarsku cjelinu koja se prostire na površini od 20,5 hektara, a čine ju dvorac, kapela svetog Josipa, grobnica obitelji Jelačić, perivoj, voćnjak, stambene i gospodarske zgrade (vršilnica, staja, kukuružnjak, trokatna zgrada za spremanje plodina, mljekareva kuća, vrtlarska kuća), povrtnjak, obradivo zemljište i park-šuma.²² Imanje je u 17. stoljeću pripadalo Zrinskim, potom Čikulinima,²³ a sredinom 18. stoljeća dolazi u vlasništvo obitelji Sermage. Sljedeći su vlasnici obitelj Festetić, a nakon njih Erdődyjevi. Godine 1852. ban Josip Jelačić kupuje Nove dvore od Aleksandra Erdődyja. Kompleks će u posjedu obitelji Jelačić ostati do 1934. godine kada je umrla grofica Anka Jelačić.²⁴

Dvorac (sl. 6) je jednokatan, s izduženom pravokutnom osnovom i dvoslivnim krovom te pročeljima oblikovanim sredinom 19. stoljeća u stilu romantičnog historicizma s elementima neogotike.²⁵ Kapela svetog Josipa (sl. 9) pokraj dvorca izgrađena u neogotičkom stilu, koji je tada najčešće odabiran za građevine ovoga tipa, jedan je od najpoznatijih primjera grobnih kapela u Hrvatskoj.²⁶ Obiteljska grobnica Jelačićevih (sl. 8) sagrađena je u park-šumi nedaleko od dvorca 1884. godine po projektu arhitekta Hermana Bolléa u stilu visokog historicizma, odnosno neogotici.²⁷ Među ostalim objektima kompleksa najzanimljivija je vršilnica iz 18. stoljeća (sl. 7),²⁸ jedini i najstariji objekt tog tipa u Hrvatskoj, no valja istaknuti i nekadašnje spremište plodina, odnosno trokatnu žitnicu, u kojoj se danas nalazi Muzej „Matija Skurjeni.“²⁹ Kompleks Novih dvora Jelačićevih svakako su najvažnija te jedna od najzanimljivijih kulturno-povijesnih cjelina grada Zaprešića koji upravo zbog njih često nosi epitet *Banova grada* te kroz brojne manifestacije³⁰ takve tematike lik bana Jelačića koristi kao glavni gradski brend.

²² *Novi dvori Jelačićevi*, <http://www.tzzz.hr/mjesta/zapresic/novi-dvori-jelacicevi/> (pregledano 25. studenog 2020.)

²³ Jakaša Borić, Bilušić Dumbović, 2005., 109–110.

²⁴ Obad Šćitaroci, 2005. [1991.], 190.

²⁵ Jakaša Borić, Bilušić Dumbović, 2005., 115–116.

²⁶ Damjanović, 2016., 39.

²⁷ Vrabec, 1992., 17.

²⁸ Jakaša Borić, Bilušić Dumbović, 2005., 113.

²⁹ Matija Skurjeni, hrvatski slikar naivne umjetnosti i jedan od osnivača Društva naivnih umjetnika Hrvatske, u Zaprešić se preselio 1953. te u njemu živio do smrti 1990. godine. Tadašnjoj općini Zaprešić svoja je djela donirao 1984. godine na prijedlog dugogodišnje suradnice Milke Kobešćak, zbog čega je 1987. godine otvorena Galerija Matija Skurjeni (današnji Muzej Matija Skurjeni). (*Životopis Matija Skurjeni*, <https://muzej-matija-skurjeni.hr/zivotopis/>; *Muzej Matija Skurjeni*, <https://www.visitzapresic.hr/upoznaj-zapresic/muzej-matija-skurjeni/>, pregledano 25. studenog 2020.)

³⁰ Neke od takvih manifestacija su primjerice *Banovanje, 10 dana kod bana!* te *Dani Jelačića*, čiji je glavni organizator Turistička zajednica grada Zaprešića. Vidi više na: <https://www.visitzapresic.hr/dogadanja/> i <https://banovanje.com/> (pregledano 15. srpnja 2021.)



Slika 6 – Dvorac, Novi dvori, Zaprešić, oko 1851.



Slika 7 – Vršilnica, Novi dvori, Zaprešić, 18. stoljeće, obnovljena u svibnju 2018.



Slika 8 – Grobnica obitelji Jelačić, Novi dvori, Zaprešić, izvedena 1884. po projektu H. Bolléa



Slika 9 – Kapela svetog Josipa, Novi dvori, Zaprešić, 1855.

Sakralna arhitektura

Zaprešićko područje krasi i mnogi spomenici sakralne arhitekture. Njegovo je duhovno žarište nekada bio Brdovec sa župnom crkvom svetog Vida. U 16. stoljeću ovdje su ustanovljene seoske općine,³¹ od kojih je u okviru susedgradsko-stubičkog vlastelinstva općina Brdovec (kojoj je pripadao i današnji Zaprešić) bila najveća.³² Župna crkva svetog Vida (sl. 10 i 11) spomenik je s dugim kontinuitetom i bogatstvom povijesnih slojeva. Radi se o jednobrodnoj građevini s užim svetištem i poligonalnom apsidom, kapelom pravokutnog tlocrta i dvoetažnom sakristijom na sjevernoj strani te bočnom kapelom kružnog tlocrta na južnoj strani.³³ Iako se crkva spominje već u popisu župa iz 1334. godine,³⁴ njezin se trenutni izgled i koncepcija razvijaju građevinskim zahvatima tijekom druge polovice 17. stoljeća i prve trećine 19. stoljeća. Posebna zanimljivost crkve je kružna kapela svete Barbare, sagrađena između 1695. i 1700. godine, koja predstavlja jedini primjer bočne kapele kružnog tlocrta iz 17. stoljeća na području kontinentalne Hrvatske.³⁵



Slika 10 – Eksterijer s vidljivom kružnom kapelom svete Barbare, župna crkva svetog Vida, Brdovec, 17. – 19. stoljeće

³¹ Te su se seoske općine nazivale *sudčije* (*sučije*) jer je neposredna upravna vlast bila u rukama seoskog sudca. (Szabo, Labus, 2015., 20.)

³² Obad Šćitaroci, Bojanić Obad Šćitaroci, 2016., 43.

³³ Jakaša Borić, Ožanić, 2020., 109.

³⁴ Buturac, 1984., 67.

³⁵ Jakaša Borić, Ožanić, 2020., 124–125.



Slika 11 – Interijer, župna crkva svetog Vida, Brdovec, 17. – 19. stoljeće

Pritisak osmanskih osvajanja početkom 16. stoljeća uzrokovao je migraciju stanovništva iz šireg područja oko rijeke Une u današnji zaprešićki i brdovečki kraj. Tada su ovamo došli i franjevci iz Bosne Srebrene te pritom sa sobom ponijeli razna bogatstva svojih nekadašnjih crkava i samostana. Prema pisanim izvorima, franjevcima je dopušteno izgraditi crkvu i samostan na mjestu *Sveta Gorica* (današnja Marija Gorica). Među vrijednim predmetima donesenim iz postojbine našao se i čudotvorni kip Bogorodice s Djetetom koji su postavili na glavni oltar novopodignute crkve. Samostan u Svetoj Gorici prvi je franjevački samostan nastao na području zapadno od Medvednice.³⁶ Prvi spomen goričke crkve nalazi se u dokumentu iz 1535. godine kojim hrvatsko-ugarski kralj i austrijski nadvojvoda Ferdinand I. Habsburg potvrđuje raniju ispravu susedgradskog vlastelina Stjepana Silaja od Deshaza iz 1527. godine kojom je tražena dozvola za podizanje crkve i samostana.³⁷ Današnji izgled crkve Blažene Djevice Marije od Pohođenja (sl. 12) rezultat je velike obnove dovršene 1758. godine, kada su nastali nova barokna crkva i samostan.³⁸ Jednobrodnu crkvu s visokim baroknim zvonikom u liniji pročelja na južnoj strani te malim trgom ispred nje izveo je zagrebački graditelj Matija Leonhart.³⁹ Glavni oltar

³⁶ Brgles, 2011., 45–47.

³⁷ Brgles, 2018., 16.

³⁸ Broj franjevacu se drastično smanjio nakon reformi Josipa II. Habsburga (ukinuće franjevacu 1786. godine) i osnivanja nove župa Marija Gorica (1789. godine). Franjevci su se ovdje zadržali do 1830-ih godina, kada odlazi posljednji redovnik, a samostan je nakon toga srušen pošto je stradao u požaru i dotrajao. Novi župni dvor izgrađen je 1837. godine, čime je kompleks dobio današnji izgled (sl. 12). (Brgles, 2011., 50–51.)

³⁹ Brgles, 2011., 49–50.

izrađen je od mramora i djelo kipara Francesca Bensa, a naručio ga je grof Ivan Rauch 1757. godine (sl. 13). Taj se oltar smatra najdragocjenijim dijelom crkve jer se u njemu nalazi čudotvorni kip Majke Božje koji, moguće, potječe iz oko 1430. godine.⁴⁰ Kip pripada skupini *Madona selica (lijepih Madona)*, sakralnim skulpturama iz početka 15. stoljeća čiji su uzori nastali na području Češke gdje se nalazilo središte toga tipa gotičkoga kiparstva. Madona iz Marije Gorice najstariji je primjerak takve skulpture u Hrvatskoj.⁴¹



Slika 12 – Župni dvor (1837.) i župna crkva Blažene Djevice Marije od Pohodenja (1758.), Marija Gorica

⁴⁰ Isto, 51–53.

⁴¹ Brgles, 2018., 25.



Slika 13 – Glavni oltar, župna crkva Blažene Djevice Marije od Pohodenja, Marija Gorica, 1757.

Gradnja sakralne arhitekture u današnjem gradu Zaprešiću započela je sredinom 19. stoljeća, gradnjom kapele svetog Josipa u perivoju Novih dvora Jelačićevih, no, prva zaprešićka crkva zapravo je crkva svetog Petra smještena na istočnom rubu grada. Sagrađena je 1869. godine u neogotičkom stilu na temeljima srednjovjekovne crkve s grobljem, koje je ukinuto izgradnjom željezničke pruge prema Zagorju 1886. godine.⁴² Radi se o jednobrodnoj crkvi pravokutnog tlocrta s poligonalnom apsidom te tornjem iznad glavnoga pročelja. Neogotičke karakteristike vidljive su u vanjskom oblikovanju pročelja (vrata i prozori zaključeni šiljatim lukom) te svodnoj konstrukciji broda i svetišta.⁴³ Godine 1945. ovdje je župu utemeljio blaženi Alojzije Stepinac (do tada je Zaprešić bio filijala župi svetog Vida u Brdovcu), a crkva svetog Petra ostala je ponos

⁴² Sakralna kultura, 2015., 180–181.

⁴³ Crkva sv. Petra, Registar kulturnih dobara Republike Hrvatske, <https://registar.kulturnadobra.hr/#/details/Z-5884> (pregledano 26. studenog 2020.)

Zaprešićana sve do danas,⁴⁴ zbog čega je posebno teško bilo pratiti njezina stradanja u potresima 2020. godine. U potresu 22. ožujka stradali su zidovi u unutrašnjosti crkve te je njihova sanacija do potresa 29. prosinca već bila djelomično odrađena. Međutim, u drugom je potresu znatno stradala konstrukcija, pa je crkvi dodijeljena crvena naljepnica. Srećom, u pripremu daljnje obnove krenulo se relativno brzo,⁴⁵ a u srpnju 2021. godine Ministarstvo kulture i medija odobrilo je početak radova koji su trenutno u tijeku.⁴⁶



Slika 14 – Župna crkva svetog Petra, Zaprešić, 1869., vidljiva oštećenja nastala u potresu 29. prosinca 2020.

⁴⁴ Sakralna kultura, 2015., 180–181.

⁴⁵ Gotova je projektna dokumentacija za sanaciju Župne crkve sv. Petra apostola, <https://iciz.hr/2021/02/10/gotova-je-projektna-dokumentacija-za-sanaciju-zupne-crkve-sv-petra-apostola/> (pregledano 2. ožujka 2021.)

⁴⁶ Župna crkva sv. Petra dobila potrebna odobrenja za početak radova, <https://zapad.tv/zupna-crkva-sv-petra-dobila-potrebna-odobrenja-za-pocetak-radova/> (pregledano 19. srpnja 2021.)

1. 3. Zaprešićko područje u 19. i 20. stoljeću

Povijest Zaprešića 19. stoljeća, kao i u ostatku države, obilježena je brojnim važnim događajima. Nakon što se, još kao barun, Josip Jelačić pridružio hrvatskom narodnom preporodu te 1848. godine stupio na bansku dužnost, posvetio se sjedinjenju hrvatskih zemalja. Banskim je pismom u svakoj općini ukinuo feudalizam na opće oduševljenje svih seljaka, pa tako i zaprešićkih. U njegovo je vrijeme proveden i prvi moderniji popis stanovništva, prema kojemu je područje općine Brdovec (kojoj je tada pripadao i Zaprešić), brojalo oko 14 000 stanovnika (zabilježeni su uglavnom seljaci, trgovci i obrtnici te pripadnici intelektualnih zvanja, svećenici i učitelji te činovnici).⁴⁷

Nakon sklapanja Austro-ugarske nagodbe 1867. godine i stvaranja dualističke monarhije, iduće je godine (1868.) uslijedilo i sklapanje Hrvatsko-ugarske nagodbe. Iako je ta nagodba Hrvatskoj garantirala značajne elemente državnosti, poput samostalne unutarnje uprave, sudstva, bogoštovlja i nastave, hrvatski jezik kao službeni te pravo isticanja hrvatskog znakovlja, bila je prepuna nedorečenosti u smislu suverenosti Hrvatskog sabora i bana te zajedničkih financija. To je omogućilo česta kršenja njenih odredbi pri korištenju hrvatskih financija te nezakonitoj upotrebi mađarskog jezika i isticanja mađarskog znakovlja na hrvatskim prostorima. Ovakve su prilike dovele do sve izraženijeg političkog nezadovoljstva i, konačno, javnog otpora koji je prvi puta kulminirao 1903. godine upravo u Zaprešiću.⁴⁸

Proces modernizacije 19. stoljeća, unatoč burnoj političkoj situaciji, nije izostao ni na zaprešićkim prostorima. Sve će se više građana postupno pokušati okrenuti zakonski reguliranim gospodarskim i trgovačkim poslovima, među kojima se kao glavne grane na ovom području ističu ratarstvo, stočarstvo i vinogradarstvo. Neki od imućnijih seljaka, ravnopravno s ondašnjim plemstvom, izložili su svoje kulture i proizvode na prvoj međunarodnoj Gospodarskoj izložbi u Zagrebu 1864. godine.⁴⁹ Na razvoj zaprešićkog gospodarstva velik je utjecaj imala i gradnja takozvane *Zagorske željeznice* koja je službeno otvorena 4. rujna 1886. godine za vrijeme bana Khuena-Hérváryja. Unatoč teškim socijalnim i političkim problemima tijekom njegove vladavine, modernizacija ipak nije zaustavljena te su osnovane nove tvornice,⁵⁰ poput tvornice žeste i pjenice (špirita i kvasca) na januševčkom vlastelinstvu u jugozapadnom dijelu naselja Savski Marof iz druge polovice 19. stoljeća. Radi se o prvoj tvornici takve vrste na prostorima

⁴⁷ Szabo, Labus, 2015., 24–30.

⁴⁸ Isto, 32–33.

⁴⁹ Izložba je bila vrlo uspješna te se danas smatra pretečom Zagrebačkog velesajma. (Szabo, Labus, 2015, 33.)

⁵⁰ *O Zaprešiću. Grad po mjeri čovjeka*, <https://www.visitzapresic.hr/upoznaj-zapresic/upoznajte-grad-zapresic/> (pregledano 20. prosinca 2020.)

Hrvatske koja je ujedno bila jedan od pokretača njezina gospodarskog i industrijskog razvitka. Tvornica u Savskom Marofu predstavlja vrijedan primjer hrvatske industrijske arhitekture iz druge polovice 19. i prvih desetljeća 20. stoljeća te je zaštićena kao kulturno dobro.⁵¹

Nemarom Khuena-Hérdervàryja i njegove vlade, nagodbeni zakon sve se više kršio, i to posebno u vidu službene upotrebe hrvatskoga jezika u željezničkim i financijskim uredima. Na željezničkim se postajama nezakonito pokušavalo prodavati karte na mađarskom jeziku, isticati mađarske zastave i natpise, komunicirati s putnicima na mađarskom jeziku, postavljati mađarske činovnike te u cjelokupni poslovni i putnički promet uvesti mađarski jezik. Tako je i 11. travnja 1903. godine na kolodvoru u Zaprešiću postavljena velika mađarska zastava povodom proslave mađarske ustavnosti. Revoltirani seljaci, već pripremljeni na mogućnost takvog događaja, zastavu su potom skinuli i zapalili, a mađarske natpise porazbijali. Dio seljaka sukobio se s oružnicima te su neki od njih pritom ranjeni, a seljak Ivan Pasarić i ubijen. S prosvjednicima iz Zaprešića i okolice solidarizirali su se i stanovnici grada Zagreba te su protumađarske demonstracije nastavljene. Iste je godine, 18. kolovoza, ponovno došlo do paljenja nezakonito postavljene mađarske zastave na zaprešićkom kolodvoru nakon čega je opet uslijedilo krvoproliće, a prosvjedi su se ovoga puta proširili cijelom Hrvatskom, a čak i među iseljenicima, zbog čega se Zaprešić svakako može smatrati središtem protumađarskog pokreta toga doba.⁵²

U prvoj jugoslavenskoj zajednici nastaloj nakon raspada Monarhije, zaprešićko je područje bilo raspoređeno u tri kotara koji su pripadali Zagrebačkoj oblasti. Iako je demografski rast nastavljen nakon ratnih godina, beogradska vlada od osnivanja nove države nije imala namjeru ulagati u hrvatske prostore, već samo izvlačiti iz njih kapital. Industrija mesnih proizvoda d. d. Zaprešić, osnovana 1920. godine i sagrađena kao najmoderniji tvornički pogon sastavljen od klaonice, hladionice i tvornice suhomesnate robe, već je 1923. godine prekinula proizvodnju kao rezultat kreditne krize i skupog dinara. Iz istog su razloga poteškoće te smanjenje kapaciteta proizvodnje na tek 25 posto snašle i tvornicu u Savskom Marofu. Ništa bolje nije bilo ni u poljoprivredi – agrarna reforma provedena u Hrvatskoj u razdoblju od 1919. do 1934. godine bila je iznimno pogubna za zaprešićki kraj jer joj je cilj bio raskomadati plemićka imanja kao centre gospodarske moći i naseliti ih seljaštvom, što ih je dovelo do ruba propasti. Program cjelokupne revitalizacije Zagrebačke oblasti izrađen je pod vodstvom Stjepana Radića, prvaka Hrvatske seljačke stranke, čime je i zaprešićko područje dobio poticaj u razvoju poljoprivrede i stočarstva.

⁵¹ *Kompleks stare tvornice žeste i pjenice*, <https://registar.kulturnadobra.hr/#/details/Z-6671> (pregledano 20. prosinca 2020.)

⁵² Szabo, Labus, 2015., 37–39.

Provedeni su popravci na cestama u Zaprešiću i Brdovcu te regulirani vodotoci rijeke Krapine i njenih pritoka, a poboljšan je i zdravstveni standard. Tijekom cijelog razdoblja postojanja Kraljevine Jugoslavije, Zagrebačka je oblast, a time i zaprešićki kraj, bio snažno uporište Hrvatske seljačke stranke, a Ivan Pernar, jedan od najistaknutijih HSS-ovaca i preživjeli iz atentata u beogradskoj skupštini 1928. godine, rođen je upravo ovdje, u Hrastini kod Marije Gorice.⁵³

Tijekom vremena Nezavisne Države Hrvatske, teritorijalna podjela organizirana je prema vojnom interesu Njemačke i Italije u obliku velikih župa te je na području Zagrebačke županije Zaprešić pripadao Velikoj župi Prigorje sa sjedištem u Zagrebu i njemačkom području (zbog važnosti željeznice Zagreb – Zaprešić – Varaždin i Zagreb – Zaprešić – Dobova). Jelačićevi su Novi dvori tada čak bili i ljetnikovac poglavnika Ante Pavelića, a u Januševcu je otvoren Odvojak redarstvene škole. Međutim, ustaški se pokret nikada nije značajno razvio na zaprešićkom području, već je stanovništvo na okupaciju odgovorilo snažnim antifašističkim pokretom i formiranjem Prvog zagorskog partizanskog odreda 1942. godine u Mačkovcu iznad Brdovca, nakon čega su osnovani i ostali. Preko 2100 zaprešićkih boraca sudjelovalo je u NOB-u, a općina Zaprešić dala je i dva narodna heroja, Josipa Pršu i Peru Cara.⁵⁴

Razdoblje nakon Drugog svjetskog rata u Zaprešiću obilježeno je osnivanjem i izgradnjom novih tvornica, stambenih zona te komunalne i cestovne infrastrukture. Godine 1953. s radom je započela *Keramička industrija Pojatno* (kasnije nazvana *Jugokeramika*, zatim *Inker* te danas *Roca*), prva moderna tvornica građevne sanitarne i fine keramike koja je na vrhuncu djelovanja 1984. godine zapošljavala gotovo 2500 radnika i predstavljala najmoćniju tvornicu sanitarne keramike i porculana u državi. Tvornica Lanac osnovana je 1954. godine, a Kemijska industrija Karbon, utemeljena još 1932., početkom 1960-ih godina je preseljena u Zaprešić. S proizvodnjom je nastavila i tvornica u Savskom Marofu kao Tvornica kvasca i špirita Žumberak (od 1948.), koja je 1967. godine ušla u sastav Plive, najvažnije farmaceutske tvrtke u zemlji.⁵⁵ U novoj državnoj tvorevini Zaprešić je prvo pripadao Zagrebačkoj oblasti, zatim od 1952. Zagrebačkom kotaru, a od 1955. godine administrativnim pripajanjem Prigorja Brdovečkog, Pušće, Dubravice, Bistre, Luke i Zaprešića, utemeljena je općina Zaprešić koja je obuhvaćala teritorij od 217 km² i imala oko 26 000 stanovnika.⁵⁶ Novi teritorijalni ustroj uslijedio je 1974.,

⁵³ Isto, 41–45.

⁵⁴ Isto, 46–47.

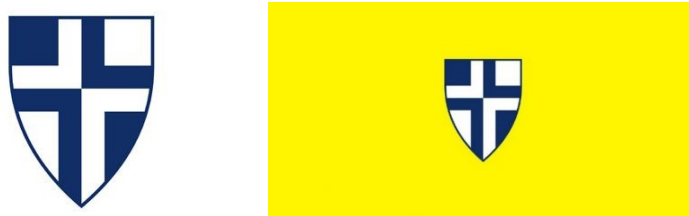
⁵⁵ Isto, 48–49.

⁵⁶ Isto, 51.

kada je Zaprešić pripao Zajednici općina Zagreb, što će trajati do 1990. godine, kada je postao dijelom Grada Zagreba.⁵⁷

Iako u Domovinskom ratu nije bilo velikih razaranja zaprešićkog područja, ono je dalo velik doprinos obrani Hrvatske. Naime, nakon formiranja Zapovjedništva obrane grada Zagreba u ožujku 1991. godine te potom i prvih zagrebačkih brigada, u Zaprešiću je registrirano 1965 dragovoljaca koji su se borili na ratištima diljem Hrvatske jer zaprešićka brigada nikada nije osnovana. Dio građana u obranu domovine uključio se putem civilne i narodne zaštite te je ukupno 3480 mještana općine Zaprešić otišlo na ratište, od kojih je 43 za nju dalo život. Tijekom 1991. godine u Zaprešiću i okolnim mjestima (Bistra, Jakovlje i Oroslavje) osnovana je samostalna dragovoljačka satnija *Josip ban Jelačić* koja je s narodnom zaštitom radila na očuvanju važnih objekata u Zagrebu i Zaprešiću te sudjelovala u osvajanju vojarni. U kontekstu Domovinskog rata Zaprešićani su velik doprinos dali i u okviru zbrinjavanja izbjeglica i prognanika s pogođenih područja te je ukupno preko 13 000 unesrećenih građana Hrvatske i Bosne i Hercegovine smješteno u domove stanovnika općine Zaprešić, Domu za radnike Komunalnog poduzeća Zaprešić te u nastambi za radnike tvrtke Viadukt u Pojatnu.⁵⁸

Jedan od najvažnijih događaja u zaprešićkoj povijesti svakako je proglašavanje Zakona o Zagrebačkoj županiji u rujnu 1995. godine kojim je Zaprešić izdvojen iz Zajednice općina grada Zagreba i ustrojen kao samostalan grad. Izbori za prvo gradsko vijeće održani su 29. listopada te je ono konstituirano 30. studenog 1995. godine. Iduće je godine Zaprešić dobio grb, zastavu (sl. 15) i logotip, a u njegov su administrativni sastav, izuzev mjesta Zaprešić, ušli i Lužnica, Šibice, Pojatno, Ivanec Bistranski, Jablanovec, Kupljenovo i Hruševac Kupljenski, a 1997. godine i Merenje.⁵⁹ Za dan grada Zaprešića odabran je 16. listopada, dan rođenja bana Josipa Jelačića.⁶⁰



Slika 15 – Grb i zastava grada Zaprešića

⁵⁷ Isto.

⁵⁸ Isto, 53–54.

⁵⁹ Isto, 58.

⁶⁰ Gospodarstvo i turizam, 2015., 108.

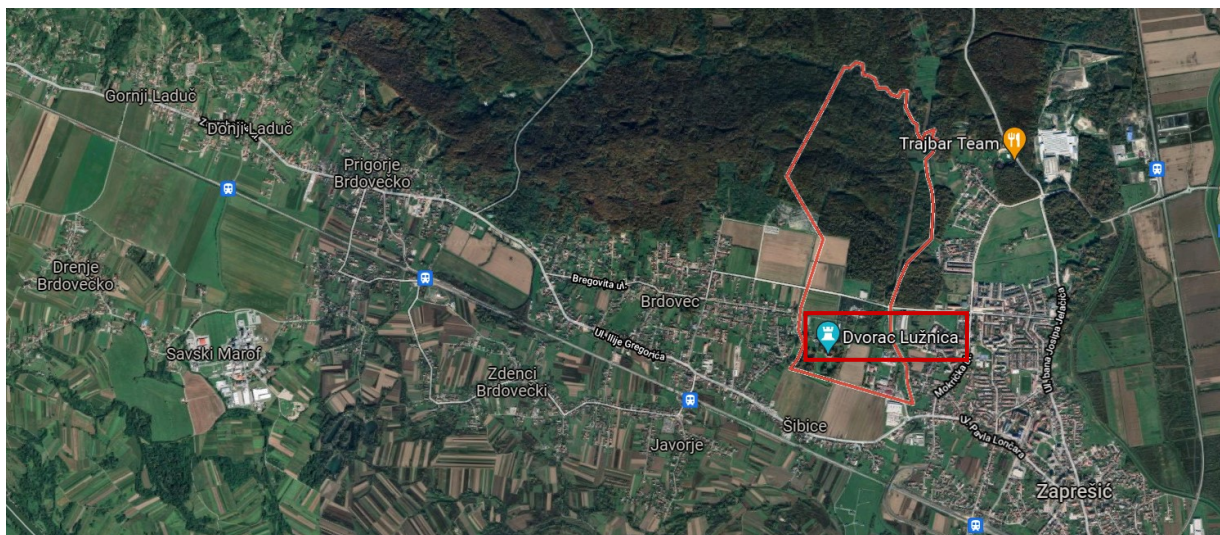
2. POVIJEST VLASNIŠTVA NAD IMANJEM I DVORCEM LUŽNICA

Dvorac i imanje Lužnica nalaze se unutar istoimenog naselja koje administrativno pripada gradu Zaprešiću, odnosno u okviru prostranog zemljišta (sl. 16) sjeverno od ceste D225 koja iz Zaprešića vodi u smjeru zapada prema Brdovcu, Prigorju Brdovečkom, Laduču i ostalim naseljima, a nadalje i prema granici sa Slovenijom (sl. 17).

Prema Stjepanu Krivošiću, toponim *Lužnica* veže se za potok Lužnicu te potječe od imenica *luža* – *kaluža* – *kaljuža* (ne od imenice *lug*) jer je potok u gornjem toku imao povoljne uvjete za uzgoj trstike kojom su se pokrivali krovovi te su kmetovi, između ostalog, imali obavezu uzgajanja trstike za potrebe vlastelinstva.⁶¹



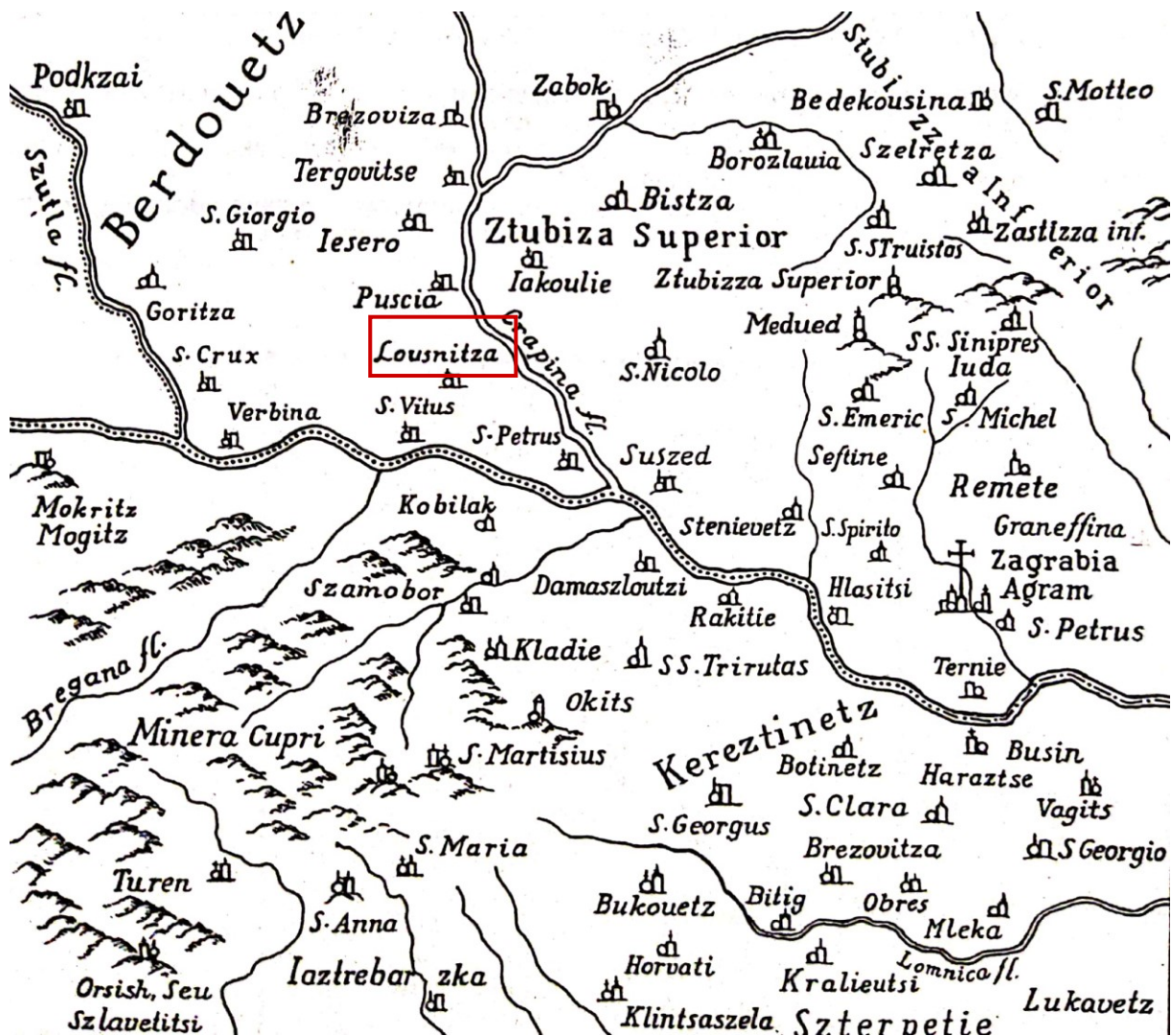
Slika 16 – Pogled na perivoj i južno pročelje dvorca Lužnica s ceste D225



Slika 17 – Položaj dvorca, imanja i naselja Lužnica

⁶¹ Krivošić, 1988., 47.

Koristan izvor za istraživanje imanja i dvorca svakako su i stari kartografski prikazi. Jedan od najranijih prikaza koji potvrđuje postojanje posjeda već tijekom 17. stoljeća je zemljopisna karta *Parte della Schiavonia* Giacoma Cantellija da Vignole iz 1690. godine (sl. 18). Na njoj se pojavljuje toponim *Lousnitza* s ucrtanom simboličkom oznakom koja se koristi i za druge lokalitete na kojima su se tada nalazile kurije, poput Vrbine (*Verbina*), Pušće (*Puscia*) i Trgovišća (*Tergovitse*).⁶²



Slika 18 – Giacomo Cantelli da Vignola, zemljopisna karta *Parte della Schiavonia*, 1690.

Prvi prikaz na kojem su relativno precizno ucrtani osnovni topografski elementi i postojeće građevine, ceste i putovi vezani za lužnički kompleks je habsburška prva vojna izmjera (1763. –

⁶² Jakaša Borić, Dumbović Bilušić, 2007., 11.

1790.) koja je za hrvatske prostore (*Provinz Kroatien*) rađena 1783. i 1784. godine (sl. 19 i 20).⁶³ Karta prikazuje *Schlos Lusnicza*, odnosno dvorac s pripadajućim prilaznim putovima i gospodarskim zgradama. Vidljivo je da je osnovna prostorna koncepcija dvorca i imanja tada već bila definirana dvama pristupnim putovima koji se križaju s glavnom cestom koja vodi u smjeru zapada. Danas postoje dva pristupna puta dvorcu (sa sjeverne i južne strane), a prema prikazu na karti, tada su postojala još dva puta, jedan s istočne strane, a drugi s jugozapadne, kojim se do dvorca dolazilo preko dijela perivoja na kojem je kasnije napravljen ribnjak. U osi današnjeg glavnog puta koji se prostire iz smjera juga nalazila se veća gospodarska zgrada.⁶⁴



Slika 19 – Položaj dvorca i imanja Lužnica u širem prostornom kontekstu, habsburška prva vojna izmjera 1783. – 1784.



Slika 20 – Dvorac i imanje Lužnica s vidljivim dijelovima kompleksa i pristupnim putovima, habsburška prva vojna izmjera 1783. – 1784.

⁶³ *Provinz Kroatien (1783–1784) – First Military Survey*, <https://maps.arcanum.com/en/map/firstsurvey-croatia/> (pregledano 13. prosinca 2020.)

⁶⁴ Isto, 12–13.

Tlocrt dvorca u osnovi odgovara današnjem stanju, izuzev dviju neogotičkih ugaonih kulica koje su kasnije prigradene sjevernom dvorišnom pročelju. Dvorište je pravokutnog oblika te ograđeno zidom, bez perivoja i ribnjaka. Čini se da je ispred južnog pročelja bio manji drvored, a nekoliko stabala ucrtano je i ispred sjevernog pročelja. Uz dvorac i gospodarsku zgradu, na sjevernoj su strani ucrtane i dvije manje građevine, koje Viki Jakaša Borić i Biserka Dumbović Bilušić tumače kao jednokatnu zidanu gospodarsku građevinu koja će se nakon dolaska Družbe sestara milosrdnica koristiti kao kapela te kao zidanu stambenu prizemnu građevinu.⁶⁵



Slika 21 – Dvorac, perivoj s ribnjakom i imanje Lužnica, habsburška katastarska karta, 1862.

Tijekom habsburških katastarskih izmjera 19. stoljeća, Lužnica je pripadala katastarskoj općini Brdovec koja je izmjerena 1862. godine.⁶⁶ Ova karta donosi detaljan prikaz dvorca, uređenog perivoja s ribnjakom, gospodarskih zgrada te geometrijski organiziranog kuhinjskog vrta na zapadnoj strani kompleksa (sl. 21). Među gospodarskim zgradama sjeverno od dvorca Jakaša Borić i Dumbović Bilušić prepoznale su staje sa sjenicima, štaglje te vršilnicu (veća gospodarska zgrada prikazana i na prethodnoj karti). Južno i istočno od dvorca nalazile su se velike obradive površine. Tlocrt dvorca na ovoj je karti prikazan preciznije, s ucrtanim središnjim rizalitom, no

⁶⁵ Isto, 14.

⁶⁶ *Habsburg Empire - Cadastral maps (XIX. century)*, <https://maps.arcanum.com/en/map/cadastral/> (pregledano 13. prosinca 2020.)

neogotičke ugaone kulice i dalje nisu prikazane te je moguće da u ovo vrijeme još uvijek nisu bile dograđene. Autorice navode da je prostor ispred sjevernog pročelja, čini se, bio uređen kao jedinstvena ploha (bez cvjetnog rondela) te najvjerojatnije završno obrađen sipinom.⁶⁷

Imanje i dvorac Lužnica prikazani su i na kasnijim austro-ugarskim kartama, odnosno na drugoj i trećoj vojnoj izmjeri. Prikaz na drugoj vojnoj izmjeri (1865. – 1869.) vrlo je sličan onome na katastarskoj karti, no izveden je manje precizno (sl. 22). Na trećoj vojnoj izmjeri (1869. – 1887., varijanta u mjerilu 1:25 000⁶⁸) kompleks prikazan najmanje precizno (sl. 23), no čini se da se na dvorcu naziru neogotičke ugaone kulice (obrisne linije se na tom mjestu ne sijeku pod pravim kutom, no valja napomenuti da prikaz tako može izgledati zbog nedovoljne oštrote). Ova karta prikazuje i dodatne gospodarske građevine sjeverno od dvorca, kojih na prethodnima nije bilo, zbog čega je vjerojatno da su nastale prije treće vojne izmjere. Zanimljivo je, primjerice, da na toj karti geometrijska podjela kuhinjskog vrta izostaje te da su ugaone kule i rizalit dvorca prikazani pogrešnih proporcija (preveliki su u odnosu na ostatak građevine), zbog čega pri njenom tumačenju općenito treba biti oprezan.



Slika 22 – Dvorac, perivoj s ribnjakom i imanje Lužnica, austro-ugarska druga vojna izmjera 1865. – 1869.

⁶⁷ Isto, 15–16.

⁶⁸ Na web stranici <https://maps.arcanum.com/> dostupna je i varijanta treće vojne izmjere u mjerilu 1:75 000, no ona nije uvrštena u pregled kartografskih izvora o dvorcu i imanju Lužnica jer je nedovoljno precizna, zbog čega su dijelovi kompleksa slabo vidljivi i mnoge je teško raspoznati.



Slika 23 – Dvorac, perivoj s ribnjakom i imanje Lužnica, austro-ugarska treća vojna izmjera, 1869. – 1887. (M 1:25 000)

2. 1. Obitelj Čikulin

Imanje Lužnica bilo je dio susjedgradsko-stubičkog vlastelinstva, do čijeg je usitnjavanja došlo nakon Seljačke bune.

Prvi je vlasnik lužničkog imanja bila plemićka obitelj Čikulin, porijeklom iz Italije, koja se u Hrvatskoj pojavljuje početkom 16. stoljeća u Rijeci. Njeni su se članovi isticali kao ugledni riječki građani, predstavnici visokoga svećenstva, ali i kao upravitelji imanja Zrinskih.⁶⁹ Prvi Čikulin u Hrvatskoj bio je Franjo I., riječki sudac i rektor te potom i vijećnik. Franjo se oženio Nikolinom, kćerkom riječkog patricija i kapetana Gašpara Riciano, s kojom je imao sina Ludovika I.⁷⁰ Ludovik je bio oženjen Ivanom Vulginoni s kojom je imao sina Franju II. koji će također biti riječki vijećnik. Supruga Franje II. bila je Dianora, kći Piera Fernonija i Katarine iz senjske plemićke obitelji Hotković. Među njihovom djecom kao poznatije ličnosti ističu se sinovi Sebastijan koji je bio svećenik, te Ludovik i Julije, upravitelji vinodolskih imanja Zrinskih.⁷¹

Julije Čikulin (umro oko 1641. godine), općenito jedan od najpoznatijih predstavnika obitelji, osim što je bio upravitelj vinodolskih posjeda Zrinskih 1599. – 1612. godine, bio je vrlo vješt

⁶⁹ Čikulin, Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje, Leksikografski zavod Miroslav Krleža, <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=13387> (pregledano 5. prosinca 2020.)

⁷⁰ Palanović, Čikulin, 1993., Hrvatski biografski leksikon, mrežno izdanje, Leksikografski zavod Miroslav Krleža, <https://hbl.lzmk.hr/clanak.aspx?id=4048> (pregledano 5. prosinca 2020.)

⁷¹ Isto.

trgovac te se dobro snalazio i u pravnim poslovima.⁷² Odredbom Jurja Zrinskog od 1599. godine sam je vodio vinodolsku trgovinu te znatno unaprijedio to vlastelinstvo.⁷³ U njegovo su vrijeme vinodolskim gradovima prijetili osmanski napadi te je 1604. godine upućena molba papi za pomoć, u kojoj je Julije opisan kao dobrotvor cijelog tog područja, organizator protuosmanske obrane te obnovitelj mnogih crkava.⁷⁴ Trgujući za Zrinske, Julije je često iskorištavao rasipnost Nikole Zrinskog te mu činio razne usluge i posuđivao novac, razvijajući tako i svoju privatnu trgovinu. Zato je bio osumnjičen da je zloupotrijebio svoj položaj te je započela parnica između njega i Zrinskog, u kojoj su protiv Čikulina svjedočili mnogi stanovnici vinodolskih gradova. Međutim, za to je vrijeme Julije uživao izniman ugled na kraljevskom dvoru te je 1613. godine njemu i sinovima kralj Matija II. dodijelio plemstvo. Godine 1624. parnica je okončana u Čikulinovu korist te mu je Zrinski kao odštetu morao dati 75 000 forinti ili neko od svojih imanja umjesto toga,⁷⁵ što će konačno biti podmireno tek za vrijeme njegovih nasljednika krajem 17. stoljeća.

Julije Čikulin bio je oženjen Sofijom Rattkay, kćeri velikotaborskog feudalca Ivana Rattkaya, i upravo je tom ženidbenom vezom dobio tada još uvijek mali posjed Lužnica,⁷⁶ na kojemu je bila samo kurija (o tome svjedoči i karta na sl. 18).⁷⁷ U Lužnicu se naselio 1612. godine nakon napuštanja mjesta upravitelja posjeda Zrinskih u Primorju i za vrijeme trajanja parnice.⁷⁸ Trgovačke su mu veze omogućile da se počne baviti izvozom poljodjelskih proizvoda, a stečeni je kapital ulagao u zemljišne posjede. Na taj se način ponovno obogatio te postao jednim od glavnih vjerovnika ekonomski oslabljenih starosjedilačkih susedgradsko-stubičkih feudalaca poput Rattkaya, Gregorijanaca, Erdődyjevih i drugih, čija su se vlastelinstva, zbog njihove zaduženosti i nesolventnosti, raspala u brojne založene i otuđene posjede. Snalažljivošću, vještim gospodarenjem i neposrednom aktivnom uključenošću u upravu gospodarstva, Julije Čikulin je vrlo brzo prikupio većinu usitnjenih posjeda nekadašnjeg golemog vlastelinstva te postao gospodarom Susedgrada, Oroslavja, dijela Donje Stubice, Konjščine, Kalinovice, Ogleda,

⁷² Palanović, *Čikulin*, 1993., Hrvatski biografski leksikon, mrežno izdanje, Leksikografski zavod Miroslav Krleža, <https://hbl.lzmk.hr/clanak.aspx?id=4048>(pregledano 5. prosinca 2020.)

⁷³ Laszowski, 1996. [1948.], 23.

⁷⁴ Palanović, *Čikulin*, 1993., Hrvatski biografski leksikon, mrežno izdanje, Leksikografski zavod Miroslav Krleža, <https://hbl.lzmk.hr/clanak.aspx?id=4048>(pregledano 5. prosinca 2020.)

⁷⁵ Laszowski, 1996. [1948.], 25–27.

⁷⁶ Palanović, *Čikulin*, 1993., Hrvatski biografski leksikon, mrežno izdanje, Leksikografski zavod Miroslav Krleža, <https://hbl.lzmk.hr/clanak.aspx?id=4048>(pregledano 5. prosinca 2020.)

⁷⁷ Adamček, 1966.–1967., 149.

⁷⁸ Palanović, *Čikulin*, 1993., Hrvatski biografski leksikon, mrežno izdanje, Leksikografski zavod Miroslav Krleža, <https://hbl.lzmk.hr/clanak.aspx?id=4048>(pregledano 5. prosinca 2020.)

zaprešićkih Novih dvora⁷⁹ i Laduča. Godine 1628. Juliju Čikulinu i njegovom potomstvu kralj Ferdinand II. dodijelio je barunat.⁸⁰

Sve obiteljske posjede naslijedit će Julijev sin Franjo IV. Čikulin (umro 1679.) koji je život posvetio vojničkoj službi.⁸¹ Franjo je bio oženjen Juditom iz obitelji Keglević. Obnašao je dužnost kraljevskog kapetana konjaništva križevačke krajine te bio uspješan u borbi protiv Osmanlija u odredima bana Nikole Zrinskoga pod Kanižom.⁸² Nakon prvih glasina o postojanju zrinško-frankopanske urote, godine 1670. Hrvatski sabor povjerio je Franji Čikulinu pregovaranje s Petrom Zrinskim kako bi pokušao primiriti situaciju, no očito je već tada bilo prekasno. Pod njihovim je patronatom obnovljena župna crkva svetog Vida u Brdovcu te joj je prigradena i kružna kapela svete Barbare. U toj je crkvi Franjina udovica Judita 1684. godine dala podignuti i oltar svete Rozalije te joj darovala i svilenu misnicu izvezenu zlatom, platneno odijelo za kip svete Barbare, također izvezeno zlatom, i zlatnu ružu s nekoliko dragulja.⁸³ Franjo je naslijeđene posjede povećao dijelom krapinsko-kostelskog imanja njegove supruge te medvedgradsko-šestinskim posjedima i kućom Petra Zrinskoga u Zagrebu koje mu je potkraj života dodijelila Ugarska komora temeljem parnice koju je dobio njegov otac. Ti su posjedi kasnije postali vlasništvo njegove udovice Judite i djece Marije Elizabete, Krste i Stjepana. Troje je djece dvije godine nakon majčine smrti 1695. godine dalje međusobno podijelilo sve posjede.⁸⁴

2. 2. Obitelji Moscon i Sermage

Marija Elizabeta Čikulin (umrla prije 1708. godine) bila je udana za baruna Ivana Herberta Moscona (umro 1711. godine).⁸⁵ Obitelj Moscon pripadala je istarskom plemstvu, ali je porijeklom također bila iz Italije.⁸⁶ Na susjedgradsko vlastelinstvo Mosconi su došli brakom

⁷⁹ Palanović, *Čikulin*, 1993., Hrvatski biografski leksikon, mrežno izdanje, Leksikografski zavod Miroslav Krleža, <https://hbl.lzmk.hr/clanak.aspx?id=4048> (pregledano 5. prosinca 2020.)

⁸⁰ Laszowski, 1996. [1948.], 26–27.

⁸¹ *Čikulin*, Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje, Leksikografski zavod Miroslav Krleža, <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=13387> (pregledano 5. prosinca 2020.)

⁸² Palanović, *Čikulin*, 1993., Hrvatski biografski leksikon, mrežno izdanje, Leksikografski zavod Miroslav Krleža, <https://hbl.lzmk.hr/clanak.aspx?id=4048> (pregledano 5. prosinca 2020.)

⁸³ Laszowski, 1996. [1948.], 30–32.

⁸⁴ Palanović, *Čikulin*, 1993., Hrvatski biografski leksikon, mrežno izdanje, Leksikografski zavod Miroslav Krleža, <https://hbl.lzmk.hr/clanak.aspx?id=4048> (pregledano 5. prosinca 2020.)

⁸⁵ Laszowski, 1996. [1948.], 32.

⁸⁶ *Mosconi*, Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje, Leksikografski zavod Miroslav Krleža, <https://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=42046> (pregledano 6. prosinca 2020.)

Marije Elizabete i Ivana Herberta po jednoj liniji te brakom Ivana Baptiste s Martom, kćeri Nikole Gregorijanca, po drugoj.⁸⁷

Marija Elizabeta od obiteljskih je imanja u miraz dobila grad Krapinu s posjedom te polovicu lužničkog imanja⁸⁸ (dok je druga polovica pripala njenom bratu Stjepanu). Nakon očeve smrti, njihova su djeca Josip Leopold, Marija Maksimilijana i Marija Julijana Moscon 1712. godine dalje podijelili imovinu. Josip Leopold dobio je Krapinu, Maksimilijana *polovicu ruševne kurije Lužnice*, s polovicom staja i cijelim alodijem, čiji je vlasnik do tada bio Ivan Franjo Čikulín (1681 – 1746), sin njenog ujaka Stjepana (ujedno posljednji Čikulín koji nije imao nasljednika).⁸⁹ Tako je cijeli lužnički posjed došao u vlasništvo obitelji Moscon. Brat i sestra su se obvezali dati Maksimilijani 1000 rajnskih forinti kako bi mogla obnoviti ruševnu kuriju. Mlađa kći Julijana naslijedila je cijelu kuriju Mickovo sa svim pripadajućim zgradama i zemljištima te stari alodij.⁹⁰ Maksimilijana je bila udana za zagrebačkog podžupana Ivana Hyacinthyja, a Julijana za francuskog baruna Josipa Sermagea.⁹¹

Nakon Maksimilijanine i Ivanove smrti 1724. godine, slijedi duga Julijanina borba za Lužnicu. Prema Baltazaru Adamu Krčeliću,⁹² podžupan Hyacinthy svu je imovinu ostavio zagrebačkom kaptolu, koji je temeljem toga nekoliko godina zaposjeo i u miru posjedovao kuriju Lužnicu, koja je tada još uvijek bila *zidana*, odnosno u dobrom stanju (već 1760. godine, u vremenu kada piše Krčelić, Lužnica je ruševina i čisti alodij obitelji Sermage), a zakonito ju je trebala dobiti Julijana kao sestrina subaštinica.⁹³ Julijana i Josip Sermage zbog toga su izbacili upravitelja imanja, kanonika Gabrijela Bistriceja i zaposjeli kuriju. Tako je započela dugogodišnja parnica između Sermageovih i Kaptola koja je završena presudom u korist Sermageovih, jer je odlučeno da Hyacinthy nije imao pravo ostaviti imovinu kome želi pošto su zakoniti živući nasljednici postojali. Dakle, ruševna kurija i imanje Lužnica 1760. godine su, prema Krčeliću, u vlasništvu obitelji Sermage.⁹⁴

⁸⁷ Krivošić, 1993., 46.

⁸⁸ Palanović, *Čikulín*, 1993., Hrvatski biografski leksikon, mrežno izdanje, Leksikografski zavod Miroslav Krleža, <https://hbl.lzmk.hr/clanak.aspx?id=4048> (pregledano 5. prosinca 2020.)

⁸⁹ Krivošić, 1993., 46.

⁹⁰ Isto.

⁹¹ Palanović, *Čikulín*, 1993., Hrvatski biografski leksikon, mrežno izdanje, Leksikografski zavod Miroslav Krleža, <https://hbl.lzmk.hr/clanak.aspx?id=4048> (pregledano 5. prosinca 2020.)

⁹² Krčelić o ovome obavještava prilikom pisanja o smrti Julijane Sermage 1760. godine.

⁹³ Krčelić, 1952. [1748. – 1767.], 406.

⁹⁴ Isto.

2. 3. Obitelj Rauch

Rauchovi su plemićka obitelj njemačkoga-saskog podrijetla koja je početkom 16. stoljeća, nakon husitskih ratova, došla u Erdelj. Godine 1577. ugarski kralj Ferdinand I. zbog zasluga u borbi protiv pristaša Izabele, udovice Ivana Zapolje, dodijelio je plemićki naslov s predikatom *de Nyék* (prema njihovom posjedu) braći Levinu, Gregoru i Blažu, građanima Sibirja (Sibiu).⁹⁵

Dio obitelji u Hrvatsku je došao već u prvoj polovici 17. stoljeća. Prvi Rauch koji se spominje na našim prostorima je Levinov potomak Daniel Rauch de Nyék koji je 1635. godine bio glavni zakupnik tridesetnice u Nedelišću.⁹⁶ Danielov sin Stjepan bio je kapetan prekokupske straže te poginuo 1688. godine u borbi protiv Osmanlija kod Zrina.⁹⁷ Stjepan je bio oženjen Evom Barbarom Pethő de Gerse s kojom je imao četiri sina: Josipa Baltazara, Adama Daniela, Stjepana II. i Sigismunda.⁹⁸ Toj su generaciji obitelji bili dostupni visoki položaji i dužnosti – Adam Daniel bio je zagrebački i križevački župan i podban, a Sigismund zagrebački podžupan te kapetan banderija Zagrebačke županije. Adam Daniel imao je sina Ivana i kćer Katarinu. Iskra Iveljić navodi da se Adam Daniel ženio čak tri puta, no najviše je u materijalnom smislu dobio od prvog braka s Anom Gothal 1692. godine pri čemu su mu pripali posjedi Lužnica, Stari Dvor, Botinec, Rakitje i Jakovlje.⁹⁹

Ovaj je naraštaj Raucha karakterizirao politički uspon, poduzetna ženidbena politika, ali i tvrdoglavost, sklonost sukobima i parničenju. Ivan Rauch (umro 1762. godine) nastavio je politički prodor oca Adama Daniela. Obnašao je dužnosti zagrebačkog i križevačkog župana, podbana, predsjednika Sudbenoga stola te savjetnika Ugarske dvorske kancelarije. Rauchove je doveo tik do velikaškoga naslova te proširio njihovu materijalnu osnovicu. Bio je oženjen Katarinom Ilijašić te s njom imao tri kćeri i sina Pavla. Pavao Rauch (1726. – Lužnica, 1815.) na početku je karijere bio natporučnik u 1. banskoj pukovnici, ali se istaknuo prilikom povlačenja kod Leipziga 1760. godine te je postao pukovnik 2. banske regimente (tada sa sjedištem u Kostajnici), a kasnije i generalmajor. Godine 1763. carica Marija Terezija dodijelila mu je ugarski barunat, čime su se Rauchovi uzdigli u velikaški sloj te im je dodijeljen i novi grb (sl. 24). Pavao je proširio obiteljske posjede stekavši Gračec i Šišljavić od rođaka svoje majke

⁹⁵ Iveljić, 2019., 14.

⁹⁶ Isto.

⁹⁷ Isto, 15.

⁹⁸ Isto.

⁹⁹ Isto, 15, 278.

Ilijašića te je navodno upravo on dao sagraditi kasnobarokni dvorac Lužnicu na ključnom obiteljskom imanju.¹⁰⁰

Međutim, većina literature ne spominje pojavu Rauchovih na lužničkom imanju prije druge polovice 18. stoljeća, odnosno Pavla Raucha i gradnje dvorca, te se čini da su autorice Jakaša Borić i Dumbović Bilušić prve ispravno upozorile na njihovu raniju prisutnost na zaprešićkom području.¹⁰¹ Naime, u matici krštenih župe Brdovec navedeno je da je 1685. godine kršten *Josip-Baltazar, sin Stjepana pl. Raucha i supruge mu Eve-Barbare Petheo*.¹⁰² Iako se pritom nigdje ne spominje lužnički posjed, svakako možemo govoriti o prisutnosti Rauchovih na tom prostoru generaciju prije Adama Daniela. Nadalje, u matici umrlih brdovečke župe zabilježeno je da je 1718. godine *umrla u Lužnici iznenadnom smrću Magdalena Praunsperger, žena pl. Danijela Raucha*¹⁰³ (radi se o drugom braku Adama Daniela Raucha), zbog čega je tadašnja prisutnost Rauchovih na lužničkom imanju neupitna.¹⁰⁴ Ovdje također valja spomenuti još nerazjašnjeno pismo Danielu od oca baruna Nepomuka Ladislava Raucha u kojem je kao mjesto navedena Lužnica. Jakaša Borić i Dumbović Bilušić smatraju da bi pismo trebalo datirati u 16./17. stoljeće te da se radi o do sada nepoznatom članu obitelji, moguće novom, koji bi zbog datacije pisma ujedno mogao biti najstariji. Otac sinu piše u tajnosti te ga moli da dođe u Lužnicu s vlasničkom knjigom i da pritom pripazi da ga ne vidi mjernik.¹⁰⁵ Iveljić navodi da ovo pismo nema datuma te da ime Nepomuk Ladislav u obitelji Rauch do sada nije nigdje pronašla, a zbog spominjanja barunskog naslova i Lužnice smatra da u obzir kao adresirani može doći samo Pavlov sin Daniel II. (Pavao je bio oženjen Anamarijom Szegedy i s njom imao dvojicu sinova, Franju i Daniela II., te sedam kćeri).¹⁰⁶ Autorice Jakaša Borić i Dumbović Bilušić spominju i da je u Urbarima obitelji Rauch iz 1750. godine Ivan Rauch naveden kao vlasnik Lužnice te da to potvrđuju i brojne parnice i tužbe sa susjedima zbog, primjerice, stoke ili maltretiranja kmetova. Jedan spis iz oko 1760. godine bilježi održavanje suđenja nekom I. Lukačiću u kuriji Ivana pl. Raucha u Lužnici.¹⁰⁷

Spomenuti podaci navode na zaključak da je obitelj Rauch vlasnik posjeda u Lužnici već u 17. stoljeću te da je njihovo prisustvo na tom području istodobno s Čikulinima, Mosconima i

¹⁰⁰ Isto, 15–16.

¹⁰¹ Jakaša Borić, Dumbović Bilušić, 2007., 7–8.

¹⁰² Noršić, 1999. [1939.], 265.

¹⁰³ Isto, 278.

¹⁰⁴ Iveljić, 2019., 25, 278.

¹⁰⁵ Jakaša Borić, Dumbović Bilušić, 2007., 7–8.

¹⁰⁶ Iveljić, 2019., 16.

¹⁰⁷ Jakaša Borić, Dumbović Bilušić, 2007., 8.

Sermageima. Budući da podaci o prodaji Lužnice tih obitelji Rauchovima nisu pronađeni te da postoji spis koji spominje lužničku kuriju Ivana Raucha, Jakaša Borić i Dumbović Bilušić smatraju da je moguće postojanje dviju kuriji istovremeno – jedna bi, dakle, bila kurija Rauch, a druga kurija Sermage (koju Krčelić također veže uz 1760. godinu).¹⁰⁸ Temeljem uvida u literaturu, ova se pretpostavka pojavljuje samo u konzervatorskoj studiji dvorca tih dviju autorica, no čini se potpuno logičnom te ju je potrebno istaknuti.

Daniel II. (Lužnica, 1778. – Vukšinec, 1831.) nije obnašao značajne javne dužnosti, ali je, čini se, uspio proširiti obiteljske posjede stekavši Martijanec te kuću na zagrebačkom Gornjem gradu.¹⁰⁹ Već je 1797. godine Daniel bio upisan kao posjednik kuće na Markovu trgu 2 / Kapucinskoj 12 (danas Matoševa ulica), a nakon što je umro, kuća je glasila na njegovu suprugu Elizabetu Farkaš sve do 1837. godine, kada je postala državna imovina te je u nju smješten banski prezidijal (kuća predstavlja sjeverno krilo današnjih Banskih dvora).¹¹⁰ Daniel je ženidbom dobio i imanja Vukšinec i Vukovo selo. Elizabeta i on imali su petoricu sinova: Levina (1811. – 1817.), Đuru (1812. – 1816.), Aleksandra (1814. – ?), Đuru (1816. – Varaždin, 1897.) i Levina Emerika Pavla (Lužnica, 1819. – Lužnica, 1890.). Dvojica prvorođenih sinova umrli su u dječjoj dobi, a roditelji su kasnije rođenim sinovima nadjenuli identična imena, što pokazuje poštivanje obrasca davanja uobičajenih obiteljskih imena (uz davanje jednog imena po kumu).¹¹¹



Slika 24 – Barunski grb iz grbovnice Pavla Raucha

¹⁰⁸ Isto.

¹⁰⁹ Iveljić, 2019., 16–17.

¹¹⁰ Isto, 17.

¹¹¹ Isto, 17.

O Aleksandru, najstarijem preživjelom sinu Daniela II., ne zna se puno, dok su se Đuro i Levin istaknuli kao ključne ličnosti Horvatsko-vugerske stranke. Međutim, obojica su 1848. godine Đuro i Levin morali napustiti Hrvatsku i odstupiti od politike. Za razliku od Đure, Levin će se u narednim vremenima vratiti politici. Đuro će se povući na Martijanec te u toj sredini biti važna ličnost i crkveni pokrovitelj, dok će posljednje godine života provesti u Varaždinu.¹¹²

Levin Rauch vjerojatno je najpoznatiji pripadnik ove velikaške obitelji. Pohađao je gimnaziju i pravoslavnu akademiju u Đuru (Győr). Prema Iskri Iveljić, tijekom školovanja je sigurno upoznao godinu dana mlađeg Kolomana Bedekovića koji je studirao pravo u Kaniži i Đuru te potom u Pečuhu. Nakon što se vratio u Hrvatsku, Levin je postao jedan od najistaknutijih mađarona. Godine 1848. bio je prisiljen emigrirati u Austriju zbog sukoba s kmetovima, ali i nove političke klime u Hrvatskoj tijekom *proljeća naroda*. Već iduće godine vratio se u Hrvatsku, ali nije bio politički aktivan sve do 1861. godine. Za to se vrijeme posvetio obitelji i imanjima. Godine 1850. oženio se Donatom Antonijom Sermage od Medvedgrada i Susedgrada, kćeri grofa Ljudevita Sermagea i Ane Novosel. Anina majka Franjica Novosel bila je sestra biskupa Maksimilijana Vrhovca pa je tom rodbinskom vezom Antonija Rauchovima osigurala imanja Stubicu i Golubovec, a kasnije je naslijedila i kuću na Gornjem gradu u Opatičkoj 14. Brak s Antonijom Sermage donio je Levinu, uz znatno širenje kapitala, dodatan ugled zbog povezivanja s drugom poznatom velikaškom obitelji. Levin i Antonija iznimno su držali do reprezentativne kulture stanovanja pa su tijekom 1850-ih godina uredili Lužnicu. Nakon što je obitelj 1870. godine stekla te uredila palaču u Kapucinskoj ulici (palača Vojković-Oršić-Kulmer-Rauch, današnji Hrvatski povijesni muzej), ljeta su provodili u Lužnici, a zime u Zagrebu. Posjedima Rauchovih 1850. godine pridodana je i Pušća koju je Levin zaradio na kartama.¹¹³ Levin je s Antonijom imao petero djece: sinove Gezu i Pavla te kćeri Alice, Mariju i Ivanu.¹¹⁴

Dok je izbjivao s političke scene, Levin je pažljivo pratio situaciju i održavao bliske veze s Kolomanom Bedekovićem. U politiku se vratio nakon obnove ustavnosti te je sudjelovao na Saboru 1861. godine kao zastupnik kotara Stubica. Pripadao je najzagriženijim unionistima, a 1867. godine postao je banskim namjesnikom čiji je glavni zadatak bio učvrstiti dualizam u Hrvatskoj i provesti Hrvatsko-ugarsku nagodbu u Saboru.¹¹⁵ Za te je uspjehe nagrađen banskim položajem 1869. godine, no u njemu nije dugo uživao, a mađarskoj je vladi više bio smetnja

¹¹² Isto, 17.

¹¹³ Isto, 18.

¹¹⁴ Isto, 279.

¹¹⁵ Isto, 18.

nego korist pošto nije uspijevaio smiriti tenzije u Hrvatskoj.¹¹⁶ Afera s isušivanjem Lonjskog polja (Matija Mrazović ga je u narodnjačkom listu *Zatočniku* optužio za zlorabu banskih ovlasti prilikom osnivanja društva za isušenje Lonjskoga polja) poslužila je kao povod da ga se udalji s banske časti te je Levin Rauch s te pozicije odstupio 1871. godine.¹¹⁷ Barun Levin Rauch, član Hrvatskoga sabora i Gornjega doma Ugarskog sabora, bivši ban te počasni član grada Zagreba, preminuo je u Lužnici 1890. godine nakon duge bolesti izazvane srčanim tegobama te je pokopan u obiteljskoj grobnici u Pušći.¹¹⁸

Levina će naslijediti njegov najstariji sin Geza (Lužnica, 1852. – Lužnica, 1923.) koji se odlikovao iznimnim obrazovanjem. Maturirao je na zagrebačkoj Klasičnoj gimnaziji te završio studij prava u Beču stekavši doktorsku titulu.¹¹⁹ Godine 1892. bio je potpredsjednik Hrvatsko-slavonskog gospodarskog društva te je podupirao dobrotvorna društva. Za razliku od oca, politika mu nikada nije bila primarni interes, već je više uživao u čitanju knjiga i proučavanju dokumenata. Iako je naslijedio većinu obiteljskih posjeda, kao gospodar imanja Geza nije bio osobito uspješan. Posjedi Rauchovih bili su raspršeni te neki i od ranije financijski opterećeni, a on se u gospodarenju nije pretjerano trudio, već se oslanjao na upravitelje. Zbog lošeg upravljanja i agrarne reforme, mnoga su njihova imanja bila u teškome stanju. Budući da je Geza umro iznenada te da nije imao biološke djece, imovina je pripala njegovoj drugoj supruzi Anny Alpi rođ. Žigrović Pretočki i njenom sinu Ivanu Hansu Friedrichu kojeg je Geza posvojio. Njih su dvoje naslijedenu imovinu potom prodali, među ostalim i palaču u Zagrebu, imanje u Lužnici te kuriju u Pušći.¹²⁰

Zanimljivo je spomenuti da je za vrijeme Levina i Geze Raucha računovođa imanja Lužnica bio Ivan Jurić, otac Marije Jurić Zagorke, zbog čega je i ona tamo provodila mnogo vremena i o tome pisala u autobiografskom romanu *Kamen na cesti*. Njihova je obitelj bila pozivana na domjenke, a na prijedlog barunice Antonije, Marija se u dvorcu školovala s malim barunima i barunicama. Njen je otac nakon rastave od majke do kraja života ostao na lužničkom imanju te je tamo i umro 1919. godine.¹²¹

¹¹⁶ Isto.

¹¹⁷ Rauch, Levin, Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje, Leksikografski zavod Miroslav Krleža, <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=51968> (pregledano 8. prosinca 2020.)

¹¹⁸ Iveljić, 2019., 19.

¹¹⁹ Isto, 20.

¹²⁰ Isto, 20, 34.

¹²¹ Isto, 112–115.

Levinov mlađi sin Pavao Alojzije Koloman Maria (Lužnica, 1865. – Zagreb, 1933.) također je imao kvalitetnu naobrazbu: maturirao je na Klasičnoj gimnaziji, studirao pravo u Beču te ga potom doktorirao u Budimpešti.¹²² Nakon završenog studija počeo se baviti politikom te 1906. godine u zajedničkom Hrvatsko-ugarskom saboru u Budimpešti zastupao Hrvatsko-srpsku koaliciju, no uskoro je iz nje istupio, predao mandat te se pridružio Unionističkoj stranci.¹²³ Njegov je najveći politički uspjeh bilo imenovanje za bana i tajnoga kraljevskog savjetnika 1908. godine, pri čemu mu je glavna zadaća bila osigurati slabljenje Hrvatsko-srpske koalicije i pripremiti aneksiju Bosne i Hercegovine. Pavlovo banovanje uglavnom se ne ocjenjuje kao uspješno jer politički nije bio dorastao zahtjevnoj situaciji u kojoj se našao. Nije imao političku podršku u Hrvatskoj – na izborima 1908. godine nije osvojio niti jedan mandat te je raspustio Sabor. Njegovo je banovanje najviše obilježeno sramoćenjem vezanim uz veleizdajnički proces 1909. godine.¹²⁴ Njime se srpske političare, većinom pripadnike Srpske samostalne stranke koja je djelovala unutar Hrvatsko-srpske koalicije, montiranim sudskim procesom nastojalo prikazati kao izdajnike koji žele provesti priključenje južnoslavenskih zemalja Monarhije Kraljevini Srbiji.¹²⁵ Međutim, čak se i veća sramota dogodila s Friedjungovim procesom. Naime, austrijski povjesničar Heinrich Friedjung je na temelju falsificiranih dokumenata, osiguranih od strane austrijskog Ministarstva vanjskih poslova, objavio članke u kojima je optužio članove Hrvatsko-srpske koalicije, posebno Frana Supila, za suradnju sa srpskim Ministarstvom vanjskih poslova. Koalicija je na to odgovorila tužbom za klevetu te je tijekom sudskog procesa postalo jasno da su optužbe utemeljene na falsifikatima. Beč je od vlade Pavla Raucha zatražio pomoć, ali zagrebačka dokumentacija nije im bila od prevelike koristi te je cijeloj europskoj javnosti bilo obznanjeno da je Friedjung izgubio spor i da je radio po nalogu austrijske vlade. Zbog navedenih je događaja Pavao Rauch morao odstupiti s banske stolice.¹²⁶

Pavao je bio oženjen Rozinom pl. Baechlé i s njom imao dvoje djece, Pavla mlađeg i Elizabetu. Pavao Mlađi (Pavao Antun Josip Levin Maria, 1889. – 1918.?) nije držao do plemićke titule te je napustio školovanje. Navodno je tijekom studija od majke dobio veliku svotu novaca te je odselio na otočje Samou, gdje se i oženio pa sa suprugom imao farmu šećerne trske. Pavao se uskoro razbolio te nije poznato je li umro na Samoi ili na brodu pa je završio u Tihom oceanu. Bježeći od ratne stihije i u potrazi za brzom zaradom u egzotičnim krajevima, Pavao je tako

¹²² Isto, 21.

¹²³ Rauch, Pavao, Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje, Leksikografski zavod Miroslav Krleža, <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=51968> (pregledano 8. prosinca 2020.)

¹²⁴ Iveljić, 2019., 21–22.

¹²⁵ veleizdajnički proces, Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje, Leksikografski zavod Miroslav Krleža, <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=64116> (pregledano 8. prosinca 2020.)

¹²⁶ Iveljić, 2019., 22, 66.

skončao u nerazjašnjenim okolnostima daleko od obitelji i domovine. Njegovu je ocu to sigurno bio velik udarac jer je izgubio sina jedinca, zbog čega će izumrijeti muška loza obitelji. Kraj Prvoga svjetskog rata Pavao je dočekaio razočaran i ogorčen jer će se, osim sinove pogibije, njegov život promijeniti iz temelja u političkom, socijalnom i ekonomskom smislu. U studenom 1918. godine Martijanec, u kojem je boravio, opljačkao je zeleni kadar, a krajem mjeseca je i sam Pavao zatvoren. Ubrzo je oslobođen, no odlučuje se povući prvo na imanje Kaštel kod Karlovca, a potom u vilu u Crikvenici, gdje je živio od novaca koje mu je kći slala svake godine. Krajem 1928. godine je pisao memoare iz kojih se osjeća dojam ostarjelog i ogorčena čovjeka koji umire kao posljednji muški potomak Rauchovih, a još k tome i kao političko-ekonomski i nacionalni gubitnik. Pavao Rauch, posljednji muški izdanak obitelji, umro je 1933. godine.¹²⁷

2. 4. Sestre milosrdnice svetog Vinka Paulskog

Rasprodaja imanja Rauchovih počela je vrlo brzo nakon Gezine smrti. Kada se njegova udovica Anny Alpi rođ. Žigrović Pretočki preudala za liječnika Peičića, predala je cijeli lužnički posjed Poljodjelskoj banci u Zagrebu. Banka je potom imanje rasparcelirala i prodala seljacima, dok je dvorac Lužnicu i okolno zemljište kupila Družba sestara milosrdnica u Zagrebu.¹²⁸

Družbu sestara milosrdnica 1633. godine u Francuskoj su utemeljili sveti Vinko Paulski i sveta Lujza de Marillac kao tadašnje *Kćeri kršćanske ljubavi*. Red je osnovan s karitativnom zadaćom brige za siromašne, beskućnike, nemoćne i bolesne te podučavanja, zbog čega se njegovo djelovanje najviše očituje u okviru bolnica, staračkih domova, sirotišta, ali i župa općenito. U tadašnje vrijeme to je označavalo veliki preokret u poimanju rada i djelovanja redovnica, koje su po prvi puta napustile zidove samostana i izašle u svijet. Bio je to posve novi tip redovništva.¹²⁹

Prve sestre milosrdnice došle su u Hrvatsku na poziv kardinala Juraja Haulika, zagrebačkog nadbiskupa, koji je već u počecima biskupovanja pokušavao osnovati samostan koji će se baviti odgojem siromašnih djevojčica. Livadu u današnjoj Frankopanskoj ulici kupio je 1840., a gradnja samostana započela je već iduće godine te će trajati do 1845. godine, kada su u njega počele dolaziti prve redovnice. Kasnija je nadogradnja samostana nastavljena nakon dolaska sestara. Sestre su odmah započele s radom, prvenstveno obrazovnim, otvarajući samostansku Žensku osnovnu školu. Potom u samostanu otvaraju nedjeljnu školu i bolnicu. Zagrebački je

¹²⁷ Isto, 23–24.

¹²⁸ Vračić, Kovačić, 1996., 311.

¹²⁹ Isto, 15–19.

samostan prvih jedanaest godina bio povezan s Tirolskom provincijom kao filijala Kuće matice u Zamsu, a potom se kao samostalna Kuća matica službeno odvojio 1856. godine. Samostanska škola prerasla je u mnoge različite škole diljem Hrvatske i svijeta, a samostanska bolnica u bolnicu na Vinogradskoj cesti, današnju Kliničku bolnicu *Sestre milosrdnice*.¹³⁰

Sestre su dvorac Lužnicu kupile na temelju zaključaka s Glavne skupštine održane u Zagrebu 1921. godine. Tada su sestre skupštinarke tražile da se u okolici Zagreba kupi jedno poljoprivredno dobro koje bi služilo kao mjesto oporavka bolesnim sestrama, mjesto provođenja dopusta i odmora te kao trajni boravak starijim sestrama.¹³¹ Nadalje, Družba je 1925. godine navršavala 80 godina djelovanja u Zagrebu te je broj sestara već bio dosta velik, postupno i dalje rastući, a po tadašnjem društvenom uređenju sestre koje su prestale raditi nisu primale mirovinu te je troškove njihovog uzdržavanja snosila Vrhovna uprava Družbe.¹³² Također, sestre su strahovale da će im zbog onodobnog naglog širenja Zagreba gradsko poglavarstvo oduzeti posjede na Savskoj cesti te im je zato bilo važno osigurati i dodatne.¹³³ Lužnica im se činila najprikladnijom jer je dvorac velik i mogao je primiti mnogo sestara, a zajednica u njemu se mogla uzdržavati prihodima od zemljoradnje i stočarstva, od kojih je eventualnim viškovima mogla pomagati i Kući matici u Zagrebu.¹³⁴

Kupnja je ostvarena 13. kolovoza 1925. godine ugovorom između prodavatelja, barunice Anny Alpi-Rauch i njenog sina Ivana Hansa Friedricha, i kupca, sestre Roze Pelikan, vrhovne glavarice Družbe sestara milosrdnica u Zagrebu. U ugovoru je navedeno 38 katastarskih čestica u površini od 263 jutra i 630 četvornih hvata s cijenom od 2,1 milijun dinara, dok je svota za pokretnine iznosila 1,5 milijuna dinara. Sestre su, dakle, Lužnicu platile 3,6 milijuna dinara, ali u trima obrocima.¹³⁵ Naknadnim je ugovorom iduće godine kupljeno još šest čestica te je površina cjelokupnog posjeda Družbe iznosila 267 jutara i 666 čhv, a prostirao se u mjestima Šibice, Brdovec, Lužnica, Veliki Vrh i Limbuš. Družba je isplatila imanje do ugovorenog roka (1. kolovoza 1927.) te je 1927. godine potpuno preuzela posjed. Kupoprodajni ugovor nije podrazumijevao kupnju baruničina namještaja te je on još 1925. godine odvezen iz dvorca, a

¹³⁰ *Sestre milosrdnice*, <https://www.milosrdnice-zagreb.hr/o-nama/sestre-milosrdnice/> (pregledano 12. prosinca 2020.)

¹³¹ *Lužnica*, <https://www.milosrdnice-zagreb.hr/nase-zajednice/samostan-bdm-od-cudotvorne-medaljice-luznica/> (pregledano 12. prosinca 2020.)

¹³² Vračić, Kovačić, 2007., 166.

¹³³ *Lužnica*, <https://www.milosrdnice-zagreb.hr/nase-zajednice/samostan-bdm-od-cudotvorne-medaljice-luznica/> (pregledano 12. prosinca 2020.)

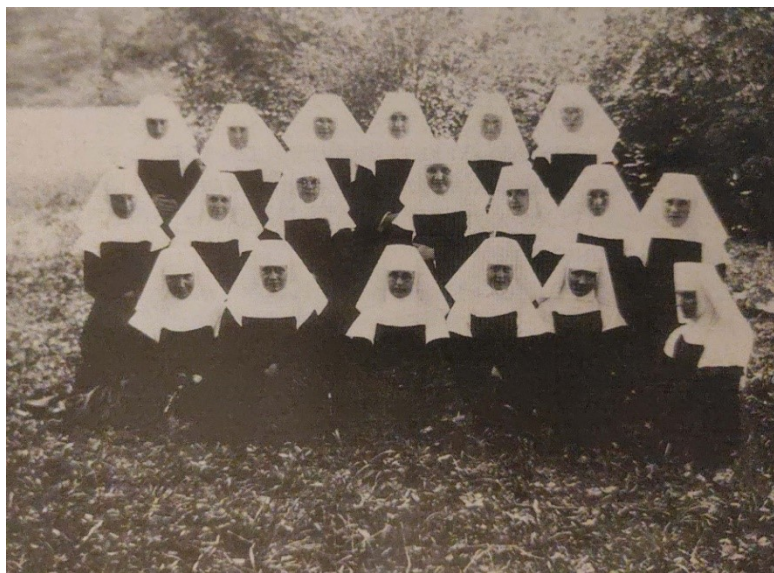
¹³⁴ Vračić, Kovačić, 2007., 166.

¹³⁵ Isto, 167.

sestre su ga po dolasku opremile jednostavno, učinivši ga izgledom potpuno drugačijim, nalik samostanu.¹³⁶

U Lužnici je na početku živjelo do 30 sestara. Neke su se bavile pomaganjem u kućanstvu i na gospodarstvu, a starije i bolesne radile su prema mogućnostima. Na imanje su povremeno na odmor dolazile i sestre iz drugih samostana, kao i sestre studentice koje su u miru i na svježem zraku pripremale ispite. Tako je Lužnica bila uključena i u općenitu djelatnost Družbe. U prvim su godinama imanje vodile vrlo sposobne sestre – Anuncijata Ivanušec te, nakon nje, Atala Brlek kao predstojnica i Marana Pišpek kao ekonoma. Uz njih se svaka sestra osjećala ugodno i dobrodošlo, a i gospodarstvo je glatko funkcioniralo.¹³⁷ Izgleda da je kvalitetna organizacija i upravljanje imanjem utemeljeno na samim počecima Družbe u Lužnici, a ta je tradicija, uz iznimnu radnu etiku, evidentna i danas.

Kao posjed sestara milosrdnica Lužnica se od 1928. godine naziva i *Marijin dvor*.¹³⁸ Tako ju je imenovala sestra Ignacija Pavičić zato što se u dvorcu, od samih početaka, nalazila kapelica posvećena Majci Božjoj.¹³⁹ Kroz Lužnicu je, navodno, već do tada prošlo oko 800 sestara, što zbog odmora i oporavka, što zbog duhovnih vježbi.¹⁴⁰



Slika 25 – Sestre na odmoru u Lužnici, 1931.

¹³⁶ Isto, 168–169.

¹³⁷ Vračić, Kovačić, 1996., 313.

¹³⁸ *Lužnica*, <https://www.milosrdnice-zagreb.hr/nase-zajednice/samostan-bdm-od-cudotvorne-medaljice-luznica/> (pregledano 12. prosinca 2020.)

¹³⁹ Vračić, Kovačić, 1996., 313.

¹⁴⁰ *Lužnica*, <https://www.milosrdnice-zagreb.hr/nase-zajednice/samostan-bdm-od-cudotvorne-medaljice-luznica/> (pregledano 12. prosinca 2020.)

Na imanju su, uz sestre, radili i sezonski i stalni radnici kako bi se redovno moglo obavljati obrađivanje zemlje, košnja livada, spremanje sijena i timarenje stoke u staji i na pašnjacima. Matična kuća sestara u Savskoj cesti, koja je dnevno prehranjivala 400 – 500 ljudi, redovito se opskrbljivala povrćem i mlijekom iz Lužnice. Za članice Družbe Lužnica je imala trostruki zadatak – starijima pružiti mirovinu, aktivnima rekreaciju, a onima koji se pripremaju na rad pripravu. O tome se brinula Kućna uprava: predstojnica, ekonomica i dvije kućne savjetnice. Osim gospodarske, u Lužnici se provodila i dobrotvorna i prosvjetna djelatnost u vidu pomaganja lokalnim siromasima te pripreme djece za svetu ispovijed i pričest, ali i pomaganja pri osnovnom obrazovanju. Uočivši veliku potrebu za otvaranjem gospodarsko-domaćinskih škola, sestra Tekla Delač, po dolasku na mjesto vrhovne glavarice 1939. godine, osnovala je Žensku gospodarsko-domaćinsku školu. Škola je, nažalost, zbog ratnih prilika, radila jedva koju godinu.¹⁴¹



Slika 26 – Prvi lužnički prvopričesnici, Alojzijevo 1930.

Tijekom Drugog svjetskog rata kroz Lužnicu su prolazile brojne vojne jedinice, no sestre od njih nisu doživjele nikakve neugodnosti.¹⁴² Međutim, zbog nestašice radne snage bilo je teško obrađivati zemlju, a sestre su živjele skučeno, u minimalnom stambenom prostoru, podnoseći žrtvu i moleći za mir. Nakon rata su za Lužnicu i Družbu uslijedile nove neprilike jer je imanje doživjelo provedbu agrarne reforme i nacionalizaciju. *Gradska komisija za agrarnu reformu i*

¹⁴¹ Vračić, Kovačić, 1996., 316–318.

¹⁴² Isto, 319.

kolonizaciju u Zagrebu sastala se u Lužnici 1946. godine te odredila da je za tamošnju zajednicu od 60 sestara maksimum posjeda: 10 jutara i 845 čhv šuma, 4 jutra i 390 čhv livada, a od neplodnih površina 274 čhv dvorca Lužnica, 1 jutro i 650 čhv dvorišta, 1 jutro i 1402 čhv perivoja, 295 čhv voćnjaka i 1402 čhv ribnjaka. Osim dvorca, sestrama su dodijeljene i neke manje zgrade, poput bivše kupaonice spojene s vodom iz bunara, vrtlarove kuće, staklenika i dugačke zgrade koju su pregradile da služi kao štala i spremište alata i stočne hrane. Od nekadašnjeg velikog imanja sestrama je ostalo svega nekoliko parcela,¹⁴³ odnosno najuži pojas oko dvorca (na kojem je još k tome zemlja najmanje plodna),¹⁴⁴ što nije moglo zadovoljiti ni najosnovnije potrebe preostalog gospodarstva. Tih su godina sestre živjele u oskudici, a zbog vlastitog nedostatka novaca i drugih sredstava, nije im mogla pomoći ni vrhovna uprava.¹⁴⁵

Situacija se popravila 1960-ih godina, kada su u dvorcu i na gospodarstvu na red došli poslovi koji su već jedno vrijeme bili nužni, ali ih se nije moglo financirati. Tako se započelo s krečenjem dvorca, obnovljena je krovna konstrukcija te kućna kapelica koja je bila smještena u dvorskom salonu na prvom katu.¹⁴⁶



Slika 27 – Kapelica u dvorskom salonu, Lužnica

¹⁴³ Isto, 319–320.

¹⁴⁴ Kačić-Alesić, *Rat i poraće*, <https://luznica.com/istrazite-luznicu/dvorac/> (pregledano 12. prosinca 2020.)

¹⁴⁵ Vračić, Kovačić, 1996., 319–320.

¹⁴⁶ Isto, 320.

Tijekom 1960-ih i 1970-ih godina, za vrijeme predstojnica sestre Vlatke Krnežić i, nakon nje, sestre Lidije Volarić, mnogo se ulagalo u školovanje djevojčica koje su se u Lužnici pripremale za redovničku službu.¹⁴⁷ Većina ih je dolazila sa završena samo četiri razreda osnovne škole, ali u dobi kada više nisu redovno mogle pohađati osnovnu školu. Sestre učiteljice su ih zato pripremale za razredne ispite koje bi učenice potom polagale u osnovnoj školi u Savskome Marofu. Kako bi imale što bolje znanje, sestre su ih podučavale i dodatnim stvarima van osnovnog obrazovanja, poput njemačkog jezika. Djevojčice su u dvorcu pomagale u kućanskim poslovima, a po završetku razreda imale su slobodu odabira hoće li poći u svijet ili kao redovničke pripravnice stupiti u kandidaturu. Mnoge su se odlučile za odabir redovničkog života.¹⁴⁸

U 1980-im godinama u Lužnici je smanjen opseg gospodarskog djelovanja te je ona sve više poprimila izgled doma za starije i nemoćne sestre. Odlukom vrhovne glavarice Družbe, časne majke M. Laude Cvitković, godine 1981. obnovljena je fasada dvorca. Pritom je poslove obnove vodila provincijalna ekonomica, sestra M. Tomislava Štular, dok je radove financirala Provincijalna uprava u Zagrebu.¹⁴⁹ Prema informaciji dobivenoj od konzervatorice Viki Jakaše Borić, vjerojatno se radilo o krpanju i mjestimičnim popravcima, jer je barokni žbukani sloj do danas najvećim dijelom očuvan.

Do 1990-ih godina organizirana je medicinska služba, uređeni su sanitarni prostori, ložionica i grijanje, uvedeni su plin i topla voda te je dopunjen namještaj i posteljina. Ratna situacija nije dozvolila daljnje potrebne zahvate, poput izmjene električnih instalacija i stolarije. Međutim, Domovinski rat dao je Lužnici novu namjenu. Sestre su u suradnji s humanitarnim udrugama skrbile za prognane i izbjegle, a humanitarne pošiljke pohranjivale su se u spremištima dvorca.¹⁵⁰

Nakon uspostavljanja samostalne i neovisne Republike Hrvatske, sestrama je, postupno, vraćena većina posjeda oduzetih u vrijeme nacionalizacije. Osim dvorca i perivoja, koji Družbi nisu bili oduzeti, sestre danas posjeduju nekoliko parcela, oranica i šuma (sl. 28). Jedini dio imanja koji nisu uspjele vratiti je parcela sjeverno od dvorca, na kojoj su se nekad nalazile gospodarske zgrade, a koja je danas u vlasništvu tvrtke Montkemija d. d. (u stečaju).¹⁵¹ Neke su dijelove

¹⁴⁷ Isto, 322.

¹⁴⁸ Isto.

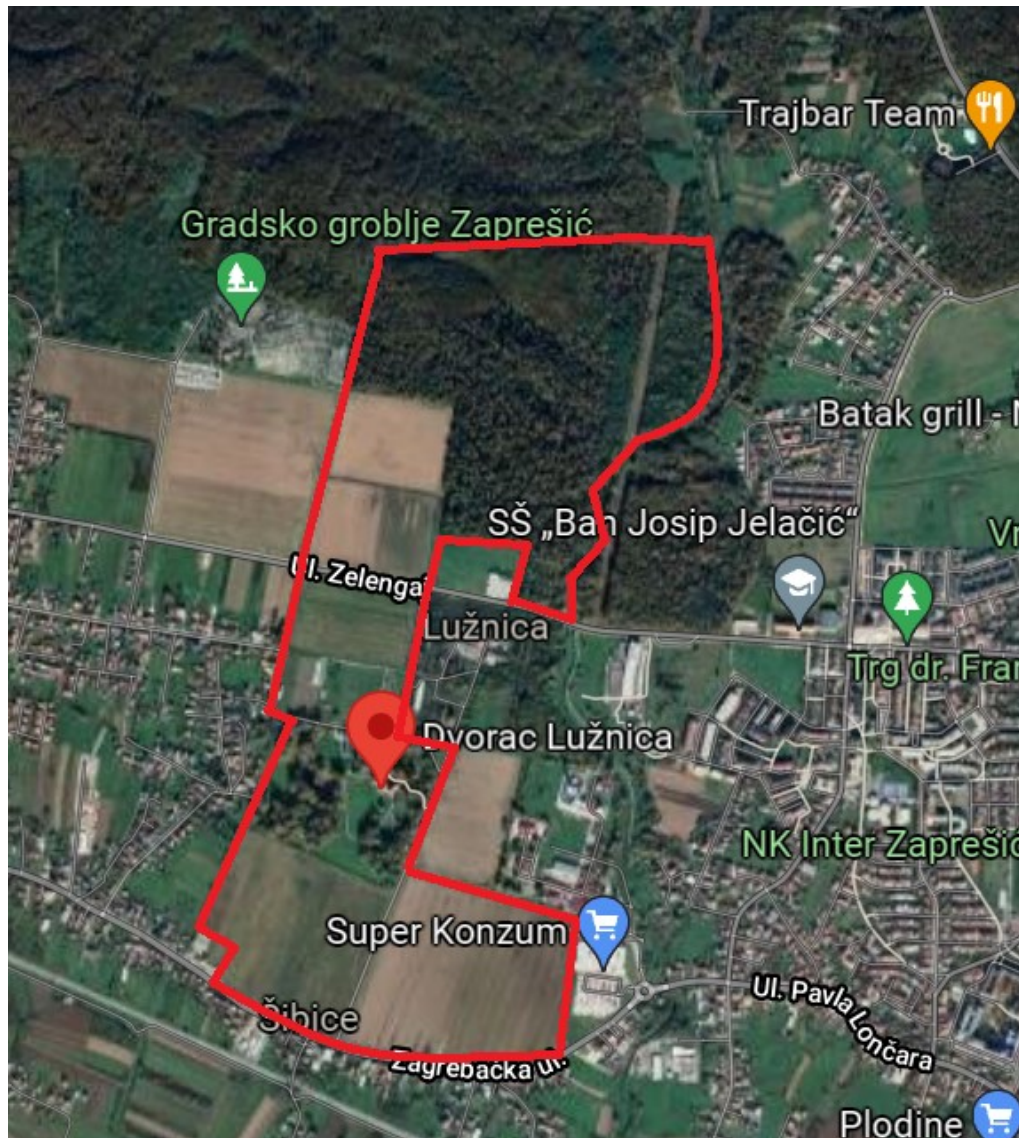
¹⁴⁹ Isto, 323.

¹⁵⁰ Isto.

¹⁵¹ *katastar.hr* – Državna geodetska uprava, <https://www.katastar.hr/> (pregledano 12. listopada 2021.); *Pregled čestica – Zajednički informacijski sustav zemljišnih knjiga i katastra (ZIS)*, <https://oss.uredjenazemlja.hr/public/cadServices.jsp?action=publicCadastreParcel> (pregledano 12. listopada 2021.)

imanja u međuvremenu prodale, poput građevinskog zemljišta za gradnju trgovačkog centra Super Konzum. Prihode od te prodaje sestre su iskoristile za financiranje obnove dvorca.¹⁵²

Recentne aktivnosti u dvorcu i na imanju Lužnica obilježene su radom *Duhovno-obrazovnog centra Marijin dvor*, o čemu će biti riječi u poglavlju o revitalizaciji kompleksa.



Slika 28 – Posjedi nekadašnjeg imanja Lužnica, danas u vlasništvu Družbe sestara milosrdnica – označeno crvenom bojom

¹⁵² Časne sestre iz okolice Zagreba: Proizvodimo struju i prodajemo ju HEP-u, <https://www.vecernji.hr/vijesti/casne-sestre-iz-okolice-zagreba-proizvodimo-struju-i-prodajemo-ju-hep-u-949272> (pregledano 12. listopada 2021.)

3. POVIJEST GRADNJE I ARHITEKTONSKA ANALIZA DVORCA LUŽNICA

Važan preduvjet obnove graditeljske djelatnosti na polju profane arhitekture 17. i 18. stoljeća je uspostava stabilnih društveno-gospodarskih i političkih prilika nakon dugogodišnjih osmanskih prijetnji i osvajanja. Plemstvo se u novonastaloj mirnoj situaciji počelo osjećati sigurnim na vlastitim posjedima te je započelo njihovo *spuštanje u nizinu*, važan fenomen srednjoeuropskog baroka, pod čijim se neposrednim utjecajem razvijala i barokna arhitektura sjeverozapadne Hrvatske. Najviše je dvoraca sagrađeno u drugoj polovici 17. stoljeća te u 18. stoljeću, a prvi su sagrađeni u Hrvatskom zagorju.¹⁵³

Tipologija srednjoeuropskih baroknih dvoraca u velikoj mjeri koristi elemente ranijih razdoblja. Poriijeklo višekrilnih dvoraca 17. i 18. stoljeća prati se iz rješenja reprezentativnih četverokrilih burgova 16. stoljeća. Naime, uklanjanjem jednog od njihovog krila nastaju trokrilni dvorci otvoreni krajoliku. Dakle, od nekadašnjih utvrđenih burgova na brežuljcima primat u vidu plemićkih rezidencija preuzimaju dvorci u nizinama jer obrambena funkcija građevine više nije bila potrebna.¹⁵⁴



Slika 29 – Dvorac Lužnica snimljen iz zraka

¹⁵³ Obad Šćitaroci, Bojanić Obad Šćitaroci, 2007., 86–87.

¹⁵⁴ Botica, 2014., 46.

U dvorce toga tipa svakako se svrstava i Lužnica. Dvorac je jednokatan i sastoji se od triju krila koja tvore tlocrt u obliku slova U, a smješten je u nizini i otvoren prema krajoliku (sl. 16 i 29). Na svakom od njegovih vanjskih uglova nalazi se po jedna cilindrična kula koja završava stožastim krovom. Taj je motiv kao jedan od najistaknutijih elemenata ranijih razdoblja primjetan na dvorcima sjeverozapadne Hrvatske kroz čitavo razdoblje baroka, a poznat je iz tradicije gradnje renesansnih burgova. Međutim, kule u ovom slučaju nemaju obrambenu funkciju, nego simboličnu, te se koriste kao stambeni prostori.¹⁵⁵

3. 1. Faze gradnje i adaptacije dvorca

Na imanju Lužnica je, prije gradnje dvorca, prema dostupnim podacima iz izvora i literature, moguće postojanje dviju kurija istovremeno – jedne koja je pripadala obitelji Sermage (a ranije Mosconima i Čikulinima) te druge koja je pripadala obitelji Rauch. Međutim, Jakaša Borić i Dumbović Bilušić navode da današnji dvorac Lužnica u strukturi ne sadrži starije slojeve koji bi se mogli povezati s nekom od kurija te zaključuju da je kurija bila ili potpuno srušena, ili je dvorac podignut na drugoj lokaciji unutar imanja.¹⁵⁶

Točna datacija izgradnje dvorca Lužnice nije poznata, ali se prema dostupnim podacima može otprilike odrediti. U matici župe Brdovec je 1776. godine zabilježeno da je *in arce Lusnicza* (u utvrđi Lužnica) umrla pl. Ana Vukmanić.¹⁵⁷ Ista se sintagma pojavljuje i idućih godina, odnosno 1777. i 1778., kada su kršteni Marija-Terezija te Danijel, djeca Pavla i Anamarije Rauch.¹⁵⁸ Godine 1779. *in arce Lusnicza* mala je Marija-Terezija nažalost prerano i umrla, u dobi od 2 godine.¹⁵⁹ Iako Lužnica, dakako, nije utvrda, moguće je da su je u ono vrijeme tako nazivali zbog oblikovanja i četiriju ugaonih kula. Iščitavajući ostale podatke u matici župe, može se zaključiti da taj naziv ne bi podrazumijevao kuriju jer se u slučaju kurija za isto razdoblje bilježenja koristi upravo naziv *curia*. Također, na karti prve habsburške vojne izmjere, koja je za hrvatsko područje rađena 1783. – 1784. godine, dvorac je prikazan u današnjem obliku (sl. 19). Sukladno tome, može se reći da je dvorac sagrađen tijekom treće četvrtine 18. stoljeća, u prvoj polovici 1770-ih, a možda i nešto ranije. Do istog su zaključka došle i autorice konzervatorske studije o dvorcu.¹⁶⁰

¹⁵⁵ Isto.

¹⁵⁶ Jakaša Borić, Dumbović Bilušić, 2007., 8.

¹⁵⁷ Noršić, 1999. [1939.], 279.

¹⁵⁸ Isto, 275.

¹⁵⁹ Isto, 280.

¹⁶⁰ Jakaša Borić, Dumbović Bilušić, 2007., 8.

Na temelju konzervatorsko-restauratorskih istraživanja provedenih na pročelju dvorca u rujnu 2020. godine izdvojene su njegove četiri osnovne faze gradnje (uz pojedine međufaze i djelomične recentne obnove):

- 1) treća četvrtina 18. stoljeća
- 2) početak 19. stoljeća (*klasicistička faza*)
- 3) druga polovina 19. stoljeća (*historicistička faza*) – prvo veliko preoblikovanje, renoviranje dvorca
- 4) 1929. godina – drugo veliko preoblikovanje dvorca¹⁶¹

Prva građevinska faza podrazumijeva treću četvrtinu 18. stoljeća, odnosno gradnju trokrilnog baroknog dvorca s četirima ugaonim kulama i središnjim rizalitom u vrijeme Pavla Raucha.¹⁶²

Kao druga slijedi klasicistička faza tijekom koje početkom 19. stoljeća dolazi do djelomičnih građevinskih preinaka i preoblikovanja pročelja. U ovo se vrijeme na rizalitu na strani sjevernog pročelja gradi balkon u čitavoj njegovoj širini (sl. 40 i 41). Tada se i središnji od triju polukružnih otvora na rizalitu preoblikovao u vrata, a nastale su i segmentno zaključene niše koje flankiraju sve otvore. U ovoj su fazi stubovi nekad otvorenih arkada u prizemlju sjevernog pročelja preoblikovani u stupove, što je dokazano jednom od restauratorskih sondi. S obzirom na inicijale na spomenutom balkonu, radove u ovoj građevinskoj fazi vjerojatno je inicirao Pavao Rauch (sl. 41 i 42).¹⁶³

Treća je građevinska faza, ona historicistička, vezana uz prvu veliku „obnovu“ dvorca koju je inicirao Levin Rauch. Tada su na sjevernom pročelju, u unutrašnjim uglovima, prigrađene neogotičke poligonalne kulice (sl. 36 i 43), dok su opečnim zazidima zatvoreni dotad arkadno rastvoreni trijemovi te su na njihovom mjestu oblikovani otvori koje i danas zatičemo na objektu (sl. 36 i 37). Na svim je krilima sjevernog pročelja, osim na rizalitu, uklonjen nekadašnji razdjelni vijenac između prizemlja i prvog kata jer nije bio u skladu s pozicijom razdjelnog vijenca poligonalnih kulica (sl. 36). Opekom su vjerojatno istovremeno zatvoreni neki od dotadašnjih prozorskih otvora u prizemlju i na katovima svih krila i cilindričnih ugaonih kula (sl. 30 i 36). U ovo je vrijeme nastala i košarasta ograda s inicijalima Levina Raucha na balkonu rizalita na južnom pročelju (sl. 47 i 48). Dvorac je, u ovoj fazi ili nešto kasnije, dobio i novu stolariju prozora i vrata koja je u okviru restauratorskih istraživanja prepoznata na polukružnim otvorima na katu rizalita, no primijećeno je da su njihovom ugradnjom gotovo za trećinu ukinuti

¹⁶¹ Varšić, 2020., 167–168.

¹⁶² Isto, 153.

¹⁶³ Isto, 158–159.

unutarnji elementi nekad polukružno zaključenih kamenih okvira tih otvora te su tako znatno promijenjene njihove dimenzije, ali i prvobitna forma.¹⁶⁴

Četvrta faza predstavlja drugu veliku „obnovu“ dvorca izvedenu 1929. godine, nakon što su Lužnicu kupile sestre milosrdnice. Tada je došlo do velike obnove pročelja s izmjenom većine žbuke, promjenom stolarije te krovništva. Promjena stolarije podrazumijevala je promjenu cjelokupne stolarije, izuzev one na polukružno zaključenim otvorima koja je promijenjena u prethodnoj fazi. Restauratorska istraživanja pritom su također pokazala da su prilikom ugradnje nove stolarije djelomično promijenjene dimenzije i forma skoro svih elemenata arhitektonske plastike prvobitnih prozorskih otvora klesanih u sedimentnoj stijeni ili rađenih u vapnenoj pješčanoj žbuci te kamenih portala. To je izvedeno tako da su za skoro jednu trećinu ukinuti unutarnji dijelovi okvira i portala te veći dio prozorskih klupčica.¹⁶⁵



Slika 30 – Zazidani prozorski otvor na prvom katu, sjeverozapadna ugaona kula, dvorac Lužnica

¹⁶⁴ Isto, 160–162.

¹⁶⁵ Isto, 162–163.

3. 2. Arhitektonska analiza postojećeg stanja¹⁶⁶

3. 2. 1. Prostorno-tlocrtni raspored

Dvorac Lužnica jednokatna je građevina otvorenog tipa koja se sastoji se od triju krila koja tvore tlocrt u obliku slova U te od središnjeg rizalita u kojem je smještena velika svečana dvorana. Krila sa sjeverne strane zatvaraju prostor dvorišta iz kojeg se pristupa dvorcu. Na svakom se od četiriju njegovih vanjskih uglova nalazi po jedna vitka cilindrična kula. Taj je motiv poznat iz tradicije gradnje renesansnih burgova, no ovdje kule ne služe obrani, već imaju simboličnu ulogu te se koriste kao stambeni prostori. Prema slikovitom opisu Vladimira Markovića, kule daju dvorcu dojam *povijesne scenografije*.¹⁶⁷ Nadalje, Dubravka Botica navodi i da ovakvo oblikovanje ugaonih kula postupno nagoviješta romantičarsko shvaćanje arhitekture burgova koje će se razviti u 19. stoljeću.¹⁶⁸

Dvorac se sastoji od triju etaža – podruma (nalazi se ispod središnjeg i istočnog krila), prizemlja i prvog kata (sl. 31, 33 i 34). Podrum i prizemlje služili su za poslugu i gospodarske potrebe, dok je prvi kat bio rezerviran za više slojeve društva. Hodnici u prizemlju i na prvom katu smješteni su s unutarnje, sjeverne strane, dok se oko njih nižu prostorije pravokutnog oblika (jedine koje nisu pravokutne su one u cilindričnim ugaonim kulama). Prostorije prvog kata nižu se pritom u enfiladi. U središnjem su dijelu hodnici prekinuti rizalitom, odnosno ulaznom vežom u prizemlju i glavnom svečanom dvoranom na prvom katu. Zbog svjetlosti i topline, spavaće su sobe nekada bile u bočnim krilima dvorca, a radne (saloni) u središnjem, na južnoj strani.

Na tlocrtima svake od etaža vidljivi su različiti tipovi svođenja sukladno funkciji. Hodnici prizemlja i prvog kata te podrumске prostorije svođeni su kupolastim svodovima (*češka kapa*) čiji su traveji odvojeni pojasnicama (sl. 31, 33 i 34). Većina prostorija prizemlja ima bačvaste svodove sa susvodnicama prelomljenih bridova,¹⁶⁹ dok pojedine imaju kupolasti svod (sl. 33). Reprezentativni prvi kat ima prostorije s dubokim koritastim svodovima (sl. 34).

Dvorac sadrži tri stubišta, od kojih su dva u ulaznoj veži. Prvo je glavno stubište na zapadnoj strani koje vodi na prvi kat, a drugo je na istočnoj i vodi u podrum. Treće stubište nalazi se na kraju istočnog krila, s unutarnje strane, te povezuje sve etaže dvorca. To je stubište nekada koristila posluga pošto je reprezentativno glavno stubište bilo za plemstvo. Uz njega je i recentno

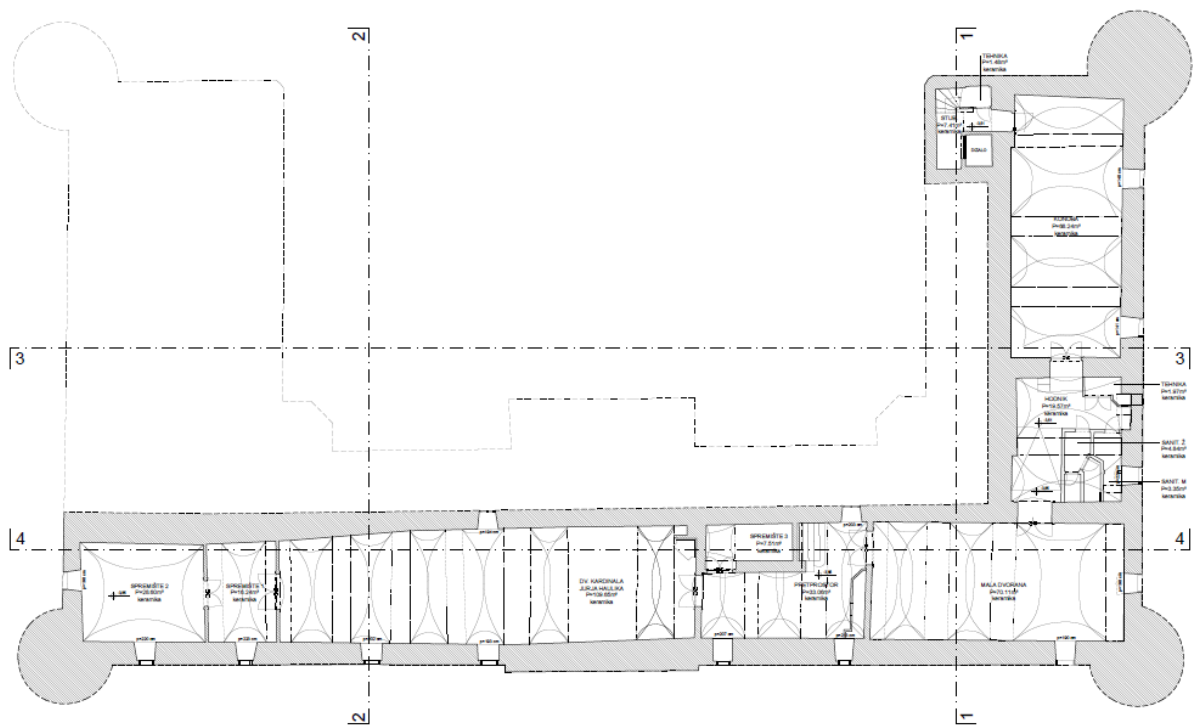
¹⁶⁶ Arhitektonska analiza temelji se na neposrednom uvidu u građevinu i dostupnu dokumentaciju o njoj.

¹⁶⁷ Marković, 1995., 113.

¹⁶⁸ Botica, 2014., 46–47.

¹⁶⁹ Jakaša Borić, Dumbović Bilušić, 2007., 21.

ugrađeno dizalo koje također povezuje sve etaže dvorca. Prostor veže danas je zatvoren vratima sa sjeverne i južne strane, no prije je vjerojatno na tim mjestima bio otvoren zbog prolaska kočija. Veža je trenutno povezana s prostorom hodnika (nekadašnjih trijemova) u prizemlju (sl. 33). Međutim, Jakaša Borić i Dumbović Bilušić pretpostavljaju da u prošlosti nije bilo tako te da je taj prostor, pošto se iz njega uspinje na kat, bio zatvoren. Navode da dokaza za tu pretpostavku nema, no da na nju upućuje način života u dvorcu koji je podrazumijevao strogu podjelu prizemnih prostorija za posluhu u odnosu na one plemićke na katu, kao i logika prostora, jer se prizemnim prostorijama moglo pristupiti preko trijema koji je tada bio otvoren.¹⁷⁰



Slika 31 – Tlocrt podruma

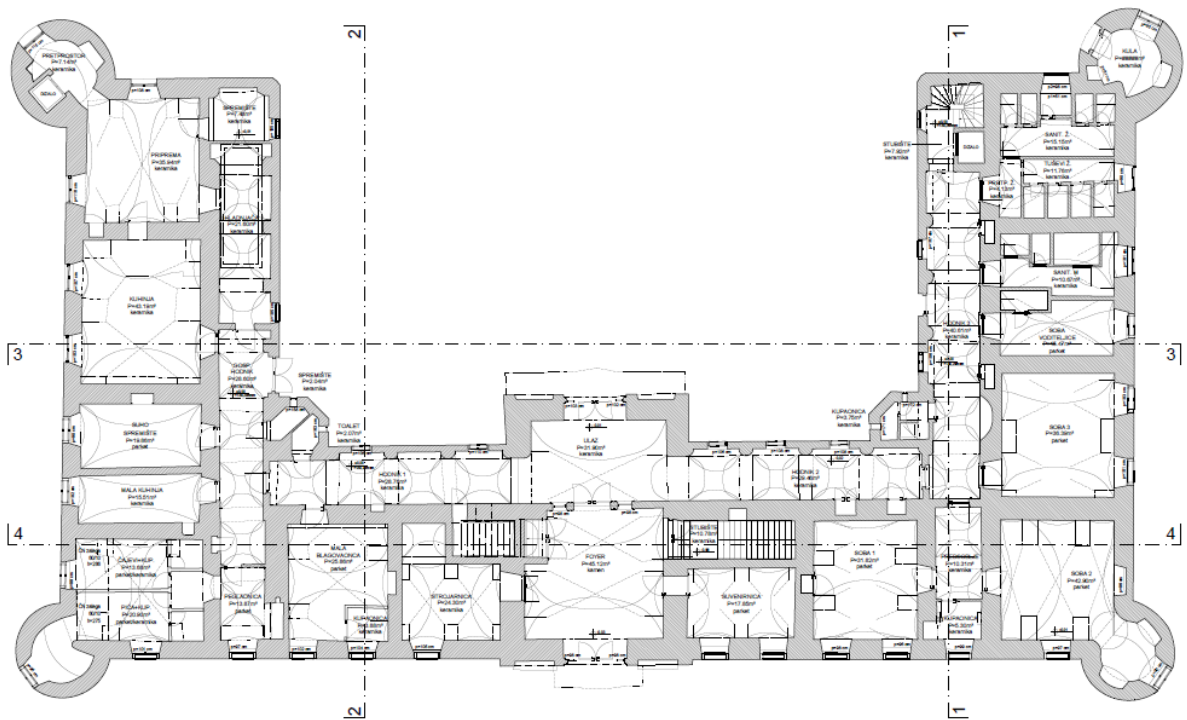
U podrumu se danas nalaze spremišta, mala dvorana, veća dvorana kardinala Jurja Haulika (sl. 32) koja služi za predavanja, skupove, sastanke i slično te konoba za objedovanje i druženje. Tamo su i prostorije sa sanitarnim čvorom te dizalo.

Uz hodnike i vežu, prizemlje sadrži nekoliko spremišta, hladnjaču, kuhinju, malu kuhinju, peglaonicu, malu blagovaonicu, strojarnicu, suvenirnicu, tri sobe, sobu voditeljice i prostorije sa sanitarnim čvorovima.

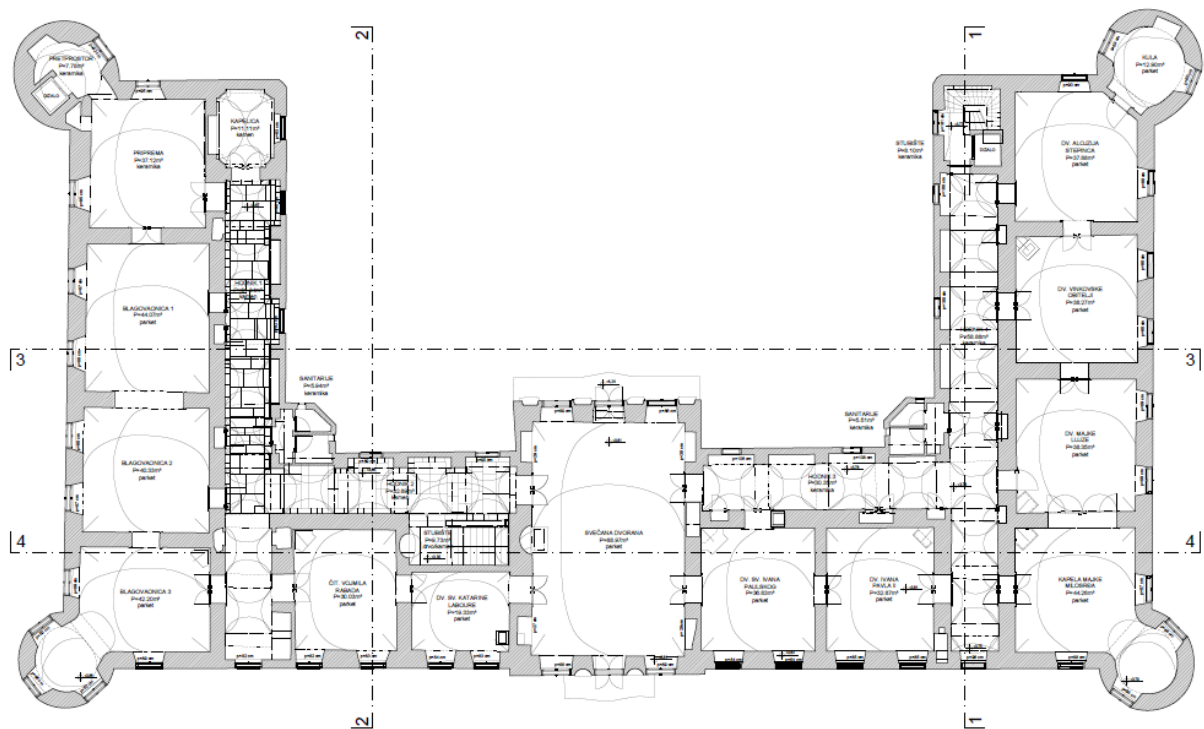
¹⁷⁰ Isto, 21–22.



Slika 32 – Dvorana kardinala Jurja Haulika, podrum, dvorac Lužnica



Slika 33 – Tlocrt prizemlja



Slika 34 – Tlocrt prvog kata

Na prvom katu dvorca se, osim hodnika, nalaze i nekadašnja dvorska kapela, tri blagovaonske prostorije, nekadašnji dvorski saloni i sobe prenamijenjeni u čitaonicu i dvorane za razne namjene, svečana dvorana kao središnji prostor dvorca te kapela Majke Milosrđa koju sestre danas koriste za bogoslužja.

3. 2. 2. Sjeverno pročelje

Na temelju oblikovanja svih pročelja također se primjećuju različite funkcije pojedinih etaža. Sjeverno dvorišno pročelje (sl. 35) je u obliku položenog pravokutnika, horizontalno podijeljeno u dvije zone. Vidljivo je da je prizemlje nekad bilo rastvoreno arkadama koje su počivale na snažnim stubovima. Ti su otvori naknadno zazidani, ali su ostavljeni obrisi segmentnih lukova arkada s tjemanim kamenima te naznake kapitela stupaca (sl. 36). Kapiteli su bili profilirani, a na licima stubova nalazila se dekoracija lambrekenima (sl. 37). Ovakvo zadržavanje prostorno-tlocrtnog rasporeda ranijih razdoblja primjenom arkadno rastvorenog trijema uz unutarnje dvorište kao glavne komunikacije također je važan element tradicije prisutan na dvorcu.¹⁷¹ Nakon zatvaranja, na mjestu nekadašnjih arkada ubačeni su lučno zaključeni pravokutni prozori i dvoja pravokutna vrata (manja, ravno zaključena, su na istočnom krilu, dok se veća, zaključena

¹⁷¹ Botica, 2014., 46.

segmentnim lukom, nalaze na zapadnom krilu). Ti su otvori izvedeni u nepravilnom ritmu, tako da su dijelovi zida ispod obrisa lukova mjestimično ostali prazni i glatke površine (sl. 37).



Slika 35 – Sjeverno dvorišno pročelje, dvorac Lužnica



Slika 36 – Zazidani arkadni trijemovi u prizemlju i umetnuti prozorski otvori, zazidani prozorski otvori na prvom katu, vidljiv izostanak razdjelnog vijenca između prizemlja i prvog kata (na cilindričnoj ugaonoj kuli još postoji), neogotička poligonalna kulica, sjeverno dvorišno pročelje, dvorac Lužnica



Slika 37 – Zazidani nekadašnji arkadno rastvoreni trijemovi, detalj obrisa segmentnih lukova, kapitela i dekoracije lambrekenima, sjeverno dvorišno pročelje, dvorac Lužnica

Zid prizemlja oblikovan je u stiliziranoj rustici koja se sastoji od niza širokih horizontalnih pojasa. Rustika kontinuirano prizemljem cijelog dvorca, a prekidaju je središnji rizalit, otvori te, na sjevernom pročelju, obrisi nekadašnjih arkada. Razdjelni vijenac između prizemlja i prvog kata na ovom pročelju nedostaje.

Zid prvoga kata je gladak, ali ga dinamiziraju uklade u obliku okomito postavljenog pravokutnika. U njima su smješteni prozorski otvori, i to u istoj osi s donjima (tamo gdje oni u prizemlju postoje), ali su drugačije izvedeni. Malo su veći, pravokutnog oblika s ravnim zaključkom te ukrašeni arhitektonskom plastikom. Oko prozora se nalaze tanki profilirani okviri na uške, a dekoracija lambrekenima je u pravokutnom polju ispod njih (sl. 38).

Iznad prozora se nalaze figuralni reljefni ukrasi – stilizirana poprsja raznih muških i ženskih likova (sl. 39), od kojih su neki i karikaturalno prikazani. Figure se nalaze na svim pročeljima dvorca, smještene u polukružnim poljima iznad prozorskih otvora te uokvirene rotulima, dok su poviše njih nadprozorski vijenci koji su u središtu segmentno potisnuti u vis. Međutim, na ovom se pročelju figure pojavljuju iznad svakog drugog otvora. Prema Anđeli Horvat, radi se o figurama iz vremena kasnog baroka,¹⁷² dok Iskra Iveljić među njima prepoznaje primjerice plemiće, seljake, pastire te čak i jednog anđela.¹⁷³ Izuzev ovoga, u ostaloj dostupnoj literaturi nema mnogo informacija o ovim prikazima ili njihovim paralelama, već se oni samo spominju.

¹⁷² Horvat, 1982., 258.

¹⁷³ Iveljić, 2019., 121.

Iako figuralni prikazi na pročeljima profanih građevina u doba baroka nisu rijetki, figure na dvorcu Lužnica prilično su specifične. One svakako ovdje nisu slučajno. Čini se da se radi o prikazima onodobnih ljudi iz svakodnevnog života, što dvora, što lokalnog stanovništva zaprešićkog područja, odnosno, prikazani su pripadnici svih staleža. Moguće je da su na dvorcu izvedeni kao neka vrsta statusnog simbola i izražavanja moći plemstva, ali i tradicije, dugotrajnosti i pripadnosti njihove obitelji na tom ladanjskom području. Ovakvo bi se tumačenje moglo povezati s korištenjem elemenata ranijih razdoblja (kule i arkadno rastvoreni trijem), koje se na plemićkim rezidencijama također koriste potpuno svjesno, kako bi govorele u prilog duge tradicije i moći obitelji.

Prozori su nanizani gusto, u ujednačenom ritmu, no neki od njih su naknadno zazidani. Iznad uklada s prozorima, a ispod krova građevine, nalazi se potkrovni vijenac koji kontinuirano svim pročeljima dvorca, ali je na ugaonim kulama nešto viši.



Slika 38 – Detalj oblikovanja pročelja, sjeverno dvorišno pročelje, dvorac Lužnica



Slika 39 – Detalj oblikovanja prozora prvog kata, sjeverno dvorišno pročelje, dvorac Lužnica

Središnji rizalit na ovome je pročelju više istaknut u prostor u odnosu na južnu stranu (sl. 40). Izveden je u obliku okomito postavljenog pravokutnika, s trokutastim (zabatnim) završetkom. On također svjedoči o prožetosti eksterijera i interijera građevine, jer je izvana napravljen kao najraskošniji, kako bi time isticao najvažniju, svečanu dvoranu iznutra. Rustika u prizemlju je naglašenija te izvedena u obliku pravokutnih blokova. U prizemlju je prekida portal ulaza u vežu (sl. 41). Portal je u obliku okomito postavljenog pravokutnika sa zaključkom u obliku košarastog luka. Baze portala, tjemeni kamen te peta luka (impost) plastički su naglašeni. U ostatku luka kontinuirano uklada s dekoracijom diskova nanizanih jedan preko drugoga. Manji diskovi nalaze se i u plastički naglašenim impostima. Rustika u prizemlju prekinuta je i dvjema nišama koje flankiraju portal. Niše se protežu otprilike do polovice portala, imaju glatko obrađenu površinu, zaključak u obliku stlačenog luka te klupe u donjem dijelu.



Slika 40 – Rizalit, sjeverno dvorišno pročelje, dvorac Lužnica



Slika 41 – Detalj portala veže i balkona, sjeverno dvorišno pročelje, dvorac Lužnica

Prizemlje i prvi kat rizalita dijeli razdjelni vijenac koji prekidaju četiri para konzola na kojima počiva kasnije umetnuti balkon s ogradom od kovanog željeza (sl. 40). Balkon se proteže cijelom širinom rizalita, a ukrašen je geometrijskim motivima (meandrirajućim linijama i malim kružnicama) te, po središnjoj horizontalnoj osi, rozetama. Balkon je u središnjem dijelu konveksan te sadrži inicijale PR (Pavao Rauch, sl. 41 i 42). Jakaša Borić i Dumbović Bilušić njegovu dekoraciju opisuju kao klasicističku.¹⁷⁴

Na prvome katu rizalita (sl. 42) nalaze se tri velika lučno zaključena otvora, od kojih se na središnji nastavljaju vrata koja vode iz središnje dvorane na balkon, dok su ostala dva prozorski otvori. Svi se otvori nalaze u pravokutnim ukladama, ali su one ovdje uz bridove rizalita uokvirene lambrekenima. Nadprozorski vijenci su dvostruki, ali jednakog oblika, sa središnjim dijelom segmentno potisnutim u vis. Između njih je reljefno izvedena stilizirana školjka koju uokviruju rotuli. Ispod donjih nadprozorskih vijenaca nalaze se glatka polukružna polja, a svako flankiraju dva spiralno namotana lambrekena. Okviri prate oblik prozora, imaju lagano plastički istaknut tjemeni kamen te su ukrašeni lambrekenima. U nižim dijelovima prozore flankiraju niske niše sa segmentnim zaključkom i umetnutim klupama.



Slika 42 – Rizalit, detalji oblikovanja prvog kata, vidljivi inicijali PR na balkonu, sjeverno dvorišno pročelje, dvorac Lužnica

¹⁷⁴ Jakaša Borić, Dumbović Bilušić, 2007., 23.

Zabatni završetak rizalita (sl. 42) odvojen je razdjelnim vijencem te je dodatnim vijencem gotovo po sredini horizontalno podijeljen na dva dijela (gornji je dio nešto niži od donjeg). Gornji je dio glatko oblikovane površine, dok se na donjem nalaze uklade te, bliže središnjem vijencu, dva pravokutna prozora s okvirima na uške.

U unutrašnjim su uglovima pročelja neogotičke poligonalne kulice koje se protežu malo više od visine nadprozorskih vijenaca prozora na prvome katu (sl. 36 i 43). U prizemlju i na prvom katu imaju stiliziranu rustiku koja se sastoji od niza užih horizontalnih pojasa koji su naglašeniji na prvom katu (imaju dublje reške). Prizemlje je raščlanjeno trima uskim pravokutnim prozorima s ravnim zaključkom, a kat malo većim lučno zaključenim prozorima. Iznad prozora kata nalaze se nadprozorski vijenci u obliku šiljatog luka. Mladen Obad Šćitaroci ove prigradnje naziva *neuspjelima*.¹⁷⁵ Jakaša Borić i Dumbović Bilušić pretpostavljaju da su nastale tijekom 1860-ih godina kada je na našim prostorima historicizam u punom jeku, ali nakon 1862. godine jer nisu prikazane na katastarskoj karti iz toga vremena (sl. 21).¹⁷⁶



Slika 43 – Neogotička poligonalna kulica, sjeverno dvorišno pročelje, dvorac Lužnica

¹⁷⁵ Obad Šćitaroci, 2005. [1991.], 150.

¹⁷⁶ Jakaša Borić, Dumbović Bilušić, 2007., 23.

Od sjeverozapadne (sl. 30) i sjeveroistočne (sl. 44) cilindrične ugaone kule započinje razdjelni vijenac između prizemlja i prvog kata koji se nekad nalazio i na sjevernom dvorišnom pročelju te dalje kontinuirano ostalim pročeljima dvorca. Ugaone kule imaju jednaku obradu površine kao i pročelja (rustika u prizemlju, prozori s nadprozorskim vijencima i figuralnim prikazima te dekoracijom lambrekenima ispod). Nekada su imale po tri prozorska otvora na prvome katu, no neki od njih kasnije su zazidani. Iznad tih otvora, a odmah ispod potkrovnog vijenca, nalaze se manji ovalni otvori koji aludiraju na puškarnice.

Sjeverno se pročelje smatra sporednim te je manje reprezentativno od južnoga. Razlog tome je što su se na sjevernoj strani nalazile gospodarske zgrade i dio obradivog zemljišta te je taj dio imanja bio više funkcionalnog karaktera.



Slika 44 – Sjeveroistočna ugaona kula, sjeverno dvorišno pročelje, dvorac Lužnica

3. 2. 3. Južno pročelje

S obzirom na to da postoje mnoge sličnosti u oblikovanju obaju pročelja, za južno će pročelje (sl. 45) biti navedene samo razlike u odnosu na sjeverno. Prizemlje i prvi kat odijeljeni su razdjelnim vijencem. U donjoj je zoni južnog pročelja rustika bolje vidljiva jer ne postoje naznake arkada kao na sjevernom pročelju, već jedino manji jednostavni prozori pravokutnog oblika s ravnim zaključkom. Prozori prvoga kata jednaki su onima sa sjevernog pročelja i nalaze se u istoj osi s onima u prizemlju. Međutim, nakon prvog prozora s lijeve i desne strane pročelja nalazi se prazna uska pravokutna uklada pa ispod nje nedostaju prozori i u donjoj zoni. Nedostaje i jedan prozor u prizemlju – onaj s lijeve strane rizalita. Također, na ovom se pročelju iznad svakog prozora nalaze prikazi ljudskih i ženskih likova (nema praznih polja kao na sjevernom pročelju). Razlog tome je vjerojatno što se radi o glavnom pročelju dvorca koje je otvoreno krajoliku te predstavlja njegov najreprezentativniji dio.



Slika 45 – Južno pročelje, dvorac Lužnica

Središnji rizalit (sl. 46) manje je istaknut u prostor nego na sjevernom pročelju. Portal ulaza u vežu na ovom pročelju nije sačuvan. Balkon na prvome katu se proteže otprilike do središnje osi prvog i trećeg prozora te je košarastog oblika i bogato dekoriran spiralama, što odražava njegovo

vrijeme nastanka (zreli historicizam).¹⁷⁷ On počiva na četirima konzolama ukrašenim urezanim kasetiranim poljima s polukružno potisnutim (odsječenim) uglovima. U središtu balkona nalaze se i inicijali Levina Raucha (sl. 48). Na prvome su katu prisutne samo dvije niske polukružne niše s motivom stilizirane školjke, koje flankiraju središnji prozor i vrata te se protežu gotovo do polovice njihove visine. Za razliku od sjevernog pročelja, ljudske figure pojavljuju se i u polukružnom polju iznad triju lučno zaključenih otvora, a ispod nadprozorskih vijenaca. Između zabatnog završetka i donjeg dijela rizalita nalazi se još jedan razdjelni vijenac koji u središtu uokviruje ovalni otvor (sl. 46 i 47). Zabat je i ovdje podijeljen dodatnim vijencem na dva dijela, no bogatije je dekoriran nego na sjevernom pročelju. Naime, ovdje je cijela njegova površina raščlanjena ukkladama, a ispod prozora se nalazi i dekoracija lambrekenima u pravokutnom polju (sl. 46).



Slika 46 – Rizalit, južno pročelje, dvorac Lužnica

¹⁷⁷ Jakaša Borić, Dumbović Bilušić, 2007., 23.



Slika 47 – Rizalit, detalji oblikovanja prvog kata, južno pročelje



Slika 48 – Rizalit, balkon s inicijalima LR, južno pročelje, dvorac Lužnica

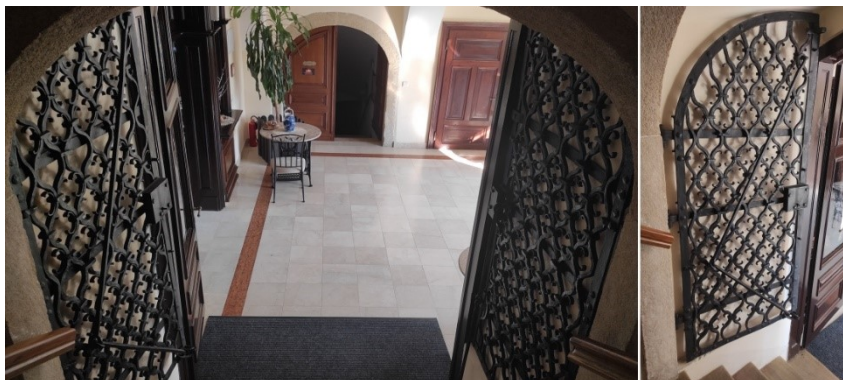
3. 2. 4. Interijer

Većina interijera dvorca i pripadajućeg inventara nije sačuvana u izvornom stanju te pripada raznim stilovima jer sestre milosrdnice prilikom kupnje nisu kupile i njegov tadašnji namještaj.

Prostorije i hodnici prizemlja te podruma bojani su monokromno i nemaju nikakvu dekoraciju, što nije neočekivano jer se radi o manje reprezentativnom dijelu dvorca (slično kao i s odabirom svođenja). Glavni ulaz u dvorac bio je iz veže (sl. 49), a činila su ga bogato dekorirana vrata od kovanog željeza (sl. 50) i drveno stubište od hrastovine izrezbareno vegetabilnim motivima (sl. 51). Vrata i stubište pripadaju izvornoj kasnobaroknoj fazi dvorca. Na stubištu je urezana 1791. godina, no ona označava njegovu ugradnju, ne dataciju izgradnje čitavog dvorca (sl. 52). Kamena ograda stubišta (sl. 53) na prvome katu također pripada izvornoj fazi, dekorirana je bogatim pleternim formama te sadrži barokne detalje (volute, školjke i lambrekeni). Jakaša Borić i Dumbović Bilušić navode da su takve ograde česte u baroknim dvorcima iz druge polovice 18. stoljeća u zapadnoj kontinentalnoj Hrvatskoj.¹⁷⁸



Slika 49 – Interijer ulazne veže, prizemlje, dvorac Lužnica



Slika 50 – Vrata od kovanog željeza na dnu ulaznog stubišta, dvorac Lužnica

¹⁷⁸ Jakaša Borić, Dumbović Bilušić, 2007., 24–25, 72.



Slika 51 – Ulazno drveno stubište od hrastovine, dvorac Lužnica, 1791.



Slika 52 – Detalj urezane 1791. godine, ulazno stubište, dvorac Lužnica



Slika 53 – Kamena ograda stubišta, prvi kat, dvorac Lužnica

Podna obloga sastavljena od kamenih ploča sačuvana je u izvornom obliku na prvom katu zapadnog dijela dvorca (sl. 54). Plastična dekoracija koritastih svodova u obliku zvjezdastih i cvjetnih formi u prostorijama na prvome katu također je izvorna, kao i zakrivljeni vijenci koji dijele zidnu plohu od plohe svoda (sl. 55).¹⁷⁹



Slika 54 – Detalji izvorne podne obloge, prvi kat, dvorac Lužnica



Slika 55 – Detalj dekoracije svodova, prvi kat, dvorac Lužnica

¹⁷⁹ Jakaša Borić, Dumbović Bilušić, 2007., 24.

U zapadnom krilu dvorca nalazi se i izvorna dvorska kapela svetog Križa s kasnobaroknim inventarom (sl. 56). Na njenom oltaru nalazi se uokvirena povelja o posveti kapele i oltara 11. srpnja 1761. godine s potpisom biskupa i kanonika Stjepana Puca (1700. – Zagreb, 1771.).¹⁸⁰ Radi se, dakle, o vremenu Ivana Raucha (umro 1762.), no autorice Jakaša Borić i Dumbović Bilušić smatraju da je posveta kapele i oltara prethodila izgradnji dvorca.¹⁸¹



Slika 56 – Dvorska kapela svetog Križa, prvi kat, dvorac Lužnica

Martina Ožanić je oltar svetog Križa u Lužnici pripisala kiparu Franzu Antonu Straubu. To je atektonski oltar čija se kompozicija odlikuje shemom edikule koja je oblikovana tako da umjesto arhitektonskih nosača stoje velike izduljene volute, čije donje pužnice služe i kao postolja za

¹⁸⁰ Ožanić, 2018., 83.

¹⁸¹ Jakaša Borić, Dumbović Bilušić, 2007., 25.

kipove poklekljih anđela. Gređe je prekinuto te se kartuša i skulptura naatici izravno spajaju s oltarnom palom. Budući da nema razdjelnice između predele, ona je integrirana sa središnjom zonom.¹⁸² Kompozicija oltarne pale slična je s prikazom dvanaeste postaje Križnoga puta u župnoj crkvi u Mariji Gorici, čiji je donator također bio Ivan Rauch. Nadalje, polikromija oltara u Lužnici srodna je polikromiji na propovjedaonici u Mariji Gorici te oltarima iz župnih crkava u Kloštar Ivaniću i Pakracu, spomenicima koji se također pripisuju Franzu Antonu Straubu.¹⁸³ Posebnost kapele je i ta da ona zauzima samo jednu etažu, za razliku od mnogih drugih kapela u baroknim dvorcima kontinentalne Hrvatske koje povezuju obje etaže.

Vremenu prve velike obnove dvorca, odnosno drugoj polovici 19. stoljeća, pripadaju četiri ugradbena ormara u glavnoj dvorani dvorca (sl. 57 i 58). Njihove su vratnice ukrašene ukkladama pravokutnog oblika, dok se na vijencu ormara nalaze dvije manje vaze s voćem i vazama s cvijećem u središtu, izvedene u visokom reljefu. Ovom razdoblju pripadaju i kaljeve peći u prostorijama prvoga kata. Peći su uglavnom izrađene od bijelo ocakljene kamenine i vjerojatno su import iz Njemačke.¹⁸⁴ Jedna takva peć nalazi se u glavnoj dvorani dvorca te sadrži grb obitelji Rauch (sl. 59).



Slika 57 – Glavna dvorana, dvorac Lužnica

¹⁸² Ožanić, 2018., 72.

¹⁸³ Ožanić, Škarić, 2018., *The altar of the Holy Cross of the chapel in Lužnica Manor*, <https://trars.eu/catalog-item.php?id=16> (pregledano 13. listopada 2021.)

¹⁸⁴ Isto.



Slika 58 – Ugradbeni ormar, glavna dvorana, dvorac Lužnica



Slika 59 – Kaljeva peč s grbom obitelji Rauch, glavna dvorana, dvorac Lužnica

3. 2. 5. Oštećenja

Općenito stanje dvorca je takvo da je uporaba svih njegovih dijelova moguća i sigurna. Nema vidljivih strukturnih oštećenja te stabilnost nije narušena. Međutim, zbog ostalih oštećenja dvorcu je potrebna obnova.

Naime, dvorac je podosta stradao tijekom potresa u 2020. godini. Nakon potresa u ožujku uočene su manje pukotine na žbukanim zidnim površinama na više mjesta, širine oko 2 – 3 milimetra (bez uklanjanja dijela žbuke na tim mjestima nije moguće utvrditi postoje li pukotine i u zidnoj masi).¹⁸⁵ Tijekom potresa 28. i 29. prosinca 2020. godine oštećeni su dijelovi krovišta (popadao je crijep, sl. 60 i 61) te dimnjaci, potkrovni dijelovi žbukanih površina pročelja (sl. 62) te su nastale i pukotine na zidnim površinama u interijeru (sl. 63).¹⁸⁶ Oštećenja na krovištu su u međuvremenu sanirana.



Slika 60 – Crijep koji je popadao nakon potresa 28. i 29. prosinca 2020. godine, dvorac Lužnica

¹⁸⁵ Ljubić, 2020., 10.

¹⁸⁶ Potresi 28. i 29. prosinca 2020., <https://luznica.com/potresi-28-i-29-prosinca-2020/> (pregledano 23. travnja 2021.)



Slika 61 – Oštećenja krovišta nakon potresa 28. i 29. prosinca 2020. godine, dvorac Lužnica



Slika 62 – Oštećeni potkrovnji dijelovi žbukanih površina pročelja nakon potresa 28. i 29. prosinca 2020. godine, dvorac Lužnica



Slika 63 – Pukotine na zidnim površinama u interijeru nastale nakon potresa 28. i 29. prosinca 2020. godine, dvorac Lužnica

Najveći problem građevine predstavlja vlaga. U hodnicima prizemlja koji su orijentirani prema dvorištu na sjevernoj strani kapilarna vlaga je prisutna u zidnoj masi.¹⁸⁷ Podrumski etaža također ima problem s vlagom, što se osjeti i njuhom za vrijeme boravka u podrumskim prostorijama.

Najviše je oštećenja na pročeljima i ugaonim kulama dvorca (sl. 64 i 65), a ona su nastala primarno utjecajem vlage i atmosferilija te mehanički prilikom recentno izvedenih radova (ugradnja instalacija i ventilacije), prilikom kojih nije izveden završni sloj žbuke ili on nije obojen u boju pročelja.



Slika 64 – Oštećenja uzrokovana kapilarnom vlagom, jugoistočna ugaona kula, dvorac Lužnica



Slika 65 – Oštećenja uzrokovana ugradnjom ventilacije i prolaskom instalacija, južno pročelje, dvorac Lužnica

¹⁸⁷ Ljubić, 2020., 10.

3. 2. 6. Perivoj

Nešto više od 11,5 hektara¹⁸⁸ velikih površina povezanih šumarcima, lagano brežuljkasta konfiguracija terena, krivudavi putovi, veliko jezero i livade oko dvorca tvore perivoj engleskog tipa.¹⁸⁹ Perivoj je vjerojatno nastao nakon izgradnje dvorca, krajem 18. stoljeća,¹⁹⁰ ali ne prije 1783. – 1784. godine, jer u takvom obliku nije prikazan na karti habsburške prve vojne izmjere (sl. 20). Zbog krivudavih putova tipičnih za ovaj tip perivoja, prilaz dvorcu sa sjeverne strane nije u njegovoj glavnoj osi, već mu se dolazi ulaznim putem iz smjera sjeverozapada (sl. 66).



Slika 66 – Prilaz dvorcu Lužnica

Perivoj dvorca Lužnica jedan je od najljepših perivoja sjeverozapadne Hrvatske te je jako dobro očuvan i održavan. Gospodarski objekti koji su pripadali imanju Lužnica bili su smješteni s njegove sjeverne strane, uz povrtnjak, kako ne bi narušavali reprezentativni južni dio s ribnjakom (sl. 67) i perivojem.¹⁹¹ Odlukom Skupštine Zagrebačke županije, godine 2019. perivoj oko dvorca Lužnica u Zaprešiću proglašen je zaštićenim područjem u kategoriji spomenika parkovne arhitekture.¹⁹²

¹⁸⁸ Šestani, Kirvanek, 2019., 3.

¹⁸⁹ Turalija, Perković, Perković, 2010., 403.

¹⁹⁰ Šestani, Kirvanek, 2019., 5.

¹⁹¹ Isto.

¹⁹² *Perivoj oko dvorca Lužnica proglašen spomenikom parkovne arhitekture*, <https://www.zagrebacka-zupanija.hr/vijesti/4829/perivoj-oko-dvorca-luznica-proglasen-spomenikom-pa> (pregledano 3. svibnja 2021.)

Za zaštitu perivoja postojalo je nekoliko razloga. Naime, radi se o iznimno vrijednom povijesnom perivoju engleskog tipa u neposrednom okruženju dvorca Lužnica koji objedinjuje sakralni, otvoreni javni i kontemplativni prostor. Nadalje, perivoj sadrži vrlo veliku raznolikost biljnih vrsta (ukrasna flora), od kojih su neki primjerci dendroflоре zasađeni još prilikom zasnivanja perivoja, primjerice platana ispred sjevernog pročelja dvorca (sl. 68).¹⁹³



Slika 67 – Ribnjak unutar perivoja dvorca Lužnica



Slika 68 – Platana ispred sjevernog pročelja dvorca, perivoj dvorca Lužnica

¹⁹³ Šestani, Kirvanek, 2019., 8, 16.

3. 3. Valorizacija i stilsko određenje

Dvorac Lužnica nastao je u razdoblju kasnoga baroka, pod utjecajem srednjoeuropske arhitekture, primarno hildebrantovske (u ovom kontekstu dvorac Belvedere u Beču), što je karakteristično za mnoge dvorce Hrvatskog zagorja toga vremena. Ipak, pritom se nije radilo o pukom oponašanju uzora, već o složenoj prilagodbi izvornih arhitektonskih obilježja zemljopisnim, gospodarskim i društvenim uvjetima Hrvatske u vremenu prestanka osmanske opasnosti.

Lužnica ima brojne sličnosti u oblikovanju s ostalim dvorcima i palačama kontinentalne Hrvatske. Primjerice, sličnosti s palačom Vojković-Oršić-Rauch (sl. 69) očituju se u trokrilnoj formi koja tvori tlocrt u obliku slova U, izvedbi poprečno orijentirane veže (time i središnjeg rizalita), središnjoj dvorani pravokutnog oblika, prozorima te arhitektonskoj plastici.¹⁹⁴ Trokrilna forma, općeniti prostorni raspored, raščlamba otvorima te njihova dekoracija povezuju i dvorac Oršić u Gornjoj Bistri (sl. 70 i 71) s Lužnicom.¹⁹⁵ Dvorac Drašković u Brezovici (sl. 72) je također trokrilni, a sličnosti s Lužnicom ima i zbog odabira elementa cilindričnih ugaonih kula.¹⁹⁶



Slika 69 – Palača Vojković-Oršić-Kulmer-Rauch, današnji Hrvatski povijesni muzej, 1764.

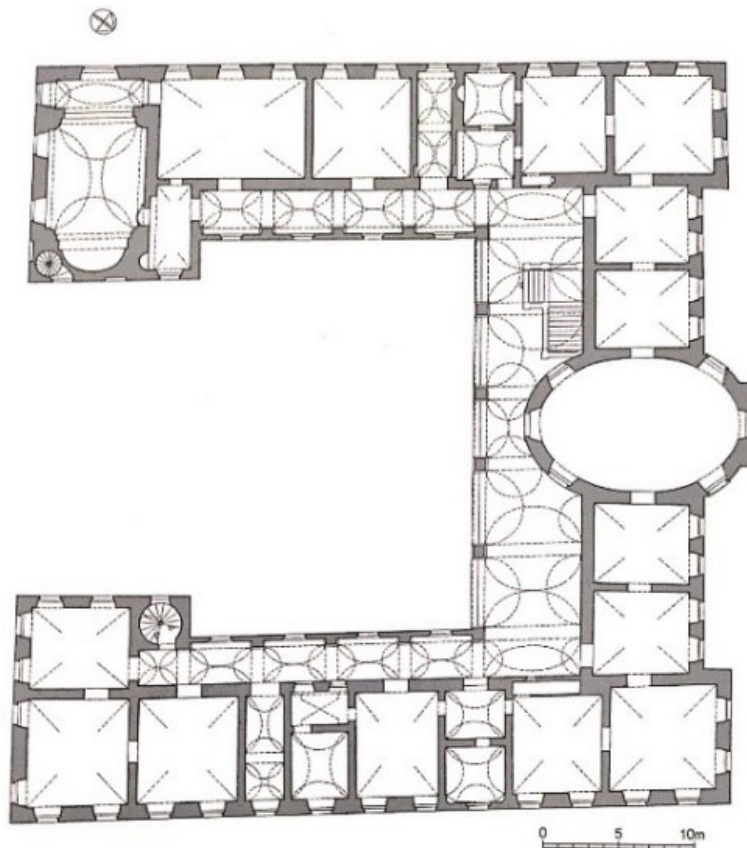
¹⁹⁴ Horvat-Levaj, 2015., 590.

¹⁹⁵ Isto, 586–587.

¹⁹⁶ Marković, 1987., 146.



Slika 70 – Pročelje, dvorac Oršić, Gornja Bistra, 1773.



Slika 71 – Tlocrt, dvorac Oršić, Gornja Bistra, 1773.



Slika 72 – Dvorac Drašković u Brezovici, posljednja desetljeća 18. stoljeća

Za razliku od većine baroknih dvoraca Hrvatskog zagorja, Lužnica je, unatoč recentnim oštećenjima, i dalje uglavnom dobro očuvana. To se može zahvaliti njenoj prenamjeni u *Duhovno-obrazovni centar Marijin dvor, Lužnica* i dugogodišnjem radu sestara milosrdnica. Dvorac predstavlja jako dobar primjer adekvatne restauracije i revitalizacije spomenika koji trenutno u sebi spaja iznimno vrijednu kulturnu baštinu, duhovnost, edukaciju i moderni turizam te bi se slični projekti svakako trebali ugledati na njega.¹⁹⁷ S obzirom na sve navedeno, logično je da je dvorac Lužnica uvršten na Listu zaštićenih kulturnih dobara Republike Hrvatske (oznaka Z-2789).¹⁹⁸

Dvorac Lužnica također možemo valorizirati kroz nekoliko različitih stručnih pristupa. Prema metodologiji Ive Maroevića iznesenoj u djelu *Sadašnjost baštine*, za isticanje povijesnosti spomenika graditeljstva prilikom njegove obnove postoje četiri teoretski moguća opća usmjerenja prezentacije: prezentiranje posljednjeg živog sloja, prezentiranje posljednje cjelovite faze u životu građevine, prezentiranje najvrjednijeg sačuvanog sloja te prezentiranje slojevitosti kao temeljne vrijednosti zgrade.¹⁹⁹

Budući da je svaki spomenik slučaj za sebe, često je teško opredijeliti se za jedno usmjerenje. Tako je i s dvorcem Lužnica, za koji se može primijeniti prezentiranje najvrjednijeg sačuvanog sloja jer se prilikom prijedloga za buduće zahvate takvim smatra upravo izvorni barokni sloj. Međutim, to ne podrazumijeva rad na štetu ostalih slojeva jer zbog cjelovitosti i sadašnje

¹⁹⁷ Više o revitalizaciji dvorca vidi u šestom poglavlju.

¹⁹⁸ *Dvorac Lužnica*, <https://registar.kulturnadobra.hr/#/details/Z-2789> (pregledano 12. svibnja 2021.)

¹⁹⁹ Maroević, 1986., 78.

namjene građevine zasigurno neće dolaziti do uklanjanja, primjerice, neogotičkih poligonalnih kulica ili balkona. Stoga se može reći da kod dvorca Lužnica postoji kombinacija prezentiranja najvrjednijeg sačuvanog sloja s prezentiranjem slojevitosti.

Maroević nadalje spominje i metode prezentacije te ih prema opsegu intervencije dijeli na metodu poštivanja izvornika, arheološku metodu, metodu rekonstrukcije i metodu interpolacije. Za dvorac Lužnica najprikladnija bi bila metoda poštivanja izvornika, koja, prema Maroeviću, *nastoji isključiti upotrebu vidljivih novih materijala ili oblika i neorganičkog miješanja povijesnih i oblikovnih slojeva.*²⁰⁰ Primjena ove metode omogućuje postizanje dojma *autentičnosti i cjelovitosti*, dok u prezentiranju slojevitosti ostaje na *poštivanju organskog rasta povijesnih slojeva, bez naše intervencije u naglašavanju njihovih oblika (pa bili oni i skriveni).*²⁰¹

U zborniku radova međunarodnog znanstveno-stručnog skupa *Dvorci i ljetnikovci – kulturno naslijeđe kao pokretač gospodarskog razvoja* Mladen Obad Šćitaroci i Bojana Bojanić Obad Šćitaroci definirali su kriterije vrednovanja dvoraca prema kojima su potom odabrali najvrjednije hrvatske dvorce. Pritom se dvorcima mora pristupiti s različitih gledišta – konzervatorskog, kulturno-povijesnog, arhitektonsko-graditeljskog i prostorno-ambijentalnog, te, s druge strane, turističkog, ekonomskog i imovinsko-pravnog gledišta. Prva skupina predstavlja glavnu mjeru vrednovanja te su je autori detaljno razradili, dok je druga važna za određivanje prihvatljive i održive namjene.²⁰²

Konzervatorski kriteriji ocjene dvoraca sastoje se od izvornosti dvorca (stupanj očuvanosti zgrade dvorca u povijesnom/izvornom obliku, izvornost arhitektonskog oblikovanja), izvornosti (očuvanosti) gospodarskih zgrada, izvornosti perivoja (očuvanost perivoja i vrta u povijesnom/izvornom obliku), očuvanosti i vrijednosti različitih građevnih razvojnih faza, rijetkosti (unikatnost dvorca, arhitektonskih elemenata, gospodarskih zgrada, perivoja i sl.) i postojanja povijesnih izvora važnih za istraživanje i obnovu.

Kulturno-povijesni kriteriji podrazumijevaju vrijednost starosti (vrijeme nastanka), kulturno-povijesnu vrijednost i estetsko-umjetničku vrijednost (stilsko-oblikovne vrijednosti dvorca i/ili cjeline dvorskoga sklopa).

²⁰⁰ Isto, 86.

²⁰¹ Isto.

²⁰² Obad Šćitaroci, Bojanić Obad Šćitaroci, 2006., 147.

U arhitektonsko-graditeljske kriterije ubrajaju se postojeće građevno stanje, građevni materijali, očuvanost arhitektonskog interijera (građevni dio sa zidnim slikama) te očuvanost pokretnog interijera (namještaj i oprema).

Konačno, prostorno-ambijentalnim kriterijima pripadaju očuvanost okolnog ambijenta (pejsažno/urbano okruženje), očuvanost perivoja i vrtova i urbanističke osobitosti.

Svaki se kriterij dalje dijeli na šest stupnjeva prema kojima se dvorcima dodjeljuju bodovi od 0 do 5. Primjerice, za kriterij izvornosti će dvorac koji je u cijelosti očuvan u povijesnom obliku dobiti 5 bodova, dok će slučaj kada dvorac uopće ne postoji dobiti 0 bodova.²⁰³

Prema navedenim kriterijima, dvorac Lužnica ukupno je sakupio 65 bodova, čime se ubraja među prvih deset najvrjednijih hrvatskih dvoraca.²⁰⁴

Kao važan projekt i izvor informacija valja spomenuti i izradu konzervatorskih smjernica za obnovu i namjenu dvoraca koji provodi i na svojim mrežnim stranicama objavljuje Ministarstvo kulture. Naime, tijekom 2019. godine izvršen je sustavni terenski pregled svih dvoraca upisanih u Registar kulturnih dobara Republike Hrvatske s ciljem izrade konzervatorskih smjernica o mogućnostima i stupnju intervencija na kulturnom dobru za potrebe nove namjene uz očuvanje kulturno-povijesnih, arhitektonskih i ambijentalnih vrijednosti koje doprinose njihovom značenju. Radi se o iznimno velikom fondu koji obuhvaća 101 dvorac u 14 županija. Preporuke za obnovu i namjenu temelje se na vrednovanju svih sastavnica zaštićenih cjelina, odnosno zgrada dvoraca, ali i njihovog okoliša, perivoja i gospodarskih zgrada imanja. Za izradu preporuka su, uz terenski pregled stanja, korišteni i kartografski izvori, povijesne fotografije, dostupna literatura, konzervatorska dokumentacija te podatci o vlasništvu, namjeni, stanju dokumentiranosti i izvorima financiranja. Do sada su na ovaj način obrađeni dvorci Krapinsko-zagorske županije, a stranice će se redovito nadopunjavati novim informacijama sukladno dovršenosti istraživanja pojedinih dvoraca.²⁰⁵

²⁰³ Isto, 147–149.

²⁰⁴ Isto, 155.

²⁰⁵ *Dvorci – reprezentativna arhitektura kontinentalne Hrvatske*, <https://min-kulture.gov.hr/vijesti-8/dvorci-reprezentativna-arhitektura-kontinentalne-hrvatske/19669> (pregledano 13. listopada 2021.)

4. KONZERVATORSKO-RESTAURATORSKA ISTRAŽIVANJA I ZAHVATI NA DVORCU

4. 1. Istraživanja i zahvati u razdoblju od 2002. do 2007. godine

Konzervatorska studija dvorca autorica Viki Jakaše Borić i Biserke Dumbović Bilušić izrađena je kako bi se dvorac, koji do tada nije bio predmetom konzervatorsko-restauratorskih istraživanja, analizirao stručnom metodologijom te kako bi se potom pravilno pristupilo njegovoj obnovi. Osim ispitivanja tadašnjeg postojećeg stanja (stabilnosti i nosivosti konstrukcija, sanaciji vlage i sl.), bili su nužni i istraživanje i valorizacija svih očuvanih struktura dvorca, odnosno ocjena vrijednosti njegovih prostornih i oblikovnih obilježja, kako bi se sve prepoznate vrijednosti mogle ugraditi u projekt obnove i uređenja dvorca za novu namjenu. Međutim, autorice upozoravaju da su radovi na obnovi dvorca već započeli bez odgovarajuće cjelovite i zakonom propisane dokumentacije.²⁰⁶ Naime, prilikom tih radova su u novoadaptiranim prostorima u okviru zapadnog i istočnog krila prizemlja uklonjeni stari slojevi žbuke, dok je u sjeverozapadnoj kuli ugrađeno električno dizalo. Provedeni su i radovi na drenaži oko čitavog dvorca bez arheološkog nadzora nad iskopima, a podaci o stanju i gradnji temeljnih, podrumskih zidova, nisu zabilježeni.²⁰⁷ Budući da su u toj fazi bili planirani samo radovi na unutrašnjem uređenju, izvedba novih instalacija te statička sanacija pukotina, studija je prije svega obuhvaćala interijer dvorca. Obnova i uređenje pročelja tada još nisu bile u planu te su restauratorska sondiranja izvedena samo u interijeru, dok je pročelje analizirano temeljem povijesno-grafičke dokumentacije. Konzervatorska istraživanja dvorca podrazumijevala su uvid u arhivsku građu, povijesne karte te ostalu grafičku i pisanu dokumentaciju i literaturu.²⁰⁸

Restauratorska istraživanja rađena su tijekom lipnja i srpnja 2006. godine te su se bavila interijerom dvorca, što je podrazumijevalo sondiranje svih prostorija prizemlja i prvog kata te hodnika, stubišta i veže. Napravljene su slikarske i građevinske sonde kako bi se odredili slojevi za prezentaciju te definirale faze gradnje dvorca,²⁰⁹ na temelju čega su utvrđene dvije osnovne građevne faze, uz zahvate 20. stoljeća.²¹⁰

²⁰⁶ Jakaša Borić, Dumbović Bilušić, 2007., 4.

²⁰⁷ Isto.

²⁰⁸ Isto, 5.

²⁰⁹ Faze gradnje dvorca u ovom su radu utvrđene prema recentnim restauratorskim sondiranjima provedenim u rujnu 2020. godine. Ipak, zbog boljeg uvida u ranija istraživanja, u ovom su poglavlju navedeni i njihovi rezultati.

²¹⁰ Jakaša Borić, Dumbović Bilušić, 2007., 21, 24.

U razdoblju od 2002. do 2007. godine, osim restauratorskih istraživanja, izvršena je sanacija krovišta, pokrova, krovne limarije te odvodnje oborinskih voda, zatim zamjena vodovodnih i kanalizacijskih instalacija te električnih instalacija, a ugrađeno je i centralno grijanje s kotlovnicom u prizemlju. Izvedeni su i popravci povezani uz statičku sanaciju pukotina na zidovima i svodovima. U sjeverozapadnoj kuli ugrađeno je dizalo kako bi se hrana iz kuhinje u prizemlju mogla prenositi na kat. Na nekoliko su mjesta u građevini izvedeni sanitarni čvorovi.²¹¹ Nadalje, izvršeni su i soboslikarski radovi te promjena podova, dok je veliki podrum s više prostorija potpuno uređen i pripremljen za konferencije, večernja druženja i rekreativne programe.²¹² Tri prostorije u zapadnom krilu dvorca povezane su u veliku blagovaonicu otvaranjem njihovih pregradnih zidova, a za potrebe bogoslužja uređena je i kapela na prvom katu (sl. 73), u jugoistočnom dijelu dvorca, povezana s tamošnjom cilindričnom ugaonom kulom. Nažalost, većini ovih radova, izuzev restauratorskog sondiranja, nije prethodio cjeloviti projekt prenamjene i obnove dvorca, već su oni izvedeni separatno, bez konzervatorskog nadzora i odgovarajuće odobrene dokumentacije, odnosno, bez konačnog uvida u buduće stanje i funkcioniranje dvorca.²¹³



Slika 73 – Kapela Majke Milosrđa, jugoistočni dio, dvorac Lužnica

²¹¹ Jakaša Borić, Dumbović Bilušić, 2007., 29; *Dvorac Lužnica u kontekstu održivoga korištenja kulturne baštine*, <https://www.culturenet.hr/hr/dvorac-luznica-u-kontekstu-odrzivoga-koristenja-kulturne-bastine/52893> (pregledano 20. travnja 2021.)

²¹² Bradica, *O nama*, <https://luznica.com/o-nama/> (pregledano 25. travnja 2021.)

²¹³ Jakaša Borić, Dumbović Bilušić, 2007., 29.

Zanimljivo je da je u prijedlogu obnove sjevernog pročelja u konzervatorskoj studiji preporučeno ukloniti zidne ispune nekad arkadno rastvorenih trijemova u prizemlju te ih zamijeniti staklenim stijenama.²¹⁴ To, međutim, do danas nije izvršeno.

Zahvati na dvorcu 2007. godine ujedno su bili i posljednji,²¹⁵ a nastavak se tek očekuje.

Svi su radovi na dvorcu u ovom vremenu, osim zbog dotrajalosti, izvođeni i zbog njegove prenamjene u *Duhovno-obrazovni centar Marijin dvor*.

Godine 2007. sagrađena je i nova zgrada namijenjena stanovanju sestara, kao i boravku gostiju i sudionika programa centra. Radi se o jednokatnoj zgradi tlocrta u obliku slova L koja je izgrađena po projektu Projektnog biroa 2A d.o.o. iz Karlovca (sl. 74). Sagrađena je sjeverozapadno od dvorca kao tlocrtna reminiscencija na povijesne gospodarske zgrade (usp. sa zgradom prikazanoj na habsburškoj katastarskoj karti (sl. 21), potpuno je uklopljena u perivoj te prostorno i vizualno komunicira sa sjevernim dvorišnim pročeljem dvorca. Sredstva za njenu izgradnju osigurala je organizacija Renovabis, dok je tadašnja obnova dvorca podržana sredstvima Ministarstva kulture (ukupno 1.375.000 kuna od 2002. do 2007. godine) te vlastitim sredstvima Družbe sestara milosrdnica.²¹⁶



Slika 74 – Projektni biro 2A, Samostan i duhovni centar sestara milosrdnica, Lužnica, 2007.

²¹⁴ Isto., 91.

²¹⁵ Ljubić, 2020., 10.

²¹⁶ *Dvorac Lužnica u kontekstu održivoga korištenja kulturne baštine*, <https://www.culturenet.hr/hr/dvorac-luznica-u-kontekstu-odrzivoga-koristenja-kulturne-bastine/52893> (pregledano 20. travnja 2021.)

4. 2. Istraživanja i zahvati u razdoblju od 2007. do 2020. godine

Sljedeći važan projekt vezan za dvorac bila je ugradnja sustava dizalica topline koji će grijati dvorac i novosagrađenu zgradu, kao i solarnih kolektora na krovu nove zgrade kojima će se dobivati potrošna topla voda. Naime, radi se o jednom od najsuvremenijih energetske rješenja u grijanju i pripremi potrošne tople vode.²¹⁷

Tadašnja vrhovna glavarica Družbe, sestra Miroslava Bradica, nastojala je pronaći održivo i ekološki prihvatljivo rješenje grijanja koje bi ujedno smanjilo velike račune za plin, koji su tijekom zime dosezali i 40.000 kuna mjesečno. Raspitujući se, čula je da je ovakvo rješenje za grijanje prostora implementirano u samostanu Otaca karmelićana u Buškom Blatu kod Livna, te ga je potom odlučila pokušati ostvariti i na Lužnici. Financijsku pomoć pronašla je u Regionalnoj energetskej agenciji Sjeverozapadne Hrvatske (REGEA) te Fondu za zaštitu okoliša i energetske učinkovitost. Ukupna vrijednost projekta bila je 900.000 kuna. Sustav dizalica topline, koji zimi služi za grijanje, a ljeti za hlađenje prostorija, ugrađen je 2011. godine. Za opskrbu toplom vodom iskopani su bunari te ugrađene cijevi kojima je ona dovedena u dvorac i novu zgradu.²¹⁸

Recentna konzervatorsko-restauratorska istraživanja provedena su na pročelju dvorca u rujnu 2020. godine na zahtjev vlasnika i Konzervatorskog odjela u Zagrebu kako bi se prikazalo zatečeno stanje te upotpunila postojeća dokumentacija i građa potrebna za obnovu pročelja. Radovima su obuhvaćene sve karakteristične pozicije kako bi se definirali svi povijesni slojevi – prvobitna građa, žbuka i oslik – nalič, kao i sve naknadne intervencije. Otvoreno je 40 istraživačkih sondi, na temelju čega je utvrđen redoslijed nalaza, odnosno osnovne faze gradnje i pojedine intervencije. Opisane su i interpretirane sve sonde i slojevi (uključujući i ton kartu oslika – sl. 75), predložena je njihova datacija, a položaj sondi ucrtan je u snimke objekta te je načinjena i pripadajuća fotodokumentacija.²¹⁹ Istraživanja su definirala niz povijesnih slojeva koji su prema fazama nastanka označeni slovima od A do F te brojevima.

Oznakom 0A označena je prvobitna građa perimetralnih zidova prvobitnog volumena dvorca, građenog u trećoj četvrtini 18. stoljeća za obitelj Rauch. Radi se o kameno-opečnoj građi perimetralnih zidova prizemlja svih krila koja je sazdana od manjih i većih komada kamena s

²¹⁷ Dizalice topline u baroknom dvorcu starom dva i pol stoljeća, <http://www.energetika-net.com/specijali/posjetili-smo/dizalice-topline-u-baroknom-dvorcu-starom-dva-i-pol-stoljeca-15109> (pregledano 27. travnja 2021.)

²¹⁸ Dizalice topline u baroknom dvorcu starom dva i pol stoljeća, <http://www.energetika-net.com/specijali/posjetili-smo/dizalice-topline-u-baroknom-dvorcu-starom-dva-i-pol-stoljeca-15109> (pregledano 27. travnja 2021.)

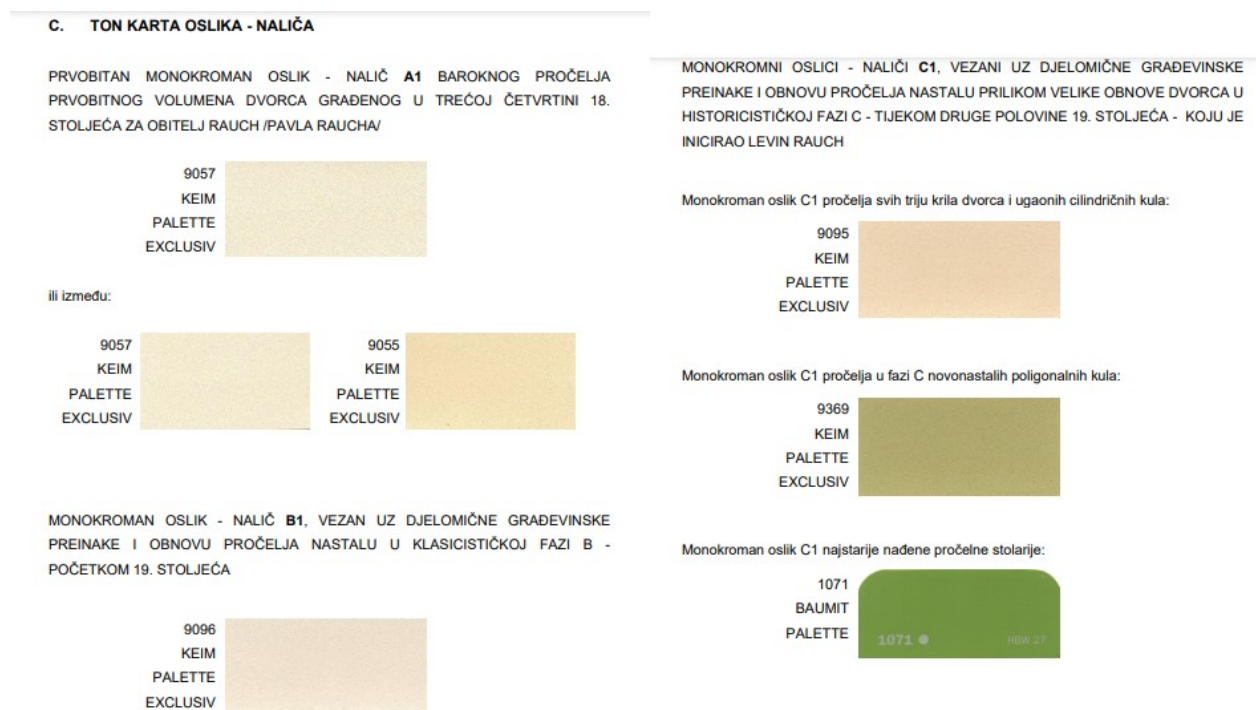
²¹⁹ Varšić, 2020., 5.

ispunom od lomljenca i opeke, kao i o opečnoj građi perimetralnih zidova kata i cilindričnih ugaonih kula. Ta je građa relativno čvrste i stabilne strukture, dobro vezana te bez vidljivih većih mehaničkih oštećenja.²²⁰

Oznaka A0 predstavlja, vrlo vjerojatno, najstariju nađenu, prvobitnu vapneno-pješčanu žbuku baroknog pročelja prvobitnog volumena dvorca. Žbuka je srednje fine granulacije pijeska i svijetlosive boje, s manjim, većim i velikim uglavnom oblim zrnima kamena u rjeđem do srednje gustom rasteru te s manjim i većim grumenima vapna u rjeđem rasteru.²²¹

Oznakom A1 označen je najstariji nađeni oslik – nalič prvobitnog baroknog pročelja na vapneno-pješčanoj žbuci. To je monokroman, svijetlosivi oker oslik – nalič, tanjeg i debljeg nanosa vapnene boje nanesene preko tanjeg i debljeg vapnenog podslika.²²²

Oznakom A2 označen je monokroman, svijetlosivi oker oslik – nalič koji predstavlja prvu naknadnu intervenciju u osliku pročelja.²²³



Slika 75 – Ton karta oslika – naliča, konzervatorsko-restauratorska istraživanja pročelja dvorca Lužnica, rujan 2020.

²²⁰ Isto, 6.

²²¹ Isto, 7.

²²² Isto, 8.

²²³ Isto.

Oznakom 0B označena je građa vezana uz djelomične građevinske preinake i obnovu pročelja početkom 19. stoljeća (klasicistička faza). To je kamena građa sjevernog balkonskog podesta i volutnih konzola, klesanih u sedimentnoj stijeni, relativno čvrste i stabilne strukture te bez vidljivih većih mehaničkih oštećenja.²²⁴

Oznakom B0 označena je pješčana žbuka vezana uz djelomične građevinske preinake i obnovu pročelja početkom 19. stoljeća. Srednje je fine do fine granulacije pijeska i sivo-žučkaste boje, bez većih zrna kamena te s manjim, većim i velikim grumenima vapna u rjeđem rasteru.²²⁵

Oznakom B1 označen je monokroman, svijetlosivi oker oslik – nalič na vapnenoj žbuci B0 vezan uz djelomične građevinske preinake i obnovu pročelja početkom 19. stoljeća. Tanjeg je i debljeg nanosa vapnene boje nanesene preko tanjeg vapnenog podslika, živog nanosa i nejednoliko raspoređenog pigmenta unutar vapnene boje.²²⁶

Oznakom B2 i B3 označeni su monokromni svijetlosivi oker oslici – naliči koji su prva i druga naknadna intervencija u osliku pročelja na sanacijskoj pješčanoj žbuci B0. Debljeg su nanosa vapnene boje, nanesenog neposredno jedan na drugi te neposredno na oslik B1.²²⁷

Oznaka 0C predstavlja građu vezanu uz djelomične građevinske preinake i obnovu pročelja nastalu prilikom prvog velikog preoblikovanja dvorca tijekom druge polovice 19. stoljeća (historicistička faza). To je dobro vezana opečna građa relativno pravilnog i ujednačenog sloga i rastera te relativno čvrste i stabilne strukture.²²⁸

Oznakom C0 označena je produžna žbuka vezana uz djelomične građevinske preinake i obnovu pročelja nastalu prilikom prvog velikog preoblikovanja dvorca tijekom druge polovice 19. stoljeća. Srednje je fine granulacije pijeska i nešto tamnije sive do sivo-okerašte boje, bez većih zrna kamena te s manjim i većim grumenima vapna u srednje gustom do rjeđem rasteru. Nanesena je na opečnu građu 0C.²²⁹

Oznakom C1 označen je oslik – nalič na produžnoj žbuci C0. Radi se o monokromnom oker-sivom osliku plohe zida i elemenata arhitektonske plastike na pročelju svih krila i cilindričnih

²²⁴ Isto, 9.

²²⁵ Isto.

²²⁶ Isto, 10.

²²⁷ Isto.

²²⁸ Isto, 10–11.

²²⁹ Isto, 11.

ugaonih kula te monokromnom zelenom osliku plohe zida i elemenata arhitektonske plastike pročelja neogotičkih poligonalnih kulica.²³⁰

Oznakama C2 i C3 označena su dva monokromna oslika – naliča koji su prva i druga naknadna intervencija u osliku pročelja na produžnoj žbuci C0. Oslík C2 je svijetle oker-sive boje, dok je oslík C3 tamnije oker boje. Slabije su vezani jer su nanošeni *secco* tehnikom, ljušte se i osipaju.²³¹

Oznaka 0D predstavlja građu vezanu za drugo veliko preoblikovanje pročelja dvorca iz 1929. godine. To je opečna građa i građa crijepa korištena prilikom ugradnje nove prozorske i vratne stolarije.²³²

Oznakom D0 označena je produžna žbuka vezana za drugo veliko preoblikovanje pročelja dvorca iz 1929. godine. Žbuka je nanescna na pročelja dvorca na svim mjestima gdje su prethodne vapneno-pješćane žbuke A0 i B0 te produžna žbuka C0 propale i otučene do građe, kao i uz tada ugrađenu novu stolariju. Sive je boje te srednje fine granulacije pijeska, s manjim i većim zrnima oblog kamena u vrlo rijetkom rasteru te bez grumena vapna. Pravilne je i napete forme, što je karakteristično za recentne žbuke, ali je *zanatski nedorađene* teksture.²³³

Oznakom D1 označen je monokroman oker-sivi oslík – nalič debljeg nanosa boje, nanescn neposredno na produžnu sanacijsku žbuku D0. Iako je uglavnom dobro vezan, prilično je mehanički oštećen.²³⁴

Oznaka 0E predstavlja građu vezanu uz montažu trenutne, recentne prozorske i vratne stolarije.²³⁵

Oznaka E0 predstavlja cementnu žbuku koja je na pročelja nanescna prilikom recentne obnove u fazi E, na mjestima manjih i većih mehaničkih oštećenja prethodnih žbuka te uz ugradnju nove prozorske i vratne stolarije. Srednje je fine granulacije pijeska i tamnije sive boje, bez većih zrna kamena i grumena vapna.²³⁶

²³⁰ Isto, 11–12.

²³¹ Isto, 12.

²³² Isto, 12–13.

²³³ Isto, 13.

²³⁴ Isto.

²³⁵ Isto.

²³⁶ Isto, 14.

SONDA BROJ 4 - VOLUTNA KONZOLA BALKONSKOG PODESTA I EL. ZAKLJUČKA GL. PORTALA NA JUŽNOM PROČELJU SRED. VOL. JUŽ.KRILA



FOTO broj 8 i 9 - TOTAL I DETALJ SONDE broj 4

Slika 76 – Sonda broj 4, volutna konzola balkonskog podesta i zaključka portala na južnom pročelju, konzervatorsko-restauratorska istraživanja pročelja dvorca Lužnica, rujn 2020.

Oznakom E1 označen je oslik – nalič nanesen na sanacijsku cementnu žbuku E0. Debljeg je nanosa i oker paronepropusne boje, što je onemogućilo pravilnu izmjenu vlage iz zraka te pod njim vapneno-pješčane žbuke i vapneni naliči ubrzano propadaju.²³⁷

Oznakom F0 označena je recentna cementna žbuka na pročeljima dvorca, nanescna prilikom recentne obnove u fazi F na mjestima manjih i većih mehaničkih oštećenja prethodnih žbuka (A0, B0, C0 i D0). Srednje je fine granulacije pijeska i tamnije sive boje, bez većih zrna kamena i grumena vapna.²³⁸

Oznakom F1 označen je recentan polikroman oslik – nalič koji je na pročelje dvorca nanesen prilikom recentne obnove u fazi F na sanacijsku cementnu žbuku F0 te neposredno na prethodni oslik E1. Debljeg je nanosa i paronepropusne boje, što je onemogućilo pravilnu izmjenu vlage iz zraka te pod njim vapneno-pješčane žbuke i vapneni naliči ubrzano propadaju. Radi se o osliku relativno jednostavne koncepcije i forme te polikromije ograničene na nekoliko boja.²³⁹

Kao primjer restauratorske sonde i prikaza pojedinih slojeva iz recentnih istraživanja odabrana je sonda broj 4 (sl. 76) koja se nalazi na volutnoj konzoli balkonskog podesta i zaključka portala na južnom pročelju. Na tom su mjestu zabilježeni slojevi 0A, A0, A1, A2, D0, D1 i F1.²⁴⁰

Arhitektonska snimka postojećeg stanja dvorca načinjena je u studenom 2020. godine kako bi, kao i prethodna konzervatorsko-restauratorska istraživanja, služila kao podloga za izradu budućeg projekta obnove objekta. Snimka je izrađena temeljem arhitektonskog snimanja građevine na terenu, geodetskog snimanja građevine u položajnom i visinskom smislu te georeferenciranog geodetskog fotogrametrijskog snimanja građevine.²⁴¹

²³⁷ Isto.

²³⁸ Isto.

²³⁹ Isto.

²⁴⁰ Isto, 32.

²⁴¹ Ljubić, 2020., 8.

5. REVITALIZACIJA – prenamjena u *Duhovno-obrazovni centar Marijin dvor*

Sljedeća rečenica Mladena Obada Šćitarocija i Bojane Bojanić Obad Šćitaroci jako dobro ocrtava sudbinu dvorca otkad su ga preuzele sestre milosrdnice: *Ako bismo birali najpoduzetniji tim koji vodi neki dvorac u Hrvatskoj i pritom ga je uspio brendirati u samo nekoliko godina, bio bi to tim Družbe sestara milosrdnica sv. Vinka Paulskog, koje vode dvorac Lužnicu.*²⁴² To se posebno odnosi na posljednjih 10 – 15 godina.

Budući da je dvorac s vremenom postao vrlo neprikladan za život starih i bolesnih sestara te da je postojao veliki interes da se on kao kulturno dobro otvori javnosti, sestre su ovdje odlučile osnovati duhovno-obrazovni centar.²⁴³ Na tragu humanih i društveno osviještenih načela njihova reda te u korak s potrebama suvremenoga života, a na temelju inicijative i iskustava njemačke karitativne katoličke organizacije Renovabis, sestre su 2003. godine započele projekt implementiranja različitih aktivnosti koje će dvorcu dati novu namjenu i sadržaje, ali i omogućiti njegovu obnovu te daljnje održavanje. Poštujući kulturnu baštinu koja je već dugo u njihovom vlasništvu, promišljale su o njenom održivom korištenju kao optimalnom modelu zaštite i očuvanja, u kojemu su zaštita i upotreba međusobno neodvojive.²⁴⁴

Duhovno-obrazovni centar Marijin dvor funkcionira kao ustanova za obrazovanje odraslih koju vode sestre milosrdnice. Svečano je blagoslovljen i otvoren 13. listopada 2007. godine, a svetu je misu tom prilikom predvodio kardinal Josip Bozanić, zagrebački nadbiskup. Centar je po svojoj strukturi jedinstven u hrvatskoj Crkvi. Uz organiziranje vlastitih programa (duhovne obnove i seminari), Centar svoje prostore i usluge nudi i svim zainteresiranima koji u njemu žele organizirati duhovne ili edukativne programe za svoje članove i korisnike. Dakle, ustupljuje ga se pojedincima, zajednicama, udrugama, skupinama, organizacijama i poduzećima, a u njemu također postoji mogućnost organiziranja konferencija, stručnih seminara i savjetovanja.²⁴⁵

Jedan od glavnih ciljeva prenamjene dvorca Lužnica u duhovno-obrazovni centar bio je posvetiti se radu na čovjekovu duhovnom, prosvjetnom i kulturnom rastu i time pridonijeti cjelovitom

²⁴² Obad Šćitaroci, Bojanić Obad Šćitaroci, 2018.b, 110.

²⁴³ *Lužnica*, <https://www.milosrdnice-zagreb.hr/nase-zajednice/samostan-bdm-od-cudotvorne-medaljice-luznica/> (pregledano 12. prosinca 2020.)

²⁴⁴ *Dvorac Lužnica u kontekstu održivoga korištenja kulturne baštine*, <https://www.culturenet.hr/hr/dvorac-luznica-u-kontekstu-odrzivoga-koristenja-kulturne-bastine/52893> (pregledano 20. travnja 2021.)

²⁴⁵ Bradica, *O nama*, <https://luznica.com/o-nama/> (pregledano 25. travnja 2021.)

oblikovanju osobe kao pojedinca, ali i društvene zajednice.²⁴⁶ Prilikom njegova stvaranja sestre su razmišljale i o daru povijesne i duhovne baštine koji su ovdje primile, zbog čega smatraju da je njihov zadatak taj dar očuvati, oplemeniti, proširiti i davati ga onima koji to žele. Pritom kao kulturno dobro posebno cijene barokni dvorac, promatrajući ga kao *dragocjeni biser* koji žele sačuvati tako da ga se stavi u službu suvremenog čovjeka, ali da se pritom ne oduzima ništa od *njegove blistave ljepote i zanimljivosti njegove priče o davnim i prestalim vremenima*.²⁴⁷ Prošli naraštaji časnih sestara koji su ovdje živjeli ostavili su im i baštinu molitve, života posvećenog Bogu, života i rada s narodom i za narod u njegovim lijepim, ali i teškim trenucima, što ih obvezuje na takvu odgovornost i danas. U svakom od ciljeva centra ugrađena su *četiri stupa*, odnosno područja programa: duhovni, društveni, kulturni i ekološki. Oni obuhvaćaju čovjeka u duhovnoj i osobnoj dimenziji, u odnosima prema društvu u kojem živi i koje gradi, u kulturi u kojoj se izražava i/ili sudjeluje te u ekologiji koja ga potiče na poštovanje i odgovornost prema planetu Zemlji i budućim naraštajima koji će na njemu živjeti.²⁴⁸

Duhovno-obrazovni centar raspolaže sa 60 jednokrevetnih i 7 dvokrevetnih soba koje su opremljene kupaonicama, telefonima, bežičnom internetskom mrežom na koju se gosti mogu spojiti, ali i priključkom za mrežni kabel. Korisnicima centra na korištenje se nudi i nekoliko računala u radnim prostorijama dvorca te u auli zgrade za smještaj, kao i mala knjižnica duhovne literature.²⁴⁹ U podrumu dvorca nalazi se konferencijska dvorana sa 150 mjesta i multimedijском opremom za prezentacije, manja dvorana za rekreativne programe i domjenke te lijep podrumski prostor za druženja (konoba). Ugrađena dizala omogućuju pristup i kretanje dvorcem i osobama s invaliditetom.²⁵⁰ Uz dvorane u podrumu dvorca, u novoj je zgradi još jedna konferencijska dvorana s 40 kino stolica i 30 sjedećih mjesta sa stolovima. U dvorcu je korisnicima na raspolaganju i blagovaonica koja može primiti oko 80 osoba, a uz redovna tri obroka, po dogovoru se nude i kava i kolači u pauzama. Obroci se uglavnom pripremaju od domaće hrane iz lužničkog vrta i domaćinstva,²⁵¹ a pojedini se prehrambeni proizvodi, kao i suveniri, mogu kupiti. Sestre tako nude ljekoviti lužnički čaj, koji je 2011. godine kao originalni suvenir od strane Turističke zajednice Zagrebačke županije nagrađen *Priznanjem Zeleni cvijet sa zlatnim znakom*, lužničke meleme, lužničku tjesteninu, raznovrsne likere i napitke, domaći med, sušeno voće, mirisne kutije, ukrasne svijeće, lavandu te keramičke i ostale suvenire koji nastaju

²⁴⁶ Isto.

²⁴⁷ Isto.

²⁴⁸ Isto.

²⁴⁹ Isto.

²⁵⁰ *Najam dvorca i parka*, <https://luznica.com/ponuda/najam-dvorca-i-parka/> (pregledano 25. travnja 2021.)

²⁵¹ *Smještaj gostiju*, <https://luznica.com/ponuda/smjestaj-gostiju/> (pregledano 25. travnja 2021.)

njihovim marljivim radom.²⁵² Centar posjetiteljima tako nudi cjelokupan proizvod koji se sastoji od programa edukativnog karaktera, uz koji su predviđene i razne slobodne aktivnosti za odmor i opuštanje u prostorima dvorca te perivoja, ali i smještajne kapacitete te gastronomske specijalitete. Zbog privlačne lokacije i svih sadržaja koje nudi, dvorac i imanje Lužnica, uz aktivnosti duhovnog karaktera, često su poprište raznih koncerata (sl. 77), predstava, stručnih skupova i sastanaka, a lokalno i šire stanovništvo uvijek ga rado posjećuje. Svake se godine krajem rujna ili početkom listopada u dvorcu održavaju Dani otvorenih vrata, dok stanovnici Zaprešića i okolice uvijek rado dolaze na tradicionalne božićne polnočke nakon kojih sestre nude okrepu u vidu pića i manjih zalogaja. U dvorcu je, primjerice, održan i prvi neformalni sastanak europskih ministara vanjskih poslova tijekom hrvatskog predsjedanja EU-om 2020. godine.²⁵³



Slika 77 – Koncert orkestra Berkeley Wind Ensemble Sveučilišta u Kaliforniji i Puhačkog orkestra Zaprešić, dvorac Lužnica, 2018.

²⁵² Proizvodi i suveniri, <https://luznica.com/ponuda/proizvodi-i-suveniri/> (pregledano 25. travnja 2021.)

²⁵³ U dvorcu pokraj Zaprešića počeo prvi neformalni susret šefova diplomacije, <https://www.jutarnji.hr/vijesti/hrvatska/u-dvorcu-pokraj-zapresica-poceo-prvi-neformalni-susret-sefova-diplomacije-glavne-teme-su-migrantska-kriza-i-odnosi-s-turskom-i-rusijom-10055590> (pregledano 26. travnja 2021.)

Kako bi sve što nude funkcioniralo u skladu sa zakonom, sestre su 2012. godine osnovale tvrtku Lužnica d.o.o. koja je registrirana za djelatnosti u poljoprivredi, turizmu i ugostiteljstvu.²⁵⁴ Nije čudno da je poduzetnost časnih sestara prepoznata i nagrađena pa je tako važno istaknuti da je sestra Berislava Grabovac, voditeljica turističkog programa u dvorcu Lužnica, dobila nagradu *Simply the Best* Udruge hrvatskih putničkih agencija i turističkog časopisa *Way to Croatia* za 2017. godinu za velik doprinos u turističkoj ponudi Zagrebačke županije i Hrvatskoga zagorja zbog kreativnog oblikovanja i provedbe mnogih duhovnih i obrazovnih programa, inovativnog vođenja dvorca te doprinosa u njegovom prepoznavanju kao zanimljivog duhovnog turističkog odredišta.²⁵⁵

Prema informaciji ustupljenoj od sestre Miroslave Bradice, vrhovne poglavarice Družbe, u Lužnici danas živi petnaest sestara, među kojima njih deset na različite načine pomaže u poslovima vezanim uz dvorac i duhovno-obrazovni centar. Način upravljanja kulturnim dobrom koji se provodi u dvorcu zahvaljujući njihovoj brizi, upornosti i marljivom radu za svaku je pohvalu te može poslužiti kao primjer ostalima. Sestre su kroz godine djelovanja dvorac i imanje uspjele učiniti prepoznatljivim u okviru lokalne, ali i šire zajednice, ostale su dosljedne sebi i nastavile svoje djelatnosti na temelju načela reda, istakle su se poduzetničkim duhom i napravile od dvorca primamljiv turistički proizvod. Sve su to nastojale raditi na vlastito i na zadovoljstvo svih posjetitelja, a može se reći i struke, jer je ovaj uspješan model upravljanja održiv te funkcioniranjem, uz podmirivanje svakodnevnih tekućih troškova, omogućava ulaganje u održavanje i obnovu samog dvorca. Sestrama na tom uspjehu svakako treba čestitati.

²⁵⁴ Lužnica d.o.o., <https://www.fininfo.hr/Poduzece/Pregled/luznica/Detaljno/242980> (pregledano 26. travnja 2021.)

²⁵⁵ Obad Šćitaroci, Bojanić Obad Šćitaroci, 2018.b, 110.

ZAKLJUČAK

Dvorac Lužnica važno je kulturno dobro u kontekstu profane barokne arhitekture kontinentalne Hrvatske. Sagrađen je u vremenu velike graditeljske djelatnosti 17. i 18. stoljeća do koje je došlo zbog uspostave stabilnih društveno-gospodarskih i političkih prilika nakon dugogodišnjih osmanskih prijetnji i osvajanja. Plemstvo se tada počelo osjećati sigurno na vlastitim posjedima te je započelo njihovo *spuštanje u nizinu*, važan fenomen srednjoeuropskog baroka, pod čijim se neposrednim utjecajem razvijala i ovdašnja barokna arhitektura. Dvorac se datira u treću četvrtinu 18. stoljeća, kada ga je kao ljetnu ladanjsku rezidenciju obitelji, koja će kasnije postati jedna od najznačajnijih u Hrvatskoj, dao podići vjerojatno Pavao Rauch.

Dvorac je jednokatan, trokrilne forme, s četirima cilindričnim ugaonim kulama. On međutim, ne funkcionira kao samostalna građevina, već je otvoren krajoliku te smješten unutar velikog gospodarskog imanja i autentičnog i održavanog perivoja engleskog tipa. U oblikovanju dvorca primjećuje se korištenje elemenata ranijih razdoblja, što se očituje u arkadnom rastvaranju trijemova prizemlja (koji su, u slučaju Lužnice, kasnije zazidani) te, prije svega, u korištenju cilindričnih ugaonih kula koje su kao motiv preuzete iz arhitekture renesansnih burgova. Međutim, takvi elementi u baroknom razdoblju više nisu imali obrambenu funkciju, već isključivo stambenu i simboličnu. Oni na ovakvim građevinama nisu upotrijebljeni zbog nepoznavanja tadašnjih arhitektonskih strujanja (što se očituje i u činjenici da su isti vlasnici u gradovima podizali suvremeno oblikovane palače), već potpuno svjesno, kako bi se pomoću njih naglasila dugotrajanost i tradicija pojedine plemićke obitelji.

Trenutni vlasnik imanja i dvorca Lužnica je Družba sestara milosrdnica svetog Vinka Paulskog, koja ga je od obitelji Rauch kupila 1925. godine kako bi služio kao mjesto oporavka bolesnim sestrama, mjesto provođenja dopusta i odmora te kao trajni boravak starijim sestrama. Sestre su u dvorcu uvijek marljivo radile i svakoga dočekivale srdačno. S vremenom je on postao neprikladan za život starih i bolesnih sestara, a postojao je i veliki interes da se kao kulturno dobro otvori javnosti te su sestre ovdje 2007. godine osnovale *Duhovno-obrazovni centar Marijin dvor* i tako dvorac prenamijenile u ustanovu za edukaciju odraslih koja kroz programe omogućuje čovjekov duhovni, društveni, kulturni i ekološki razvoj. Uz aktivnosti koje same organiziraju, sestre danas prostore dvorca nude u najam za razna događanja (skupove, radionice, sastanke, koncerte, predstave...). To su im omogućili novi sadržaji implementirani u dvorac. Pritom nude i svoje usluge i proizvode, poput obilazaka dvorca te prodaje domaćih prehrambenih proizvoda, namirnica i suvenira. Marljivim su radom sestre tako od dvorca učinile

prepoznati turistički proizvod na području Zagrebačke županije, ali i Hrvatske općenito, za što su i službeno nagrađene.

Prilikom prenamjene u duhovno-obrazovni centar, dvorac je doživio zadnju veliku adaptaciju prostora. Iako su neki radovi tada izvedeni bez potrebne cjelovite konzervatorske dokumentacije, sestre su u većini slučajeva ipak slušale struku te ih je zanimalo njihovo mišljenje. Bile su, naime, svjesne da je u njihovom posjedu zaštićeno kulturno dobro s velikim povijesno-umjetničkim značajem te su ga s ljubavlju njegovale za dobrobit i korist svijetu. Bez njihove inicijative i proaktivnosti, on danas ne bi bio ovako izvrstan primjer povezivanja različitih funkcija – duhovnosti, edukacije, kulturne baštine i suvremenog turizma. Zbog toga upravljanje dvorcem i imanjem Lužnica treba pohvaliti i s konzervatorskog gledišta, jer su rijetki primjeri baroknih dvoraca u Hrvatskoj koji se mogu pohvaliti očuvanošću i održivošću. Vrlo pozitivno na njega gleda i lokalno stanovništvo, koje ovamo rado zalazi u raznim prilikama. Dvorac Lužnica danas je jedan od omiljenih spomenika Zaprešićana koji je uspješno brendiran te prepoznat i u ostatku Hrvatske, na što svakako treba biti ponosan.

POPIS IZVORA

A) POPIS ARHIVSKIH IZVORA

Viki Jakaša Borić, Biserka Dumbović Bilušić, *Konzervatorska studija dvorca Lužnica*, Ministarstvo kulture i medija Republike Hrvatske, Konzervatorski odjel u Zagrebu, 2007.

Ivan Ljubić, *Dvorac Lužnica, Arhitektonska snimka postojećeg stanja*, Zagreb, studeni 2020. (dostupno u Konzervatorskom odjelu u Zagrebu, Mesnička 49)

Vjekoslav Varšić, *Izješće o konzervatorsko restauratorskim istraživačkim radovima na pročeljima dvorca Lužnica*, Zagreb, rujan 2020. (dostupno u Konzervatorskom odjelu u Zagrebu, Mesnička 49)

B) POPIS INTERNETSKIH IZVORA

Banovanje, <https://banovanje.com/> (pregledano 15. srpnja 2021.)

Miroslava Bradica, *O nama*, <https://luznica.com/o-nama/> (pregledano 25. travnja 2021.)

Crkva sv. Petra, Registar kulturnih dobara Republike Hrvatske, <https://registar.kulturnadobra.hr/#/details/Z-5884> (pregledano 26. studenog 2020.)

Časne sestre iz okolice Zagreba: Proizvodimo struju i prodajemo ju HEP-u, <https://www.vecernji.hr/vijesti/casne-sestre-iz-okolice-zagreba-proizvodimo-struju-i-prodajemo-ju-hep-u-949272> (pregledano 12. listopada 2021.)

Čikulin, Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje, Leksikografski zavod Miroslav Krleža, <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=13387> (pregledano 5. prosinca 2020.)

Događanja, <https://www.visitzapresic.hr/dogadanja/> (pregledano 15. srpnja 2021.)

Dvorac Lužnica, <https://registar.kulturnadobra.hr/#/details/Z-2789> (pregledano 12. svibnja 2021.)

Dvorac Lužnica u kontekstu održivoga korištenja kulturne baštine, <https://www.culturenet.hr/hr/dvorac-luznica-u-kontekstu-odrzivoga-koristenja-kulturne-bastine/52893> (pregledano 20. travnja 2021.)

Dvorci – reprezentativna arhitektura kontinentalne Hrvatske, <https://min-kulture.gov.hr/vijesti-8/dvorci-reprezentativna-arhitektura-kontinentalne-hrvatske/19669> (pregledano 13. listopada 2021.)

Gotova je projektna dokumentacija za sanaciju Župne crkve sv. Petra apostola, <https://icz.hr/2021/02/10/gotova-je-projektna-dokumentacija-za-sanaciju-zupne-crkve-sv-petra-apostola/> (pregledano 2. ožujka 2021.)

Habsburg Empire – Cadastral maps (XIX. century), <https://maps.arcanum.com/en/map/cadastral/> (pregledano 13. prosinca 2020.)

Zaviša Kačić-Alesić, Rat i poraće, <https://luznica.com/istrazite-luznicu/dvorac/> (pregledano 12. prosinca 2020.)

katastar.hr – Državna geodetska uprava, <https://www.katastar.hr/> (pregledano 12. listopada 2021.)

Kompleks stare tvornice žeste i pjenice, <https://registar.kulturnadobra.hr/#/details/Z-6671> (pregledano 20. prosinca 2020.)

Lužnica, <https://www.milosrdnice-zagreb.hr/nase-zajednice/samostan-bdm-od-cudotvorne-medaljice-luznica/> (pregledano 12. prosinca 2020.)

Mosconi, Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje, Leksikografski zavod Miroslav Krleža, <https://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=42046> (pregledano 6. prosinca 2020.)

Muzej Matija Skurjeni, <https://www.visitzapresic.hr/upoznaj-zapresic/muzej-matija-skurjeni/> (pregledano 25. studenog 2020.)

Najam dvorca i parka, <https://luznica.com/ponuda/najam-dvorca-i-parka/> (pregledano 25. travnja 2021.)

Novi dvori Jelačićevi, <http://www.tzzz.hr/mjesta/zapresic/novi-dvori-jelacicevi/> (pregledano 25. studenog 2020.)

O Zaprešiću, <http://www.zapresic.hr/naslovnica/o-zapresicu/o-zapresicu/70/> (pregledano 23. studenog 2020.)

O Zaprešiću. Grad po mjeri čovjeka, <https://www.visitzapresic.hr/upoznaj-zapresic/upoznajte-grad-zapresic/> (pregledano 20. prosinca 2020.)

Martina Ožanić, Ksenija Škarić, »The altar of the Holy Cross of the chapel in Lužnica Manor«, u: *TrArS – Tracing the Art of the Straub Family*, 2018., <https://trars.eu/catalog-item.php?id=16> (pregledano 13. listopada 2021.)

Elizabeta Palanović, *Čikulin*, 1993., Hrvatski biografski leksikon, mrežno izdanje, Leksikografski zavod Miroslav Krleža, <https://hbl.lzmk.hr/clanak.aspx?id=4048> (pregledano 5. prosinca 2020.)

Perivoj oko dvorca Lužnica proglašen spomenikom parkovne arhitekture, <https://www.zagrebacka-zupanija.hr/vijesti/4829/perivoj-okodvorca-luznica-proglasen-spomenikom-pa> (pregledano 3. svibnja 2021.)

Pregled čestica – Zajednički informacijski sustav zemljišnih knjiga i katastra (ZIS), <https://oss.uredjenazemlja.hr/public/cadServices.jsp?action=publicCadastreParcel> (pregledano 12. listopada 2021.)

Provinz Kroatien (1783–1784) – First Military Survey, <https://maps.arcanum.com/en/map/firstsurvey-croatia/> (pregledano 13. prosinca 2020.)

Rauch, Levin, Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje, Leksikografski zavod Miroslav Krleža, <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=51968> (pregledano 8. prosinca 2020.)

Rauch, Pavao, Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje, Leksikografski zavod Miroslav Krleža, <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=51968> (pregledano 8. prosinca 2020.)

Sestre milosrdnice, <https://www.milosrdnice-zagreb.hr/o-nama/sestre-milosrdnice/> (pregledano 12. prosinca 2020.)

Smještaj gostiju, <https://luznica.com/ponuda/smjestaj-gostiju/> (pregledano 25. travnja 2021.)

Stanovništvo u najvećim gradovima i općinama, popis 2011., https://www.dzs.hr/hrv/censuses/census2011/results/htm/h01_06_01/h01_06_01.html (pregledano 23. studenog 2020.)

Tahi, Franjo, Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje, Leksikografski zavod Miroslav Krleža, <https://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=60185> (pregledano 28. studenog 2020.)

U dvorcu pokraj Zaprešića počeo prvi neformalni susret šefova diplomacije, <https://www.jutarnji.hr/vijesti/hrvatska/u-dvorcu-pokraj-zapresica-pocao-prvi-neformalni-susret-sefova-diplomacije-glavne-teme-su-migrantska-kriza-i-odnosi-s-turskom-i-rusijom-10055590> (pregledano 26. travnja 2021.)

veleizdajnički proces, Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje, Leksikografski zavod Miroslav Krleža, <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=51968> (pregledano 8. prosinca 2020.)

Životopis Matija Skurjeni, <https://muzej-matija-skurjeni.hr/zivotopis/> (pregledano 25. studenog 2020.)

Župna crkva sv. Petra dobila potrebna odobrenja za početak radova, <https://zapad.tv/zupna-crkva-sv-petra-dobila-potrebna-odobrenja-za-pocetak-radova/> (pregledano 19. srpnja 2021.)

POPIS LITERATURE

1. Josip Adamček, »Susjedgradsko-stubičko vlastelinstvo uoči seljačke bune 1573.«, u: *Historijski zbornik* 19–20 (1966.–1967.), str. 141–194.
2. Marina Bagarić, »Arhitekt Otto von Hofer i plemićka obitelj Vranyczany-Dobrinović«, u: *Radovi Instituta za povijest umjetnosti* 37 (2013.), str. 145–158.
3. Zvonimir Blažić, *Razvoj i urbanizacija naselja Zaprešić od 1963.do 1995. godine*, diplomski rad, Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 2019.
4. Dubravka Botica, »Utjecaj i interpretacija tradicije u arhitekturi 17. i 18. stoljeća u sjeverozapadnoj Hrvatskoj na odabranim primjerima – oblikovanje zvonika i ugaonih kula«, u: *Arhitekturna zgodovina* 2, (ur.) Renata Novak Klemenčić, Martina Malešič, Ljubljana: 400, 2014., str. 40–49.
5. Branimir Brgles, »Toponimija na području Susedgradskog vlastelinstva u srednjovjekovnim i ranonovovjekovnim izvorima«, u: *Folia onomastica Croatica* 19 (2010.), str. 9–36.
6. Branimir Brgles, »Franjevački samostan i crkva Blažene Djevice Marije od Pohođenja u Mariji Gorici«, u: *Kaj* XLIV/5 (2011.), str. 45–56.

7. Branimir Brgles, »O početcima franjevačkoga samostana u Svetoj Gorici«, u: *Croatica Christiana periodica* 42/82 (2018.), str. 11–32.
8. Josip Buturac, *Popis župa zagrebačke biskupije 1334. i 1501. godine*, u: *Starine* 59 (1984.), str. 43–108.
9. Dragan Damjanović, »Grobља u Hrvatskoj u 19. i 20. stoljeću: arhitektura i prostorno uređenje«, u: *Put u vječnost*, katalog izložbe (Zagreb, Galerija Klovićevi dvori, 26. 8. – 6. 11. 2016.), (ur.) Zvonko Maković, Danijela Marković, Zagreb: Galerija Klovićevi dvori, 2016., str. 33–43.
10. »Gospodarstvo i turizam«, u: *Zaprešić: monografija*, (ur.) Višnja Goljački, Zaprešić: Grad Zaprešić, 2015., str. 84–113.
11. Anđela Horvat, *Barok u kontinentalnoj Hrvatskoj*, Zagreb: Sveučilišna naklada Liber, 1982.
12. Katarina Horvat-Levaj, *Barokna arhitektura*, Zagreb: Naklada Ljevak, 2015.
13. Iskra Iveljić, *Anatomija jedne velikaške porodice. Rauchovi*, Zagreb: FF press, 2019.
14. Viki Jakaša Borić, Biserka Bilušić Dumbović, »Novi dvori zaprešićki«, u: *Peristil* 48 (2005.), str. 109–120.
15. Viki Jakaša Borić, Martina Ožanić, »Župna crkva sv. Vida s kapelom sv. Barbare u Brdovcu – novi prilozi poznavanju povijesti izgradnje i štukodekoracije«, u: *Portal* 11 (2020.), str. 109–132.
16. Josip Jukić, *Hrvatski gradovi: od antike do suvremenog doba*, Zagreb: Mozaik knjiga, 2015.
17. Baltazar Adam Krčelić, *Annuae ili historija: 1748 – 1767*, Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, 1952.
18. Stjepan Krivošić, »Mjesna imena (toponimi) na području općine Zaprešić (njihova tvorba i značenje)«, u: *Zaprešićki zbornik*, (ur.) Lucijan Orlić, Zaprešić: Narodno sveučilište Zaprešić, Brdovec: Muzej Brdovec, 1988., str. 45–47.
19. Stjepan Krivošić, »Dioba nasljedstva Moskon-Čikulini 1712. godine«, u: Stjepan Krivošić, *Slike iz prošlosti zaprešićkoga kraja od 1209. do 1903.*, (ur.) Stjepan Laljak, Zaprešić: Matica hrvatska Zaprešić, 1993., str. 46–48. (prijevod spisa iz arhivskog fonda obitelji Čikulini-Sermage)
20. Emilij Laszowski, »Porodica Čikulini«, u: *Zaprešićki godišnjak* VI. (1996.), str. 17–52. [prvi rukopis nastao 1948.]
21. Vladimir Marković, »O baroknim dvorcima u Hrvatskoj (dvije skice)«, u: *Radovi Instituta za povijest umjetnosti* 11 (1987.), str. 143–157.

22. Vladimir Marković, *Barokni dvorci Hrvatskog zagorja*, Zagreb: Nacionalna i sveučilišna biblioteka, 1995.
23. Ivo Maroević, *Sadašnjost baštine*, Zagreb: Društvo povjesničara umjetnosti SR Hrvatske, 1986.
24. Vjekoslav Noršić, »Genealoški podatci o plemićkim porodicama iz matica župe Brdovec (s latinskoga preveo Jozo Ivanović)«, u: *Zaprešićki godišnjak IX. (1999.)*, str. 256–282. [tekst je prvi puta objavljen u *Vjesniku Državnog arhiva* 1939. godine na latinskom jeziku]
25. »Sakralna kultura«, u: *Zaprešić: monografija*, (ur.) Višnja Goljački, Zaprešić: Grad Zaprešić, 2015., str. 180–189.
26. Agneza Szabo, Alan Labus, »Povijest Zaprešića«, u: *Zaprešić: monografija*, (ur.) Višnja Goljački, Zaprešić: Grad Zaprešić, 2015., str. 16–65.
27. Mladen Obad Šćitaroci, *Dvorci i perivoji Hrvatskog zagorja*, Zagreb: Školska knjiga, 2005. [3. izdanje; prvo izdanje 1991.]
28. Mladen Obad Šćitaroci, Bojana Bojanić Obad Šćitaroci, »Kriteriji vrjednovanja dvoraca – odabir najvrjednijih hrvatskih dvoraca«, u: *Dvorci i ljetnikovci – kulturno naslijeđe kao pokretač gospodarskog razvoja*, međunarodni znanstveno-stručni skup, zbornik radova (Varaždin, 13. – 14. listopada 2006.), (ur.) Mladen Obad Šćitaroci, Zagreb: Sveučilište u Zagrebu, Arhitektonski fakultet, 2006., str. 143–158.
29. Mladen Obad Šćitaroci, Bojana Bojanić Obad Šćitaroci, »Dvorci i perivoji u Krapinsko-zagorskoj županiji«, u: *Povijest, baština i kultura krapinsko-zagorske županije*, (ur.) Goranka Kovačić, Krapina: Krapinsko-zagorska županija, 2007., str. 86–101.
30. Mladen Obad Šćitaroci, Bojana Bojanić Obad Šćitaroci, »Laduč i Mirkovec – dva dvorca obitelji Vranyczany-Dobrinović«, u: *Zagreb, moj grad X/58 (2016.)*, str. 42–47.
31. Mladen Obad Šćitaroci, Bojana Bojanić Obad Šćitaroci, »Januševac – najljepši dvorac u Hrvatskoj«, u: *Zagreb, moj grad XI/66 (2018.)*, str. 44–51. (Obad Šćitaroci, Bojanić Obad Šćitaroci, 2018.a)
32. Mladen Obad Šćitaroci, Bojana Bojanić Obad Šćitaroci, »Lužnica: od feudalnoga dvorca do samostana i duhovnog centra – Marijin dvor kao uspješno turističko odredište«, u: *Zagreb, moj grad XII/69 (2018.)*, str. 110–116. (Obad Šćitaroci, Bojanić Obad Šćitaroci, 2018.b)
33. Martina Ožanić, »Altaristika u opusu Franza Antona Strauba na području sjeverne Hrvatske – geneza motiva, utjecaji, odjeci«, u: *Peristil 61 (2018.)*, str. 65–87.

34. Gabrijela Šestani, Goran Krivanek, *Stručna podloga za zaštitu Spomenika parkovne arhitekture. Perivoj oko dvorca Lužnica*, Zagreb: Ministarstvo zaštite okoliša i energetike, 2019.
35. Želimir Škoberne, »Povijest istraživanja«, u: *Drenje: rezultati istraživanja 1980 – 1985*, (ur.) Želimir Škoberne, Brdovec: Muzej Brdovec, 1987., str. 9–20. (Škoberne, 1987.a)
36. Želimir Škoberne, »Zaključna razmatranja«, u: *Drenje: rezultati istraživanja 1980 – 1985*, (ur.) Želimir Škoberne, Brdovec: Muzej Brdovec, 1987., str. 59–61. (Škoberne, 1987.b)
37. Alka Turalija, Anica Perković, Darija Perković, »English Park by the Luznica Castle in Croatia (Inventory, Valorisation and Restoration Guidelines)«, u: *Bulletin UASVM Horticulture*, 67/1 (2010.), str. 403–407.
38. Vesna Vrabc, »Obnova grobnice obitelji Jelačić u Novim dvorima /Zaprešić/«, u: *Muzejski vjesnik* 15 (1992.), str. 15–17.
39. Berislava Vračić, Alfonza Kovačić, *Sestre milosrdnice sv. Vinka Paulskoga s kućom maticom u Zagrebu 1845 – 1995*, knjiga I. *Kuća matica*, Zagreb: Družba sestara milosrdnica sv. Vinka Paulskog, 1996.
40. Berislava Vračić, Alfonza Kovačić, »Marijin dvor Lužnica«, u: *Zaprešićki godišnjak XVII.* (2007.), str. 166–181.
41. Tihomir Žiljak, »Prošlost područja općine Zaprešić«, u: *Zaprešić: stambeno-komunalna monografija*, Zaprešić: Samoupravna interesna zajednica stanovanja i komunalnih djelatnosti, 1990., 11–28.

POPIS SLIKOVNIH PRILOGA

Slika 1 – Današnji grad Zaprešić (<https://www.visitzapresic.hr/upoznaj-zapresic/upoznajte-grad-zapresic/>, pregledano 20. prosinca 2020.) – str. 2

Slika 2– Šire zaprešićko područje na austro-ugarskoj karti, druga vojna izmjera, 1865. – 1869. (<https://maps.arcanum.com/en/map/europe-19century-secondsurvey/>, pregledano 17. prosinca 2020.) – str. 4

Slika 3 – Dvorci sjeverozapadne Hrvatske (četiri dvorca u Zaprešiću i njegovoj bližoj okolini označena su crvenom bojom) (Obad Šćitaroci, 2005. [1991.], 33) – str. 6

Slika 4 – Dvorac Vranczyany-Dobrinović, Laduč, 1881. (fotografija autorice, 2016.) – str. 7

Slika 5 – Dvorac Januševec, Prigorje Brdovečko, 1830., izveden po projektu B. Felbingera (?) (fotografija autorice) – str. 8

Slika 6 – Dvorac, Novi dvori, Zaprešić, oko 1851. (fotografija autorice, 2019.) – str. 10

Slika 7 – Vršilnica, Novi dvori, Zaprešić, 18. stoljeće, obnovljena u svibnju 2018. (fotografija autorice, 2019.) – str. 10

Slika 8 – Grobnica obitelji Jelačić, Novi dvori, Zaprešić, izvedena 1884. po projektu H. Bolléa (fotografija autorice, 2019.) – str. 11

Slika 9 – Kapela svetog Josipa, Novi dvori, Zaprešić, 1855. (fotografija autorice, 2019.) – str. 11

Slika 10 – Eksterijer s vidljivom kružnom kapelom svete Barbare, župna crkva svetog Vida, Brdovec, 17. – 19. stoljeće, (fotografija autorice, 2021.) – str. 12

Slika 11 – Interijer, župna crkva svetog Vida, Brdovec, 17. – 19. stoljeće (fotografija: Pepper Atelier, 2020.) – str. 13

Slika 12 – Župni dvor (1837.) i župna crkva Blažene Djevice Marije od Pohodenja (1758.), (fotografija autorice, 2021.) – str. 14

Slika 13 – Glavni oltar, župna crkva Blažene Djevice Marije od Pohodenja, Marija Gorica, 1757. (<https://www.tzssdib.hr/hr/info/marija-gorica/kulturna-bastina-marija-gorica>, pregledano 12. 10. 2021.) – str. 15

Slika 14 – Župna crkva svetog Petra, Zaprešić, 1869., vidljiva oštećenja nastala u potresu 29. prosinca 2020. (fotografija: Televizija Zapad, 2020.) – str. 16

Slika 15 – Grb i zastava grada Zaprešića (<http://www.zapresic.hr/naslovnica/o-zapresicu/politicko-ustrojstvo/203/>, pregledano 20. prosinca 2020.) – str. 20

Slika 16 – Pogled na perivoj i južno pročelje dvorca Lužnica s ceste D225 (fotografija autorice, 2021.) – str. 21

Slika 17 – Položaj dvorca, imanja i naselja Lužnica (<https://www.google.hr/maps/>, pregledano 13. prosinca 2020.) – str. 21

Slika 18 – Giacomo Cantelli da Vignola, zemljopisna karta Parte della Schiavonia, 1690. (Zaprešićki zbornik, 1988., 44) – str. 22

Slika 19 – Položaj dvorca i imanja Lužnica u širem prostornom kontekstu, habsburška prva vojna izmjera 1783. – 1784. (<https://maps.arcanum.com/en/map/firstsurvey-croatia/>, pregledano 13. prosinca 2020.) – str. 23

Slika 20 – Dvorac i imanje Lužnica s vidljivim dijelovima kompleksa i pristupnim putovima, habsburška prva vojna izmjera 1783. – 1784. (<https://maps.arcanum.com/en/map/firstsurvey-croatia/>, pregledano 13. prosinca 2020.) – str. 23

Slika 21 – Dvorac, perivoj s ribnjakom i imanje Lužnica, habsburška katastarska karta, 1862. (<https://maps.arcanum.com/en/map/cadastral/>, pregledano 13. prosinca 2020.) – str. 24

Slika 22 – Dvorac, perivoj s ribnjakom i imanje Lužnica, austro-ugarska druga vojna izmjera 1865. – 1869. (<https://maps.arcanum.com/en/map/secondsurvey-croatia/>, pregledano 13. prosinca 2020.) – str. 25

Slika 23 – Dvorac, perivoj s ribnjakom i imanje Lužnica, austro-ugarska treća vojna izmjera, 1869. – 1887. (M 1:25 000) (<https://maps.arcanum.com/en/map/thirdsurvey25000/>, pregledano 13. prosinca 2020.) – str. 26

Slika 24 – Barunski grb iz grbovnice Pavla Raucha (Iveljić 2019, 308, sl. 30) – str. 32

Slika 25 – Sestre na odmoru u Lužnici, 1931. (Vračić, Kovačić, 1996., 314) – str. 38

Slika 26 – Prvi lužnički prvopričesnici, Alojzijevo 1930. (Vračić, Kovačić, 1996., 316) – str. 39

Slika 27 – Kapelica u dvorskom salonu, Lužnica (Vračić, Kovačić, 1996., 320) – str. 40

Slika 28 – Posjedi nekadašnjeg imanja Lužnica, danas u vlasništvu Družbe sestara milosrdnica – označeno crvenom bojom (izvor: Google Maps, izradila autorica prema podacima sa stranice katastar.hr) – str. 42

Slika 29 – Dvorac Lužnica snimljen iz zraka (<https://icz.hr/2020/10/22/zatvorena-luznica-za-posjetitelje/>, pregledano 1. prosinca 2020.) – str. 43

Slika 30 – Zazidani prozorski otvor na prvom katu, sjeverozapadna ugaona kula, dvorac Lužnica (fotografija autorice, 2021.) – str. 46

Slika 31 – Tlocrt podruma (Ljubić, 2020., prilog 2.01) – str. 48

Slika 32 – Dvorana kardinala Jurja Haulika, podrum, dvorac Lužnica (fotografija autorice, 2021.) – str. 49

Slika 33 – Tlocrt prizemlja (Ljubić, 2020., prilog 2.02) – str. 49

Slika 34 – Tlocrt prvog kata (Ljubić, 2020., prilog 2.03) – str. 50

Slika 35 – Sjeverno dvorišno pročelje, dvorca Lužnica (fotografija autorice, 2021.) – str. 51

Slika 36 – Zazidani arkadni trijemovi u prizemlju i umetnuti prozorski otvori, zazidani prozorski otvori na prvom katu, vidljiv izostanak razdjelnog vijenca između prizemlja i prvog kata (na cilindričnoj ugaonoj kuli još postoji), neogotička poligonalna kulica, sjeverno dvorišno pročelje, dvorac Lužnica (fotografija autorice, 2021.) – str. 51

Slika 37 – Zazidani nekadašnji arkadno rastvoreni trijemovi, detalj obrisa segmentnih lukova, kapitela i dekoracije lambrekenima, sjeverno dvorišno pročelje, dvorac Lužnica (fotografija autorice, 2021.) – str. 52

Slika 38 – Detalj oblikovanja pročelja, sjeverno dvorišno pročelje, dvorac Lužnica (fotografija autorice, 2021.) – str. 53

Slika 39 – Detalj oblikovanja prozora prvog kata, sjeverno dvorišno pročelje, dvorac Lužnica (fotografija autorice, 2021.) – str. 54

Slika 40 – Rizalit, sjeverno dvorišno pročelje, dvorac Lužnica (fotografije autorice, 2021.) – str. 55

Slika 41 – Detalj portala veže i balkona, sjeverno dvorišno pročelje, dvorac Lužnica (fotografija autorice, 2021.) – str. 55

Slika 42 – Rizalit, detalji oblikovanja prvog kata, vidljivi inicijali PR na balkonu, sjeverno dvorišno pročelje, dvorac Lužnica (fotografija autorice, 2021.) – str. 56

Slika 43 – Neogotička poligonalna kulica, sjeverno dvorišno pročelje, dvorac Lužnica (fotografija autorice, 2021.) – str. 57

Slika 44 – Sjeveroistočna ugaona kula, sjeverno dvorišno pročelje, dvorac Lužnica (fotografija autorice, 2021.) – str. 58

Slika 45 – Južno pročelje, dvorac Lužnica (fotografija autorice, 2021.) – str. 59

Slika 46 – Rizalit, južno pročelje, dvorac Lužnica (fotografija autorice, 2021.) – str. 60

Slika 47 – Rizalit, detalji oblikovanja prvog kata, južno pročelje (fotografija autorice, 2021.) – str. 61

Slika 48 – Rizalit, balkon s inicijalima LR, južno pročelje, dvorac Lužnica (fotografija autorice, 2021.) – str. 61

Slika 49 – Interijer ulazne veže, prizemlje, dvorac Lužnica (fotografija autorice, 2021.) 62

Slika 50 – Vrata od kovanog željeza na dnu ulaznog stubišta, dvorac Lužnica (fotografija autorice, 2021.) – str. 62

Slika 51 – Ulazno drveno stubište od hrastovine, dvorac Lužnica, 1791. (fotografija autorice, 2021.) – str. 63

Slika 52 – Detalj urezane 1791. godine, ulazno stubište, dvorac Lužnica (fotografija autorice, 2021.) – str. 63

Slika 53 – Kamena ograda stubišta, prvi kat, dvorac Lužnica (fotografija autorice, 2021.) – str. 63

Slika 54 – Detalji izvorne podne obloge, prvi kat, dvorac Lužnica (fotografija autorice, 2021.) – str. 64

Slika 55 – Detalj dekoracije svodova, prvi kat, dvorac Lužnica (fotografija autorice, 2021.) – str. 64

Slika 56 – Dvorska kapela svetog Križa, prvi kat, dvorac Lužnica (fotografija autorice, 2021.) – str. 65

Slika 57 – Glavna dvorana, dvorac Lužnica (fotografija autorice, 2021.) – str. 66

Slika 58 – Ugradbeni ormar, glavna dvorana, dvorac Lužnica (fotografija autorice, 2021.) – str. 67

Slika 59 – Kaljeva peć s grbom obitelji Rauch, glavna dvorana, dvorac Lužnica (fotografija autorice, 2021.) – str. 67

Slika 60 – Crijep koji je popadao nakon potresa 28. i 29. prosinca 2020. godine, dvorac Lužnica (<https://luznica.com/galerija-dvorac-luznica-nakon-razornih-potresa-krajem-2020/>, pregledano 23. travnja 2021.) – str. 68

Slika 61 – Oštećenja krovišta nakon potresa 28. i 29. prosinca 2020. godine, dvorac Lužnica (<https://luznica.com/galerija-dvorac-luznica-nakon-razornih-potresa-krajem-2020/>, pregledano 23. travnja 2021.) – str. 69

Slika 62 – Oštećeni potkrovni dijelovi potkrovni dijelovi žbukanih površina pročelja nakon potresa 28. i 29. prosinca 2020. godine, dvorac Lužnica (<https://luznica.com/galerija-dvorac-luznica-nakon-razornih-potresa-krajem-2020/>, pregledano 23. travnja 2021.) – str. 69

Slika 63 – Pukotine na zidnim površinama u interijeru nastale nakon potresa 28. i 29. prosinca 2020. godine, dvorac Lužnica (<https://luznica.com/galerija-dvorac-luznica-nakon-razornih-potresa-krajem-2020/>, pregledano 23. travnja 2021.) – str. 69

Slika 64 – Oštećenja uzrokovana kapilarnom vlagom, jugoistočna ugaona kula, dvorac Lužnica (fotografija autorice, 2021.) – str. 70

Slika 65 – Oštećenja uzrokovana ugradnjom ventilacije i prolaskom instalacija, južno pročelje, dvorac Lužnica (fotografija autorice, 2021.) – str. 70

Slika 66 – Prilaz dvorcu Lužnica (fotografija autorice, 2021.) – str. 71

Slika 67 – Ribnjak unutar perivoja dvorca Lužnica (fotografija autorice, 2021.) – str. 72

Slika 68 – Platana ispred sjevernog pročelja dvorca, perivoj dvorca Lužnica (fotografija autorice, 2021.) – str. 72

Slika 69 – Palača Vojković-Oršić-Kulmer-Rauch, današnji Hrvatski povijesni muzej, 1764. (<https://www.hismus.hr/hr/fotogalerije/muzej/hrvatski-povijesni-muzej/>, pregledano 15. 5. 2021.) – str. 73

Slika 70 – Pročelje, dvorac Oršić, Gornja Bistra, 1773. (Horvat-Levaj, 2015., 587) – str. 74

Slika 71 – Tlocrt, dvorac Oršić, Gornja Bistra, 1773. (Horvat-Levaj, 2015., 586) – str. 74

Slika 72 – Dvorac Drašković u Brezovici, posljednja desetljeća 18. stoljeća (Horvat-Levaj, 2015., 589) – str. 75

Slika 73 – Kapela Majke Milosrđa, jugoistočni dio, dvorac Lužnica (fotografija autorice, 2021.) – str. 79

Slika 74 – Projektni biro 2A, Samostan i duhovni centar sestara milosrdnica, Lužnica, 2007. (fotografija autorice, 2021.) – str. 80

Slika 75 – Ton karta oslika – naliča, konzervatorsko-restauratorska istraživanja pročelja dvorca Lužnica, rujan 2020. (Varšić, 2020., 165–166) – str. 82

Slika 76 – Sonda broj 4, volutna konzola balkonskog podesta i zaključka portala na južnom pročelju, konzervatorsko-restauratorska istraživanja pročelja dvorca Lužnica, rujan 2020. (Varšić, 2020., 31, sl. 8 i 9) – str. 85

Slika 77 – Koncert orkestra Berkeley Wind Ensemble Sveučilišta u Kaliforniji i Puhackog orkestra Zaprešić, dvorac Lužnica, 2018. (fotografija: Puhacki orkestar Zaprešić, 2018.) – str. 89

SUMMARY

The thesis deals with the late Baroque castle Lužnica in Zaprešić, which was built by the noble Rauch family in the third quarter of the 18th century. Its aim is to present the castle as an example of successful conservation, conversion and revitalization of such a cultural property. The first chapter gives an overview of the history of the town of Zaprešić and its surrounding area as an introduction to the context in which the entire estate, castle and park Lužnica were created. In the following chapter all the owners of the estate and the castle are listed chronologically throughout history. Among them, along with the Rauch family, the most famous ones are certainly Sisters of Charity who own the castle since 1925 and who opened a spiritual and educational center there. The following chapters include architectural history, analysis of the existing condition and valorization of the castle and park, as well as a description of the conservation and restoration research and interventions on the castle. The last chapter in more detail describes the revitalization and conversion of the castle into the *Spiritual and Educational Center "Mary's Court"* and all the amenities that the Sisters of Charity implemented in it and thus created a successful model of combining extremely valuable cultural heritage, spirituality, education and modern tourism.

Keywords: baroque architecture, Lužnica manor, conservation, Rauch family, revitalization, Sisters of Charity, Zaprešić